

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית

מצורע תשי"ד

(שבת הגדול מוקדם)

ביום מְהֻרָּתוֹ וְהוֹבָא אֶל הַפֶּתַח

למה הוצרך הבעל הבית לומר בלשון "בִּנְנֵעַ" נִרְאָה לִי • דברי כיבושין
שלא להיות דובר שְׁקָרִים, ואפילו במילתא דמשתמע לתרי אנפי •
ישוב סתירת הזוהר אם מהני תְּשׁוּבָה על עון לְשׁוֹן הָרָע • חומר עון
לְשׁוֹן הָרָע כשכבר נתפשט הקול • ע"י התשובה ירחמו מן השמים
להשתיק הקול ולהשכיחו • חות יאיר: בדבר הנפרץ לרבים, לא שייד
הכלל דאֲחֻזְקֵי אִינְשֵׁי בְּרִשְׁיָי לא מְחֻקִּין • ענין המתקת הדינים
למובה, ובפרט כשעדיין לא יצא הדין לפועל • ביאורים בענין שְׂכַת
הַגְּדוֹל • סגולת השפעת כח הגאולה בשבת הגדול • זרע קודש: בעת
הגאולה יתעלו פתאום שלא בהדרגה, וכעין שהיה ביציאת מצרים •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ב לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אך רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישראל לא יעשו עוול, וכבר נאמר ואל תשפן באהלך עולה (אבות יא. ד.).

צו מנדב זיין לרגל א שמחה א יאָרצייט רופט: 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס רלו

61 (מינוט) * * * * * קלאר

קול ואצור יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-333419
16→3→514

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

לשון קדשו צענטראלע נומער:

929-522-1515

דרוק 1 צו הערן די רעקארדינגס: דערנאך 236
פאר הערות דרוק 3

צו מנדב זיין דורכ'ן טעלעפאן (דאנער): #1700 845-366-2793

• וְהָם יֵעָלוּ לְזָכְרוֹן •

הרבני הנגיד והנכבד, רחמים ומוקיר רבנו, ביתו פתוחה לרוחה, פיור נתן לאבוינים, והשכיל אל דל, לבו פתוח לכל דבר שבקדושה בהסתר ובהצנע לכת, עסק בתורה וזכה לחדש חידושים יקרים

רבי משה מנחם ב"ר יוסף ז"ל מענדלאוויטש

היה רבוק ברכיה"ק ז"ע בכל נימי נפשו, והרבה לעשות פעולות חובקות וזרועות עולם לטובת יהדות ההרדית ברחבי תבל ובארץ הקודש, למען החינוך הטהור, למען עניי ארץ ישראל, ולמערכת קדשי ישראל

נפטר י"ד ניסן ערב פסח תש"פ

הרבני החסיד המופלג, יראתו קודמת לחכמתו, לב טוב ובעל מדות, רבוק בדרכי הצדיקים ובמסורת אבות, עשה תורתו קבע ויגע בסוגיות הש"ס, ונפשו קשורה בתורת בריה"ק ז"ע

הרה"ח ר' ישראל ז"ל זילבערשטיין

בן הגה"צ ר' שמעון ז"ל (דומ"ץ בק"ק פעסט)
נפטר ז' ניסן תש"פ

לע"נ הרב הגאון החסיד המפורסם, המית עצמו על תורה, והתנהג בטהרה ובפרישות, היה רבוק ברכיה"ק ז"ע ובדרכו

רבי שמואל זאנוויל ז"ל גאלד

ב"ר מנחם ז"ל - רב בדיה"מ דחמי האב
נפטר ז' ניסן תשנ"ט לפ"ק

הגה"צ איש חסיד, חפץ חסד, והיה משמח לבבות נשברות, שפתותיו נטפו דברי אמונה, מספרי הצדיקים ומקבלת אבותיו דבק נפשו מנעוריו לריבנו ז"ע בדרכו ובדברי תורתו

הרב אברהם משה ז"ל קרויים

אב"ד שפתי חן טאפאלטשאן
בן הגה"צ ר' שמואל ז"ל - מח"ס שפתי חן
נפטר ט' ניסן תש"פ

הרה"ח המופלג, ירא ושלם, יומם וליילה שקד בתורה, תפלתו בלב נשבר, עניו ושפל ברך בעל מדות ומאריך אפים, דבק בצדיקי הדור, והתנהג כמיוסר וחסידות

רבי חיים ישעי' אשר ז"ל

מענדלאוויטש ב"ר יוסף ז"ל

מחבר ספר: יאָשר קאָרץ
נפטר ז"נ ניסן תשמ"ח

הרה"ח פאר המעלות והמדות, נוח לשמים ולבריות, רחמים ומוקיר רבנו, כיבר את ה' מנעוריו לשפוך לבו כמים בעמרו להחפץ כל ש"ץ נאמן, נפשו קשורה ברכיה"ק ז"ע

רבי חנוך אלימלך ז"ל ווידער

בן הרה"ח ר' יהושע ז"ל
נפטר ח"י ניסן ב' בחודש"פ תש"ע

הרבני החסיד, מלא וגדוש בתורה ובחסידות, עבד את ה' ביראה בתמימות ובהצנע לכת, נשא ונתן באמונה ודקדק לקיים כל הלכה שבשו"ע בהדורו,

הרה"ח ר' מנחם מענדל ז"ל ענגלענדער

בן הרה"ח ר' אהרן ברוך ז"ל
נפטר י"ז ניסן תש"ס

אשה כשרה ותמימה חשובה וצנועה, מסרה נפשה בימי נעוריה תחת חומה סגורה לשמירת הרת השבת והכשרות, נוהרה מן השנות שם לשון ומלבוש,

מרת מלכה ע"ה ב"ר ישראל מנחם הלוי ז"ל

אשת הרה"ח ר' משה מנחם גליק שליט"א
נפטרה ז' ניסן תשפ"א

הרבני החסיד איש חיל רוב פעלים ורוף צדקה וחסד, תלמיד ותני מרכיה"ק ז"ע

רבי יהודא ב"ר אברהם יצחק ז"ל קארין

נפטר ח' ניסן תשס"ג

וונת מרת נאלדא ב"ר יחזקאל שרגא ע"ה

נפטרה ערב שביעי של פסח תש"פ

לע"נ הר"ר קלונימוס (קלמן) ב"ר מרדכי אהרן ז"ל

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בתחילת הפרשה

קושיא א

קושיא האור החיים הק': דלכאורה כל הפסוק זאת תהיה תורת המצורע, הוא מיותר

[וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, זֹאת תִּהְיֶה] תּוֹרַת הַמִּצְרָע בְּיוֹם טְהָרְתּוֹ, וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן.

פרעגט דער אור החיים הקדוש^א, ס'איז אינגאנצן איבעריג [דער פסוק]. זאל שטיין פ' יטהר המצרע ויצא הכהן [אל מחוץ למחנה], דער גאנצער "זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן" [איז איבעריג, ועכ"פ] דער גאנצער "זאת תהיה תורת המצרע".

ב

קושיא ב

במדרש מביא לכאן הפסוק וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹקִים וּגו'

(ב) דער מדרש זאגט (ויקרא רבה טז, ד), זאת תהיה תורת המצרע, הדא הוא דכתיב (תהלים ג, טז) וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מַה לָּךְ לִסְפֹּר חֲקֶי וְתִשָּׂא בְרִיתִי עָלֶי פִּיד.

ג

קושיות ודקדוקים בפרשת נגעי בתים

קושיא ג

במדרש מביא לכאן הפסוק אֶךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹקִים, יכול לכל, תלמוד לומר לְבָרִי לְכָב

פ' תבאו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזה, ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם.

זאגט דער מדרש^ב (ויקרא רבה יז, א), זה שאמר הכתוב (תהלים עג, א) אֶךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹקִים, יכול לכל, תלמוד לומר (שם) לְבָרִי לְכָב, לאותן שלכם ברי להם במצות. יכול לכל, [תלמוד לומר] נָאֵר מִי שִׁבְרִי בַּמִּצְוָה.

ד

וצ"ב השיבות מזה לענין נגעי בתים

ווייטער שטייט: (ג) [וצ"ב] וואו קומט דאס צו דעם פסוק, צו דעם ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם.

ה

קושיא ד

בפסוק והגיד לכהן "לאמר" כנגד נראה לי בבית. לכאורה מיותר אומרו "לאמר", שהרי כבר נאמר "והגיד לכהן"

פ' תבאו אל ארץ כנען וגו' ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם, שטייט [ווייטער] וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהַגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר, כְּנָגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת.

^א באור החיים הק' (יד, ב): זאת תהיה תורת. כל הכתוב מיותר, שלא היה לו לומר אלא פ' יטהר המצרע והובא אל הכהן וגו'.

^ב בויקרא רבה (יז, א): פ' תבאו אל ארץ כנען וגו' ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם. הדא הוא דכתיב אֶךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹקִים לְבָרִי לְכָב. יכול לכל, תלמוד לומר לְבָרִי לְכָב, אלו שלכן ברי במצות. ○ אֲשֶׁר אָדָם עוֹז לוֹ כֶּךָ (תהלים פד, ו), יכול לכל, תלמוד לומר מִסְלוֹת בְּלִבְכֶם, אלו דשבילין דאורייתא כבישין בלבהון. ○ הִיטִיבָה ה' לְטוֹבִים (תהלים קכח, ד) יכול לכל, תלמוד לומר לְיֹשְׁרִים בְּלִבְתָּם. ○ טוֹב ה' לְמַעוֹז בְּיוֹם צָרָה (נחום א, י) יכול לכל, תלמוד לומר וַיֵּדַע חֲסִי בּוֹ. ○ טוֹב ה' לְקוֹן (איכה ג, כח), יכול לכל, תלמוד לומר לְנֶפֶשׁ תִּדְרָשְׁנוּ. ○ קְרוֹב ה' לְכָל קִרְאִיו (תהלים קמח, ח), יכול לכל, תלמוד לומר לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאֵמֶת.

(ד) [לכאורה] דער "לאמר" איז דאך דא איבעריג, שטארק איבעריג, [שהרי] ער זאגט דאך והגיד לכהן, 'זאגט' ער דאך שוין פארן כהן פֿנגע נראה לי בבית, און לאמר איז טייטש אז מ'דארף 'ווייטער זאגן' [לאחרים, וקשה] ווער [זאל זאגן ווייטער]? דער כהן האט דאך נישט געברויכט צו זאגן פאר קיינעם, [און] 'ער' [אשר לו הבית] האט דאך [שוין] געזאגט פֿנגע נראה לי בבית.

און [וואָס] ס'שטייט דאך דערנאָך אז דער כהן האָט געזען, האָט ער געזאָגט צי טאָמא צי טהור, דאָס איז שפּעטער.

[אבער] די מירא וואָס דאָ שטייט פֿנגע נראה לי בבית, דאָס האָט 'ער' דאך נאָר געזאָגט פארן כהן, [און] אין פסוק שטייט דאך [שוין] אַרויס והגיד לכהן, [וואס כן] וואָס איז דער "לאמר".

י

קושיא ה

ובתורת כהנים דורש תיבת "לאמר", שהכהן אומר לו דברי כיבושין

אין תורת כהנים באוואָרנט ער עס [דעם לאמר].
דער תורת כהנים זאגט¹, לאמר, מהו לאמר, הכהן אומר דברי כיבושין לבעל הבית, דער פֿשט איז אז דער כהן האָט געזאָגט דברי כיבושין².

ז

אבל לפי דרשה זו קשה דנמצא שהכתוב מפסיק בדברי הכהן באמצע דברי בעל הבית

(ה) [נאָר] לכאורה האָקט ער [אין פסוק] דאָס איבער אינמיטן [דעם ענין]. [שהרי] ווען האָט ער אים געזאָגט דברי כיבושין? ווען ער איז געקומען צו אים האָט ער [קודם] געזאָגט פֿנגע נראה לי בבית, האָט ער אים געקענט זאָגן 'דערנאָך' דברי כיבושין. [וואס כן] דארף ער דאך אים 'קודם' לאָזן אויספירן דעם פֿנגע נראה לי בבית, און אויף דעם האָט ער געקענט זאָגן דברי כיבושין³.

[וועגן הענין מובן למה יאמר לו דברי מוסר ולעורר לתשובה, דהוא], אַזוי ווי ס'שטייט דאָך אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, נאָר קודם שיקט מען בביתו, - [ונמצא] ער

¹ בתורת כהנים (פרשה ה, ו-ח): לאמר, יאמר לו הכהן דברי כיבושים, בני אין הנגעים באים אלא על לשון הרע, שנאמר (תצא כד, ח-ט) השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות, וזכור את אשר עשה ה' אליך למרים. וכי מה ענין זה לזה, אלא מלמד שלא נענשה אלא על לשון הרע. והלא דברים קל וחומר, ומה אם מרים שדברה שלא בפניו של משה, כך, מדבר גנאי של חבריו בפניו, על אחת כמה וכמה.

² דהיינו דברי מוסר הכובשים את הלב להחזירו למוטב (עיין בפירוש"י תענית טו).

³ וכסגנון זה הקשה באור החיים הק' (יד, לה) וז"ל: והגיד לכהן לאמר, תיבת "לאמר" מיותרת. ורבותינו ז"ל בתורת כהנים דרשו יאמר לו הכהן דברי כיבושין, עד כאן, וזה דרך דרש, כי הכתוב מדבר דברי אשר לו הבית. והם ז"ל דרשוה באם אינו ענין לדברי בעל הבית תנאו, ענין לדברי כהן. ובעל קרבן אהרן פירש על זה הדרך, והגיד לכהן, והתכלית לאמר לו הכהן, רצונו לומר דברי כיבושין. ולפי זה היה לו לומר תיבת לאמר אחר כנגע נראה לי בבית, אלא ודאי שהתנא דרש התיבה באם אינו ענין, וקשה למה לא אמר הכתוב תיבת לאמר בדברי הכהן, ותדרש הדרשה ביושר. [ותירוץ עיי"ש לפי דרכי].

⁴ בויקרא רבה (י, ד): רב הונא בשם רבי יהושע בר אבין, ור' זכריה חתניה דרבי לוי בשם ר' לוי. אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה, ממי את למד, מאיוב וכו'. אף במצרים כן, ויסגר לכהן דברים ומקניהם לרשפים (תהלים עח, מח), ואחר כך ויך גפנם ותאנחם וישבר עץ גבולם (שם קה, לג), ואחר כך ויך כל בכור בארצם ראשית לכל אוֹנֶם (שם קה, לו). אף מחלון וכליון כן, בתחלה נגעה בהם מדת הדין בממונם, ואחר כך וימתו גם שניהם (רות א, ה). ואף נגעים הבאים על האדם, תחלה הן באים 'בביתו', חזר בו טעון חליצה, ואם לאו טעון נתיצה. הרי הן באים על 'בגדיו', חזר בו טעון כביסה, ואם לאו טעון שריפה. הרי הם באים על 'גופו', חזר בו יטהר, ואם לאו בדד ישב. - [וכעין לשון זה הוא בפסיקתא רבתי (פרשה יז)].

הָאָט געדאַרפֿט תְּשׁוּבָה טון [כשרואה נגע בביתו]. - נאָר חלילה אַז מ'טוט נישט קיין תְּשׁוּבָה, דעמאָלטס גייט מען ווייטער, אויף די פֿגדים, און נאָכדעם ווייטער פֿגופּו. דאַרף ער אים [טאַקע] זאָגן דְּבָרֵי כְבוֹשִׁין, דאָס איז טאַקע אָמֶת. אָבער דאַרף ער אים [דאָך] קודם דערציילן [דעם] פֿנגע נראָה לִי בְּבֵית, און דאָ האָקט ער דאָך איבער "וְהִגִּיד לִכְהֵן" און דערנאָך זאָגט ער "לֹאמַר" [שהכהן יאמר לו דברי כיבושין, ושוב ממשיך ואומר דברי הבעל הבית שמגיד לכהן "כנגע נראה לי בבית"].

ח

קושיא ו

גם צ"ב להבין הלשון "וְהִגִּיד לִכְהֵן" "לֹאמַר", דהגדה הוא לשון דברים הקשים כגידין, ואמירה הוא לשון רכה. והלא הבעל הבית אומר לשון רכה בהכנעה, והכהן אומר דברי כיבושין, ואם כן היה ראוי שיאמר בהיפך "וְהִגִּיד לִכְהֵן" "לֹאמַר" (ו) און דערנאָך, דער כלל איז "וְהִגִּיד" איז דברים קשים כגידין, אַזוי זאָגט דאָך רש"י [על הפסוק] כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב (יתרו יט, ג), און אַזוי דער מדרש (מכילתא יתרו שם), כֹּה "תֹאמַר" איז אמירה רכה, "וְהִגִּיד" איז דברים קשים כגידין. (והנה) דְּבָרֵי כְבוֹשִׁים [דעם] איז דאָך דברים קשים כגידין, [ואם כן] העט אפשר געדאַרפֿט שטיין "וְהִגִּיד" אָל הַכֹּהֵן "לֹאמַר", דער כהן האָט דאָך 'אים' געזאָגט דְּבָרֵי כְבוֹשִׁין, [אָבער] 'ער' האָט דאָך פאַרן כהן נישט געזאָגט קיין דְּבָרֵי כְבוֹשִׁים. צום סוף שטייט גאָר "וְהִגִּיד" לִכְהֵן, [שהוא יאמר לכהן דברים קשים], און דערנאָכדעם שטייט הערשט "לֹאמַר", [דמשמע כי] דעם וואָס ער האָט אים געזאָגט [הכהן לבעל הבית] איז אמירה רכה, אויף דעם איז "לֹאמַר".

ט

קושיא ז - מתוך הדרוש

למה הוצרך הבעל הבית לומר בלשון "כִּנְגַע" נִרְאָה לִי

(ז) [והנה בלשון הפסוק 'כִּנְגַע' נִרְאָה לִי בְּבֵית, פירש"י, אפילו תלמיד חכם שיודע שהוא נגע ודאי, לא יפסוק דבר ברור לומר 'נגע' נראה לי, אלא 'כִּנְגַע' נִרְאָה לִי. ומקורו בתורת כהנים, ובמשנה פ"ב דנגעים. והקשה הרא"ם דכשלמא אם היה הדבר תלוי ביד החכם למא ולמהר, היה מובן מה אמינא שצריך לומר 'כנגע' המורה על הספק, ולא 'נגע' המורה על הודאי, כדי שלא יטמא כל מה שבבית טרם שפינו את הבית. אבל כיון שאין טומאת הנגע וטהרתו תלויה אלא בכהן, אם כן מה נפקא מינה במה שיאמר אותו בלשון ספק ולא בלשון ודאי]. (הקושיא בדברי רבינו, באות קיז)

י

קושיא ח - מתוך הדרוש

במדרש דרשו הפסוקים של נגעי בתים, על ענין חורבן בית המקדש. וצ"ב שייכות הדרש והפשט

(ח) [ובמדרש דרשו הפסוק וְנִתְּנָה נֶגַע צִרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם, דרומו על חורבן בית המקדש. ועל דרך זה דורש בהמשך הפסוקים. וצריך ביאור להבין קישור הדרש עם הפשט, דלפי פשוטו מיירי סתם מדיני נגעי בתים, והאיך שייך לזה ענין חורבן בית המקדש]. (הקושיא בארוכה בדברי רבינו, באות צב-צג)

יא

קושיא ט - מתוך הדרוש

(ט) [גם יש סתירה בדברי המדרש בטעם נגעי בתים, דבמקום אחד אמרו דבשורה טובה היא לישראל, כדי שעל ידי זה ימצאו המטמוניות שטמנו האמוריים בקירות הבתים. ובמקום אחר אמרו דזה בא מחמת החטא, אלא שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, לכן בא תחילה על ביתו, ואם לא חזר בתשובה בא אחר כך על בגדיו, ושוב על גופו]. (הקושיא בארוכה בדברי רבינו, באות צה-צז)

יב

עוד קושיות ודקדוקים בתחילת הפרשה

קושיא *

לאָמיר צוקומען צום ענין [של ביאור תחילת הפרשה].

יג

להבין דיוק הלשון "וְהוּבָא" אֶל הַכֶּהֱן, והלא אפשר שהכהן יבא אליו

(י) קודם מ'ברויך פֿאַרשטיין [נאָך], ס'שטייט דאָך זאת תְּהִיָּה תּוֹרַת הַמִּצְוָה בְּיוֹם טְהִרְתּוֹ "וְהוּבָא" אֶל הַכֶּהֱן, די קשיא איז דאָך שווער, וואָס שטייט נישט "וּבָא" אֶל הַכֶּהֱן, וואָס עפעס "וְהוּבָא", [דמשמע כין] מ'ברענגט אים, ער זאָל 'געברענגט' ווערן. [והלא] ער האָט דאָך געקאָנט גיין אַליין.

יד

תיריון האור החיים הק' - על קושיא *

אם לא רצה המצורע לילך לכהן, כופין אותו על זה, ולכן נאמר בלשון נפעל

דער אור החיים הקדוש זאָגט¹ אַז מ'מיינט נאָר - וואָס ס'שטייט וְהוּבָא - אַז טאַמער האָט ער נישט געוואָלט [גיין אַליין] האָט מען אים גענייט [דערצו], מ'האָט אים געברענגט מיט דער געוואָלט.

טו

מה שקשה עדיין לתיריון האור החיים הק'

הלא גם בשאר כל המצות כופין אותו לקיים המצוה, ומאי שנא הכא דנקט

הכתוב לשון כזה, כדי להורות על שכופין אותו. וכן הקשה הנועם מגדים

[אָבער] לכאורה ברויך מען אויך פֿאַרשטיין, וואָס עפעס 'דאָ' שטייט עפעס גראָד "וְהוּבָא", אַז מ'האָט אים גענייט. [והלא גם בכל המצות בית דין כופין אותו].

טז

ווי ער פרעגט דאָך, דער נועם מגדים² שטעלט זיך שוין דערויף, וואָס עפעס [שטייט דאָ אַזוי] מער ווי ביי אַנדערע מִצְוֹת.

[והלא] ס'שטייט דאָך פֿלָלִים [בכל המצות] ווען דאָס בית דין ניט, [וכמו שדרשו מהפסוק (דברים כג, כד) 'וְעִשִּׂיתָ פֶּאֶשֶׁר נִדְרָתָ] אזהרה לבית דין שְׁיִעְשׂוּךָ (ראש השנה ו.י). אויסער אַזאַ זאַך וואָס ס'איז דאָ מִתֵּן שְׂכָרָה בְּצִדָּה³, איז אַין בֵּית דִּין מוֹזְהֵרִין עָלֶיהָ [לכופו].

¹ באור החיים הק' (יד, ב): וטעם אומרו וְהוּבָא, ולא אמר וּבָא. ואולי שיחייבוהו בית דין, או תְּקַפּוּ כֶּהֱן לבא. ◦ וכמו כן מה שאמר הכתוב [בפרשת תזריע (יג, ט) אצל 'הסגר וטומאת' המצורע] נָגַע צָרַעַת וגו' 'וְהוּבָא' אֶל הַכֶּהֱן, יכוין לומר שיחייבוהו לבא, אם נִתְעַצֵּל. [ועיי' ש' תירוצו. ועיין עוד ברמב"ן ובאבן עזרא כאן (יד, ב) מה שמפרשים כעין זה לפי דרכם].

וכן מפרש באבן עזרא לעיל בפרשת תזריע (יג, ב): 'וְהוּבָא'. ברצונו ושללא ברצונו, כי הוראה בו אחד מסימנים אלו יכריחנו שיבא. [ועיין עוד שם (יג, ט) ובאן (יד, ב)].

² בנועם מגדים (ד"ה זאת): אומרו וְהוּבָא, דמשמע על ידי אחרים, ולא וּבָא. והרב אור החיים עמד בזה, וכתב דהכוונה דאם לא ילך בעצמו, יובא על ידי בית דין שיכופו אותו על הדבר, יענין שם. ◦ ולדעתי אין זה מספיק, דמדוע ישתנה מכל מצות שבתורה שהוזהרו כל איש מ'ישראל על עצמו, ואזהרה דבית דין ממילא [נשמע] לאינו מקיים, מְעִשִּׂיתָ (דברים כג, כד), אזהרה לבית דין שְׁיִעְשׂוּךָ, או מְקַדְשֶׁתוּ דכהן (אמור כא, ח), חוץ ממצות עשה שמתן שכרה בצדה שאין בית דין מוזהרין עליו. וכמו כן גם כאן יאמר הכתוב וּבָא, ואזהרה לבית דין נדע כמו בשאר מצות. [ועיי' ש' תירוצו].

³ וכגון בכיבוד אב, שנאמר בתורה מתן שכרה בצדה, לְמַעַן יִאָּרְכוּ יָמֶיךָ.

⁴ כמבואר בגמרא חולין (ק;), וכן נפסק ברמ"א (י"ד רמ, א. וחו"מ צז, טז), ועיין בט"ז (י"ד שם, א) שהאריך בזה.

[ואם כן ענין טהרת הנגעים] ס'איז אזוי ווי אַלע מַצּוֹת, [אז] בית דין דאַרף אים נייטן אַז ער זאָל מקיים זיין דברי תורה, [און] פאַרוואָס 'שטייט' עפעס דאָ, פונקט דאָ אַט שטייט [לשון] "וְהוֹבֵא" [להורות שיכופו אותו בית דין].

יז

וביותר קשה, דבשלמא בתחלת הנגע שייך סברא לומר שלא ירצה המצורע לילך לכהן, כדי שלא יטמאוהו, ולחרץ בזה לשון "וְהוֹבֵא" הנאמר לעיל בפרשת תוריע. אבל כאן בפרשת מצורע דמיירי בשבא "ליטהר", אם כן הסברא הוא שמעצמו ירצה לילך לכהן, ולמה לו לאמר כאן "וְהוֹבֵא"?

[ב] און דערנאָך, ס'איז דאָ אַ סבָּרָא אַז דאָ [אצל "טהרת" הנגע] איז נאָך גיכער ווי אַנדערע זאָכן אַז ער זאָל [אַליין] וועלן [לבא לכהן, כדי שיטהר ויוכל ליכנס למחנה, ולמה יצטרכו להכריחו].

יח

לכאורה קען זיין אַ סברא [אצל "ראיית" הנגע מתחילה] ער זאָל נישט וועלן, ווען מ'ברויך ברויך נייטן ביי דאָס ערשטע נִגַע [כשנוגע] מ'זאָל אים מְטַמֵּא זיין, מ'זאָל אים פירן אין הַסֵּגֶר, מ'זאָל אים מְשַׁלַּח זיין חוץ לַמַּחֲנֶה, קען אויסקומען מ'זאָל אים ברויך נייטן. [וממילא יובן לשון "וְהוֹבֵא" שבפרשת תוריע יג, ב ט].

אַבער 'דאָ' [בפרשת מצורע] שמועסט מען דאָך שוין ווען 'ער איז שוין' מחוץ לַמַּחֲנֶה, [ונכבר הוא] בְּיוֹם טְהֻרָתוֹ, דאָ האָט מען דאָך אים געברענגט פאַרקערט גאָר, אַז מ'זאָל אים פריי מאַכן, הִנֵּה נִרְפָּא נִגַע הַצֹּרַעַת מִן הַצֹּרֶעַ, ס'איז דאָך שוין בְּיוֹם טְהֻרָתוֹ, ווען ס'איז שוין געווען נִרְפָּא נִגַע הַצֹּרַעַת. דער וְהוֹבֵא אֶל הַכֹּהֵן גייט דאָך אַרויף אויף דעם, בְּיוֹם טְהֻרָתוֹ.

[ומה שמצינו כי לשון "וְהוֹבֵא" דעס איז דאָך [שוין] געשטאַנען יענע וואָכעדיגע סדרה [בפרשת תוריע] די אַלע דיני נגעים, ווען מ'האָט אים מְטַמֵּא געווען, אין יענע וואָכעדיגע סדרה, [שם מובן קצת פירוש של האור החיים הק', אז] דאָרט האָט [טאַקע] געדאַרפט שטיין דער "וְהוֹבֵא" [בכדי להורות כי] מ'זאָל אים ברענגען מיט דער געוואָלד.

יט

אַבער דאָ אַט, זאָל עפעס זיין אַ הוה אמינא [שיצטרכו לכפותו], אַז [ווען] ער איז שוין משולח חוץ לַמַּחֲנֶה און ער איז [געווען] אין הַסֵּגֶר, בְּדֵד יֵשֵׁב מחוץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבּוֹ, [ויהא סלקא דעתך לומר כי] ער וויל נישט אַרויסקומען פון דאָרט? ער וויל נישט פריי ווערן פון דאָרטן? ער וויל נישט געהיילט ווערן? [וכדכתיב כאן בהמשך, וראה הכהן והנה] נִרְפָּא נִגַע הַצֹּרַעַת מִן הַצֹּרֶעַ.

דאָ איז דער "וְהוֹבֵא" אֶל הַכֹּהֵן? [אז] מברענגט אים מיט דער געוואָלד. לכאורה דאָ האָט דאָך עס גאָרנישט קיין פלאַץ דער וְהוֹבֵא אֶל הַכֹּהֵן.

(ראה להלן עוד קושיות יב-טו, באות לו-מא)

כ

קושיא יא - מתוך הדרוש

[יא] [ועוד הקשו המפרשים על כפל ושינוי הלשון שבפסוק, שהתחילו וְהוֹבֵא אֶל הַכֹּהֵן, דמשמע שהמצורע יובא אל הכהן, ושוב אמר וְצָא הַכֹּהֵן אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה, שהכהן יוצא אל המצורע חוץ למחנה].

(הקושיא בדברי רבינו, באות קמב)

כא

ישוב הקושיות בתחילת הפרשה

הקדמה לישוב קושיא י (באופן ראשון)

איתא במדרש, דאם לא הביא קרבן יולדת לכהן, לבסוף יצטרך לבא אל הכהן מחמת הנגע שבא עליו

נאָר אָבער ס'קען אפשר זיין [ליישוב לשון "והובא"].

[דהנה] ס'שטייט אין מדרש אין פרשת תזריע^א, אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ, מֵה כְּתִיב לַמַּעֲלָה בִּפְרֹשֶׁת לִידָה (יב, ח), וְאָם לֹא תִמָּצֵא יָדָה דִּי שָׁה, זָאָגְט דער מדרש, אָם לֹא הִבִּיא אֶל הַכֹּהֵן, דְּכֵתִיב וְהִבִּיא קֶרְבָּנוֹ אֶל הַכֹּהֵן, לְבִסּוּף יִצְטָרֵךְ אֶל הַכֹּהֵן, [שנאמר] אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ, יִהְיֶה לוֹ נֹגַע, וְיִהְיֶה מוֹכֵרֵחַ לְבּוֹא אֶל הַכֹּהֵן.

כב

זָאָגְט דאָךְ דער מדרש אַזוי, [אז] ווייל ער איז נישט געקומען פריער צום כהן ווען ער האָט נישט געמוזט^ב, איבערדעם פירט מען אים צי דערנאָך אַ נֹגַע, אַזוי אַרום זאָל ער קומען [צום כהן].

כג

ישוב קושיא י (באופן ראשון)

ולפי זה יש לתרץ לשון "והובא" הנאמר אצל טומאת וטהרת הנגע,

כי כל ענין הנגע הוא באופן שהכריחוהו על זה מן השמים, שיצטרך לבא לכהן

קאָן זיין דאָס איז טאָקע טייטש "והובא" [גם בכאן אצל "טהרת" הנגע].

[ווייל אפילו] אַז ער קומט פאַרדעם ווייל ער 'ווייל' פון דאָרט פריי ווערן, פונעם הסגר, [אָבער] אַז ער האָט אַ נֹגַע ער ווערט אַ מְצוֹרֵעַ און ער קומט 'דורך דעם' צום כהן, דאָס הייסט שוין עַל יְדֵי כְּפִיָּה.

וואָרן דעס וואָס ס'איז בְּרִצּוֹן טוב, קומט מען מִצַּד שְׂמֻחָה, איידער מ'האָט אַ נֹגַע, ווען מ'האָט נישט קיין נֹגַע, ווען ס'איז כָּל טוב, דעמאָלטס אַז מ'קומט צום כַּהֵן, דאָס הייסט בְּרִצּוֹן [הנקרא בלשון "ובא"]. אָבער אַז ער קומט פאַרדעם ווייל ער האָט אַ נֹגַע און ער וויל זיך העלפן, האָט דאָךְ אים 'דאָס' שוין געברענגט דערצו, איז דאָס אַליין שוין אַן ענין פון אַ כְּפִיָּה.

איבערדעם רופט ער עס אָן "והובא" אַל הַכֹּהֵן, דעס וואָס ער קומט דעמאָלטס צום כַּהֵן ווייל ער איז אַ מְצוֹרֵעַ און ער וויל אַרויסקומען פונעם הַסֵּגֶר, דאָס הייסט נישט "בא", דאָס הייסט "והובא", [ווייל] ס'האָט דאָךְ אים געברענגט [דערצו] די צָרוֹת, די נֹגַע, דאָס צָרַעַת האָט דאָךְ אים געברענגט דערצו, איבערדעם הייסט דאָס שוין וְהִבִּיא. איבערדעם שטייט נישט וְבָא אַל הַכֹּהֵן, נאָר וְהִבִּיא.

כד

הקדמה לישוב קושיא י (באופן שני)

בזרע קודש רומז בהפסוק זאת 'תְּחִיָּה' תּוֹרַת הַמִּצְוָה, על לעתיד, כי הגלות הוא כענין המצורע שיושב בדר, ובעת הגאולה יתעלו ישראל פתאום שלא בהדרגה, וכעין שהיה בליל יציאת מצרים שנשפע להם אור גדול יותר מבליל קריעת ים סוף, ולזה אמר בְּיוֹם סִתְּרוּהוּ בעת רגע הגאולה, תִּכְרַךְ יִדְּהָ וְהִבִּיא אֶל הַכֹּהֵן, שנעלה ונגיע לפניו יתברך שנקרא כהן, שלא בהדרגה

אָבער קען זיין ס'ליגט נאָךְ אין דעם "והובא" אַל הַכֹּהֵן.

^א בויקרא רבה (תורע טו, ו): רב אבין בשם רבי יוחנן אמר, כתיב וְאָם לֹא תִמָּצֵא יָדָה דִּי שָׁה, ומה כתיב בתריה, אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ, וכי מה ענין זה אצל זה. אמר הקב"ה, אני אמרתי לך הָבָא קֶרְבָּן לִידָה, ואתה לא עשית כך, חייך שאני מצריכך לבא אצל כהן, שנאמר וְהִבִּיא אֶל הַכֹּהֵן.

^ב פירוש: שלא בא מרצון עצמו, כשלא כפוהו על זה.

דער זרע קודש זאָגט דאָך^י, ער ברענגט דאָך גאָר אַז ס'איז אַ מדרש חכמינו ז"ל אין מגילת איכה^י, בְּדָד יֵשֵׁב, אֵיכָה יֵשְׁבָה בְּדָד, מ'גלייכט צו דעם חורבן (בית המקדש) צו אַ מְצוּרָע, צו בְּחִינַת צָרַעַת. אַזוי ווי ביי אַ מְצוּרָע שטייט בְּדָד יֵשֵׁב (תזריע יג, מו), אַזוי ביים חורבן [שטייט] אֵיכָה יֵשְׁבָה בְּדָד הָעִיר (איכה א, א).

ממילא זאָגט ער, ווען ס'וועט קומען ס'וועט ווערן די גאָולָה, - דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [אַז] די גאָולָה וועט זיין לְמַעַנִי לְמַעַנִי אַעֲשֶׂהָ (ישעי' מח, יא), - זאָגט ער, אַזוי ווי ס'שטייט דאָך, ער זאָגט אַזוי ווי אין מְצָרִים זענען אידן אַרױפֿגעגאַנגען 'אויפֿאַמאַל' איז געווען אַ גרויסער אור, פֿון אַ געוואלדיגע הַסְתָּרָה איז געוואָרן אויפֿאַמאַל אַ גרויסער אור, ראַתה שפּחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא (מכילתא בשלח, שירא ג).

זאָגט ער, די ערשטע נאַכט פֿסח אין מְצָרִים - זאָגט ער - איז די הָאָרָה געווען נאָך גרעסער, דער אור איז געווען נאָך גרעסער ווי ביי ים (בשביעי של פסח).

כה

לכאורה זעט אָבער נישט אויס איבעראַל (במדרשים) אַזוי, ס'זעט אויס אַז ביים ים זענען זיי נאָך געווען העכער.

אָבער ער אין זרע קודש ברענגט ער דאָרטן, ס'זעט אויס פֿלעצער 'אַזוי'^י. [ס'איז דאָ] מקומות 'אַזוי' און מקומות 'אַזוי'.

אָבער על כל פנים, יהיה אין שיהיה, (זהו ודאי כי) אַ גרויסער אור איז געווען אויפֿאַמאַל (בליל התקדש חג).

כו

[על כל פנים] ברענגט ער 'דאָ אַט' (בפרשתן) אַז די ערשטע נאַכט פֿסח איז געווען נאָך אַ העכערער [אור], דער אור איז נאָך געווען העכער ווי ביים ים, [און] דאָס איז אַלעס געשען אויפֿאַמאַל, דאָס איז געשען שלא בהדרגה^י.

^י בזרע קודש (ריש פרשתן): זאת תְּהִיָּה תוֹרַת הַמְצָרָע בְּיוֹם טְהָרָתוֹ וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן. יש לדקדק על הלשון שאמר זאת 'תְּהִיָּה' [נמשמע לעתיד], ולא אמר זאת 'הוא'. ○ ויש לומר, כי הנה בגאולת מצרים היה הנס דרך הפלא ופלא, שהיה ההוצאה מעבודות לחירות ומשעבוד לגאולה שלא בדרך הַדְרָגָה מְדַרְגָּא לְדְרָגָא, רק תיכף בְּרַגַע אחת שהיו בחושך גדול יצאו ברגע אחת מאפילה לאור גדול. וכל החשכות הוסר מכל העולמות, רק הכל היה אור גדול, ובאו ישראל פתאום שלא בְּהִדְרָגָה להשגה גדולה ונפלאה. כי אמרו ז"ל ראיתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, והשגת ישראל בליל התקדשות חג הפסח לילה הראשונה, היה יותר מהשגה שהיה להם על הים. ○ וכן לעתיד, אילו הִיָּינוּ צריכים לילך מדרגא לדרגא, היה צריך זמן ארוך לזה לילך ממדרגה למדרגה, אבל השי"ת עתיד להעלות אותנו תיכף ומיד ברגע הגאולה, לכל המדרגות ולכל המעלות טובות, יותר מבגאולת מצרים, כי יהיה יציאת מצרים טפל כמאמרם ז"ל. ○ והנה המשילו חז"ל [את] הגלות לענין תורת המצורע כו', אֵיכָה יֵשְׁבָה בְּדָד, ובמצורע בְּדָד יֵשֵׁב, כמו שאמרו ז"ל כל זה 'במדרש איכה', יעו"ש. ○ וזהו שכתוב זאת 'תְּהִיָּה' לעתיד תוֹרַת הַמְצָרָע, שיהיה דרך הגאולה, בבחינת טהרת מצורע, שתיכף בְּיוֹם טְהָרָתוֹ, בעת רגע הגאולה שיקויים מה שכתוב (יחזקאל לו, כה) וְנִרְקַתִּי עֲלֵיכֶם מִיּוֹם טְהוֹרִים, תיכף וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, תיכף נעלה ונגיע לפניו יתברך, כי יעלה השי"ת אותנו תיכף לכל המעלות ומדרגות, ונהיה מובאים לפני כהן יתברך, על דרך אליהם כהן הוא.

^י וכלשונו שכתב שאמרו ז"ל כל זה "במדרש איכה". ○ וכפי הנראה כוונתו לדברי זוהר חדש 'במדרש' הנעלם על 'איכה' (דף צא:): אֵיכָה יֵשְׁבָה בְּדָד, מאי בְּדָד, כְּמָא דְאָתָא אִמֵּר, בְּדָד יֵשֵׁב מְחוּץ לְמִתְנָה מוֹשְׁבּוֹ. ○ וכן הוא בתיקוני זוהר (דף קמג: בפסוקא קס"ד שמעון, שאומרים בליל כל נדרי): וּבִכֵּן גַּעַץ לְגַעַץ (דברים יז, ח), כְּמָה דְאֻקְמוּהוּ אֵיכָה יֵשְׁבָה בְּדָד, דְאִיְהִי חֲשִׁיבָא שְׂכִינְתָא בְּגִלּוּתָא כְּמִצּוּרָע, דְאִתְמַר בִּיה בְּדָד יֵשֵׁב מְחוּץ לְמִתְנָה, מְחוּץ וְדָא, דָּא גִלּוּתָא, דְאִיְהִי לְכָר מְאָרְעָא דִּישְׂרָאֵל, דְאִיְהִי מוֹתְבָא דְאֵת ה'.

^י כמבואר בספרי קבלה וחסידות, בענין ליל א' דפסח שאז נשפּעו האורות שלא כסדר המדרגה באתערותא דלעילא. ואח"כ במשך מ"ט ימי הספירה חוזרין אותן האורות עד חג השבועות, באתערותא דלתתא ע"י מעשינו. [ומדבריהם נמצא דהארת ליל א' דפסח, הוא יותר מהארת שביעי של פסח, וכדברי הורע קודש, וכדמשמע

[און] אַזוי ביי די גאָלדע העתידה - זאָגט ער - וועט דאָך נאָך העכער זיין [ווי ביי יציאת מצרים, וכמבואר בגמרא (ברכות יב:) כן] יציאת מצרים וועט דאָך זיין אַ טַפֿל [לעתיד לבא. און] אַז מ'זאָל גיין בַּהֲדָרָה קומען צו אַזאַ אור, האָט דאָך גאַרנישט קיין שיעור ווילאָנג דאָס דאַרף צו דויערן, נאָר ס'וועט קומען אויפאַמאָל.

כז

מיט וואָסערע כוחות וועט דאָס קומען, אויף דעם איז זיכער נישטאָ גענוג תּוֹרָה וּמִצְוֹת און מַעֲשִׂים טוֹבִים (בדורות אלו) אַז מ'זאָל צו דעם זוכה זיין. נאָר [דאָס וועט זיין דורך] דעם וואָס דער פסוק זאָגט לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה, הקדוש ברוך הוא וועט טון לְכַבֹּדוֹ, (וכדכתיב) וְתוֹשַׁע לִי יְמִינִי וְזִרְעִי סִמְכָתִּי (ישעי' נט, טז, סג, ה).

כח

מיט דעם שטייט אין זרע קודש, [דוזה ביאור הכתוב] זאת תהיה תּוֹרַת הַמַּצְרֶע בְּיוֹם טְהֻרָתוֹ וְהוּבָא אֶל "הַכֹּהֵן", מיינט מען הקדוש ברוך הוא, ער טייטשט אויס - [און] די זעלבע זאָגן אַסאַך [ספרים]^{טז} - (דהכהן רומז על הקב"ה, ווייל) הקדוש ברוך הוא איז כהן הוא, (וכמאמר הגמרא)^{יז} אלקיכם כהן הוא. זאָגט ער, זאת תהיה, דאָס וועט זיין תּוֹרַת (הַמַּצְרֶע), דאָס מיינט ער אויף לעתיד, בְּיוֹם טְהֻרָתוֹ וועט זיין "וְהוּבָא" אֶל הַכֹּהֵן, וועט זיין בְּפִחוֹ יתברך שמו אויפאַמאָל, אויפאַמאָל וועט אַרויסקומען דער אור [מתוך] פון דער גרויסער הסתרה, 'וְהוּבָא' אֶל הַכֹּהֵן. - אַזוי שטייט אין זרע קודש.

כט

ישוב קושיא * (באופן שני)

ולפי דברי הורע קודש מיושב לשון "והובא" אל הכהן, כי יובאו לפניו יתברך שלא כסדר המדרגות, ולכן לא נאמר בלשון "ובא" אל הכהן

מיט דעם איז מ'יושב טאַקע דאָ אויך דער [וְהוּבָא], קאָן זיין טאַקע דער [דיוק הלשון] "וְהוּבָא", וואָרן אַז די אידן אליין מיט די מַעֲשִׂים טוֹבִים קאָן מען נישט צוקומען, ווערט דאָך עס געטון מן הַשָּׁמַיִם, איז עס לשון "וְהוּבָא", נישט "ובא", [ווייל] אליין קאָן מען דאָס נישט דערגרייכן די ישועה, נאָר וְהוּבָא, מן הַשָּׁמַיִם, ווען הקדוש ברוך הוא וועט מערר רַחֲמִים וְחַסְדִּים זיין, וועט זיין "וְהוּבָא" אֶל הַכֹּהֵן.

ל

ישוב קושיא א (באופן ראשון)

וכן יתפרש על דרך זה גם תחילת הפסוק, שמשמיענו זאת תהיה "תּוֹרַת" הַמַּצְרֶע, שהגאולה תהיה ע"י עסק התורה דייקא, יען שיהיה בזכות משה רבינו שהוא מקור התורה, וכמבואר בספרים. [ונמצא דכל הפסוק לא מיותר כלל].

[וממילא מיושב גם קושיא א ביתור כל הכתוב, דבא לרמז על כל האמור].

[און] דאָס קען זיין [גם בדיוק לשון] זאת תהיה "תּוֹרַת" הַמַּצְרֶע. [דהנה אמרו חכז"ל]

בלשוננו שלזה כוונתו. אבל עכ"פ במדרשים משמע דאז בשעת היציאה היה התגלות יותר אצל קריעת ים סוף, שראו יותר ממה שראה יחזקאל הנביא. ובוזה יובן דברי רבינו שיש "מקומות אזוי און מקומות אזוי".

^{טז} ועיין עוד להלן (סוף אות מ) דכן מפרש עוד בווהר הקדוש.

^{יז} בגמרא סנהדרין (לט.): אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו, אלקיכם כהן הוא, דכתיב וְיָקָחוּ לִי תְרוּמָה, כי קבריה למשה במאי טביל. וכי תימא בְּמִיָּא, והכתיב (ישעי' מ, יב) מִי מִדָּד בְּשַׁעְלֹ מִים. אמר ליה בְּנוּרָא טביל, דכתיב (ישעי' סו, טו) כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבֹא. ומי סלקא טבילותא בנורא, אמר ליה אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא, דכתיב (מטות לא, כג) וְכָל אִשָּׁר לֹא יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמִים (פירש"י: דְּחִיָּה דְחִיָּה, ודרש להו הכי, כל מי שאינו יכול לבא באש מפני שישרף, תעבירו במים).

(ויקרא רבה ז, ג) אֵין הגליות מתכנשות אלא בזכות תנויי [דהיינו לימוד התורה והמשנה], שנאמר (הושע ח' י') גַם כִּי יִתְּנוּ בְּגוֹיִם אֶקְבָּצֶם, אין זכות פון די תורה הקדושה.

לא

ס'שטייט דאָךְ י"ח, אַז דער גואל העתיד וועט זיין משה רבינו (זוהר משפטים קכ.), און משה רבינו איז דאָךְ דער מקור התורה, [ולכך] משה רבינו וויל נישט [לגאול בלי תורה], מ'קאן נישט צוקומען צו קיין גאולה נאָר מיט תורה.

לב

איבערדעם זאָגט ער זאת תהיה "תורת" המצרע, לויט ווי ער זאָגט, ווי ס'שטייט אין זרע קודש דעם מדרש [איכה], אַז דאָס גייט אַרויף אויפן חורבן, אויפן כלל ישראל, און דאָס איז נאָר [על ידי התורה], איבערדעם שטייט "תורת", [אז] מיטן כח התורה וועט זיין וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, [שנעלה ונגיע אליו יתברך, ע"י אֶתְעָרוּתָא דְלַעֲיָלָא שיושפע אור גדול מלמעלה].

לג

הקדמה לשוב קושיא י (באופן שלישי) וקושיא א (באופן שני)

(עד אחר אות סו)

אַבער וואָס ס'ליגט נאָךְ דערינען, [באומרו] "וְהוּבָא" אֶל הַכֹּהֵן.

לד

החיד"א מביא לרמז בפסוק זאת תהיה "תורת" המצרע, מה שאמרו בגמרא על עין לשון הרע, דמה תקנתו, שיעסוק בתורה [דהנה באומרו] זאת תהיה "תורת" המצרע [נרמז עוד] ווי דער חיד"א זאָגט^ט, אַז אין דעם איז מרומז וואָס די גמרא זאָגט אַז אַ מצורע איז דאָךְ אויף לשון הרע, און לשון הרע - אַזוי זאָגט די גמרא^כ - די תְּקֵנָה אויף דעם איז די תורה הקדושה, יעסוק בתורה. איבערדעם זאָגט ער זאת תהיה "תורת" המצרע, [אז] מיטן כח התורה וועט זיין כּוּם טְהָרְתוּ, [שיתכפר ויטהר מחטא לשון הרע]. אַזוי טייטשט דער חיד"א זכרוננו לברכה.

לה

ביאור הגמרא ערכין ודברי הוזהר

בענין אם יש תקנה למספרי לשון הרע

בגמרא יש פלוגתא, דרבי חמא אומר דעסק התורה הוא תקנה לכפר על עין לשון הרע. ורבי אחא אומר דאם סיפר אין לו תקנה, שכבר קרתו דור, שנאמר וְכָתַב ה' כָּל שְׁפָתַי חֲלָקוֹת, אלא עסק התורה הוא תקנה שלא יבא מתחילה לידי לשון הרע נאָר לאָמיר זען. אין די גמרא איז אין דעם אַ פלוגתא [בענין התקנה של עסק התורה למספרי לשון הרע].

^ח באור החיים הק' (ר"פ תצוה): ובדרך רמז יתבאר הכתוב על דרך מאמר הובא בספר זוהר חדש (כראשית דף ח) כי ד' גליות של ישראל כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות אחד, גלות הראשון נגאלו בזכות אברהם אבינו ע"ה, ב' נגאלו בזכות יצחק, ג' בזכות יעקב, והד' תלוי בזכות משה. ולזה נתארך הגלות, כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצות, אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה.

^ט בספרו חומת אנך (בפרשתן יד, ב): זאת תהיה תורת המצרע. פירש הרב הגדול מהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משביר כתב יד, זאת תהיה תורת המצרע שדיבר לשון הרע, והתורה היא תיקון ללשון הרע כמו שאמרו ז"ל (ערכין טו:), וזה שאמר זאת תהיה "תורת" המצרע. וצריך שישפיל גאָותו, שהיא הסיבה לסיפור לשון הרע כמו שאמרו ז"ל (תנחומא סימן ג, ורש"י יד ד) [דלכן מתטהר] בשני התולעת ואזוב, להשפיל גאָותו. ולהשפילו ולהכניעו לא ילך הכהן אצלו, רק יאמרו לו הכהן קורא אותך, וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן עד מקום שיוכל לבא, ואחר שהוא שם מצטמק ורע, וְיָצָא הַכֹּהֵן, על דרך שעשה אלישע לנעמן שיבא אצלו. וכשבא לא יצא אליו, אלא שלח לו שליח, להשפיל גאָותו, וזה כִּינָה התורה להכניע המצורע לתיקון נפשו, עכ"ד.

אין די גמרא איז אַ פלוגתא, די גמרא אין ערכין דף ט"ו,² איז אַ פלוגתא, קודם איין מאן דאמר זאָגט מה תקנתן של מספרי לשון הרע, אמר רבי חמא, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה ויתכפר, שנאמר (משלי טו, ד) מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים, ואם עם הארץ הוא ישפיל ברוחו, שנאמר (שם) וְסִלְף בָּהּ שֹׁכֵר בְּרוּחַ, איז טייטש וְסִלְף, אַז מ'האָט שוין. ווי רש"י זאָגט, אַז מ'האָט שוין מסלף געוועזן ווערטער, און מ'וויל מסלק זיין דעם סילוף, שֹׁכֵר בְּרוּחַ, דאָרף מען זיין מיט אַ רוח נשְׁכָּרָה. נאָך איז דאָ אַ מאן דאמר וואָס ער קריגט, ער זאָגט סיפר אין לו תקנה, שכבר כָּרְתוּ דוד ברוח הקודש, [שנאמר] יִכְרַת ה' כָּל שֹׁפְטֵי תַּלְקוֹת (תהלים יב, ד). אלא מה תקנתו 'שלא יבוא' לידי לשון הרע, יעסוק בתורה. ואם עם הארץ הוא, ישפיל ברוחו.

לו

קושיא יב

וקשה לרבי אחא, דהלא כלל גדול הוא שאין דבר העומד בפני התשובה, והאך אפשר שלא יהיה לו תקנה על עון לשון הרע (יב) לכאורה איז דאָך עפעס אַ פֿלא. ס'איז דאָך אַ קיימא לן - אַ כלל גדול - אין לך דבר שעומד בפני התשובה, [ואם כן] וויאזוי קען מען זאָגן אין לו תקנה, ס'איז דאָך גאָרנישט דאָ פאָרהאנדן אַזא זאָך, אַזוי שטייט דאָך אין די גמרא (ירושלמי פאה פ"א, ה"א), און אין רמב"ם³, שטייט דאָך ס'איז גאָרנישט פאָרהאנדן אַ זאָך וואָס ס'זאָל נישט נוצן קיין תשובה⁴, [וכדכתיב] תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד דִּכָּא⁵ (תהלים צ, ג), ווי קען זיין [שאין לו תקנה]. - ס'איז עפעס אינגאנצן אַן ענין פֿלא.

לו

קושיא יג

גם אינו מוכן המעם שאמר ר' אחא לפי שכבר 'כָּרְתוּ' דוד ברוח הקודש, והלא אף בחייבי כריתות עצמן מהני תשובה

(יג) דערנאָך איז אַ חידוש.

ער דרינגט זיך אויף סיפר אין לו תקנה, שכבר 'כָּרְתוּ' דוד ברוח הקודש.

² בגמרא ערכין (טו:): אמר רבי חמא ברבי חנינא, מה תקנתו של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, שנאמר (משלי טו, ד) מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים [וְסִלְף בָּהּ שֹׁכֵר בְּרוּחַ], ואין לשון אלא לשון הרע, שנאמר (ירמ' ט, ז) חץ שחוט לשונם, ואין עץ אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח) עֵץ חַיִּים הוּא לְמַחְזִיקִים בָּהּ. ואם עם הארץ הוא, ישפיל דעתו, שנאמר וְסִלְף בָּהּ שֹׁכֵר בְּרוּחַ [פירש"י: וְסִלְף בָּהּ. מי שסולף בה, וחפץ לסלקה שלא תהא בו עוד, ישבור רוחו]. רבי אחא ברבי חנינא אומר, סיפר אין לו תקנה, שכבר כרתו דוד ברוח הקודש, [כרתו, לשון כרת], שנאמר (תהלים יב, ד) יִכְרַת ה' כָּל שֹׁפְטֵי תַּלְקוֹת לשון מְדַבֵּר תַּלְקוֹת, אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו, שנאמר וְסִלְף בָּהּ שֹׁכֵר בְּרוּחַ.

³ ברמב"ם (תשובה ג, יד): במה דברים אמורים שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא, כשמת בלא תשובה, אבל אם שב מרשעו, ומת והוא בעל תשובה, הרי זה מבני העולם הבא, שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב, יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעי' נז, יט) שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרֹב אָמַר ה' וּרְפָאֵתוּ.

⁴ וכן כתב הרמב"ם (תשובה ד, א ו-ב) בפרטיות לענין לשון הרע וז"ל: כ"ד דברים מעכבין את התשובה וכו'. ומהן ה' דברים העושה אותם ימשך אחריהם תמיד, וקשים הם לפרוש מהן, לפיכך צריך אדם להזהר מהן, שמה ידבק בהן. והן כולן דעות רעות עד מאד. ואלו הן: רכילות, ולשון הרע, ובעל חימה, ובעל מחשבה רעה, והמתחבר לרשע, מפני שהוא לומד ממעשיו והן נרשמים בלבו וכו'. כל אלו הדברים וכיוצא בהן, אף על פי שמעכבין את התשובה, אין מונעין אותה, אלא אם עשה אדם תשובה מהן הרי זה בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא.

⁵ וכמבואר בירושלמי (חגיגה ט: ורות רבה ו, ד): לאחר ימים חלה אלישע בן אבויה, אָתָּן ואמרין לרבי מאיר אלישע רבך חולה, אזל לגביה, אמר ליה חזור בך, אמר ליה ועד כדון מקבלין, אמר ליה ולא כתיב תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד דִּכָּא, עד דכדוכה של נפש. באותה שעה ככה אלישע בן אבויה ומת, והיה ר' מאיר שמח ואמר דומה שמתוך תשובה נסתלק רבי וכו'. וברש"י תהלים (צ, ג): תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד דִּכָּא. מביא אתה יסוריך על האדם עד שאתה מחזירו להיות תשוב כח וקורב למות, וְתִּמְאָר לו ב'יסוריך ש'בו ב'י אדם מדרככם הרעים.

[וקשה דהלא] אַמער, די אַלע חייבי כריתות וואָס שטייט אין 'פסוק' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ, נוצט אויך תְּשׁוּבָה^{כז}. [וכי לְשׁוֹן הָרֶעַ] איז עס דען האַרבער ווי די חייבי כריתות וואָס זענען מבואר אין די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה? ווי קאָן מען זאָגן אַז ס'נוצט נישט קיין תְּשׁוּבָה ווייל ס'שטייט 'יִכְרְת', די אַלע חייבי כריתות נוצט דאָךְ [אויך] תְּשׁוּבָה [לפוטרו מן העונש דכרת]^{כח}.

לח

אפילו אויף מיתת בית דין וואָס ס'נוצט נישט^{כז} [קיין תְּשׁוּבָה לפוטרו מן המיתה], פּלאַגט מען זיך אויך, זאָגט דאָךְ דער נודע ביהודה^{כז} [דהטעם הוא רק] ווייל מ'קאָן [דאָס] נישט איבערגעבן פאַר אַ מענטש, ווייל תְּשׁוּבָה איז [תלוי אין] אַ נְקוּדָה שְׂבָלָב, איבערדעם קאָן דאָס בית דין שלמטה נישט וויסן, איבערדעם נוצט נישט [בבית דין שלמטה להפטר ממיתת בייִד], אָבער ווייטער^{כח} איז נישט פאַרהאַנדן [שלא יועיל תשובה, דהיינו] ביים בית דין שלמעלה. ביים בית דין שלמעלה איז נישט פאַרהאַן אַ זאָך ס'זאָל נישט נוצן קיין תְּשׁוּבָה.

^{כז} כמבואר בגמרא יומא (פו.) ומכות (גי.).

^{כח} דאָף לפי המבואר להלן דבחיבי מיתות בית דין לא מהני התשובה לפוטרו מן העונש מיתה, הוא רק משום דשם תלוי העונש בבית דין שלמטה, אבל בחייבי כריתות שפיר נפטר לגמרי מן העונש, שהרי כריתות הוא עונש בידי שמים ולא בידי אדם.

^{כז} כמבואר בגמרא מכות (שם).

^{כז} בשו"ת נודע ביהודה (מהדור"ק אור"ח סימן לה.) ורבינו מזכיר זה גם בס"ג שובה תשי"ד (כדברי יואל שובה אות זה), וס"א אמור תשי"ד (לשון קדשו קצא, אות יט-כ.).

ועיין בזה ביואל משה (א, עב) וז"ל: (ובגמרא מלקות (גי.) דחייבי כריתות אם עשו תשובה, בייִד של מעלה מוחלין להם, חייבי מיתות בית דין אם עשו תשובה, אין בית דין של מטה מוחלין להם. וכתב החיד"א בספרו שמחת הרגל (על הגדה של פסח, בלימוד ג') וזה לשונו: דהטעם הוא, דאף דאנו רואים שמקבל עליו סיגופים קשים והושחרו שינוי מפני התענית, מ"מ כיון שעיקר התשובה היא בלב, דאפשר שהאדם יראה לעינים פרישותו וקדושתו וסיגופיו, וזמנין דלבו לא נכון עמו, לכן מלקין וממיתין אותו, כי בוחן לבות אלקים, ומי עלה שמים לדעת אם תשובתו אמיתית, ולכן אין מועלת תשובה לחייבי מיתות ומלקיות, עכ"ל. ואם כן מבואר בדבריו, שבודאי לפי המדה היה מועיל תשובה לפוטרו מהחיוב מיתה או מלקות, אלא שאי אפשר למסור זה לבית דין שלמטה. ○ גם הנודע ביהודה בתשובה סימן ל"ה שהוצרך לומר הטעם שאינו מועיל בזה תשובה, משום דאם לא כן בטלו כל דיני מיתות בית דין, והוכיח מזה שאין לתעניתים וסיגופים עיקר מן התורה. צריך לומר גם כן, דסובר דמצד המדה היה מועיל תשובה, אלא שאי אפשר למסור זה לבית דין של מטה. אלא סברתו דאף שבית דין של מטה אי אפשר להם לידע פנימיות לבבו, אבל על כל פנים מידי ספיקא לא נפקא, וספק נפשות להקל, לכן הוצרך בזה לומר הטעם דאם כן בטלו כל דיני מיתות בית דין. ובתעניתים וסיגופים האריך לומר דיש סיגופים שאי אפשר לומר בהם איעורמי קא מערים, ובכחאי גרונא הוי ליה למפטר, ועל כן הוכיח מזה שאין לתעניתים וסיגופים עיקר מן התורה כלל. ואילו היה סובר דאפשר לומר שכך היא המדה שאף אם עשה תשובה באמת אינו מיפטר מהחיוב מיתה או מלקות, לא היה צורך לומר הטעם דאם כן בטלו כל דיני מיתות בית דין, גם לא היה לו שום הוכחה על הסיגופים שאין להם עיקר, אלא אף מה שהוא עיקר והיו תשובה גמורה אינו מועיל לפוטרו, ואין צורך עוד לטעמים אחרים. ועל כרחק שזה כולל עלמא מודי שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, ומצד המדה הוי מיפטר בהתשובה, ולכן מועיל במיתה ביידי שמים, כי המשפט לאלקים הוא, אך במשפט בית דין של מטה אי אפשר לדון במה שתלוי בנקודת הלב. ○ והחיד"א סובר, שאף בסיגופים כאלו שלפי ראות העין אי אפשר שיהיה בו ערמה, גם בזה אי אפשר לידע נקודת הלב שאי אפשר לבני אדם להבחין זה, וזולת הידע מחשבות בלבד הוא ולא אחר. גם צריך לומר שסובר דכיון שאי אפשר לבית דין של מטה לידע בזה, לכן לא נמסר זה בידם אף לעשותו ספק. ○ ובגמרא יבמות (כב:) לא מצא דבר שאינו מועיל תשובה, אלא בא על העררה והוליד ממזר, כיון שהממזר קיים. ובתוספות שם (ד"ה כשעשה) חידשו עוד דבמקום שמתחייב ח"ו נידוי, אינו מיפטר אף כשעשה תשובה. ועל כל פנים זה ודאי שלא נמסר לבית דין של מטה אף לסנהדרין דבר שתלוי בנקודת הלב. וכיוצא בזה כתב ק"ז הישגות משה פרשת שמיני בד"ץ אס קברי צדיקים מטמאין וכו', יעיי"ש שהאריך.

^{כח} פירוש: שלא בבית דין שלמטה.

לט

קושיא יד

וכן מה שהביא מן הפסוק וְכָרַת ה' פֶּל' שְׁפָתַי חֲלָקוֹת לְשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדִלוֹת, אין זה משמעות חמור כלשון הנאמר בחיובי כריתות, דשם נאמר כריתת 'הנפש' רח"ל, וכאן נאמר רק כריתת השפתים והלשון, שהוא הדיבור (יד) אויסערדעם, [איז שווער, דמה שאמר דוד] וְכָרַת ה' פֶּל' שְׁפָתַי חֲלָקוֹת, לעולם - אַז מ'קוקט אַריין - איז עס ווייניגער ווי דעס וואָס ס'שטייט אין דער תורה וְנִכְרְתָה [ה'נפש'].

[וכעין] ווי רש"י זאגט [על הפסוק] מַה אָקֵב לֹא קֶבֶה קֵל וּמָה אָזַעַם לֹא זָעַם [ה'] [בלק כג, ח], זאָגט דאָךְ דאָרטן רש"י^ט, און אין דברי חכמינו ז"ל, - זיי זאָגן דאָךְ [עוד בזה, כין] שרשיהם בא ליקוץ, [ושוב] זאָגט ער [בלעם], אפילו מראש צרים אָרָאנוּ [בלק שם, ט], שאינו יכול ליגע בשרשיהם שהם האבות הק'. - [ועכ"פ במאמר מה אָקֵב פירשו כין] יעקב אבינו ווען ער האָט זיי געוואָלט שעלטן, האָט ער אויך נישט געשאלטן "זיין", נאָר אָרור "אָפֶם" פִּי עַז "וְעִבְרָתָם" פִּי קִשְׁתָּה [ויחי מט, ז], ער האָט נישט געזאָגט חלילה אויף "זיין", האָט ער נאָר געשאלטן דעם 'אָף' און די 'עִבְרָה'.

איז דאָךְ עפעס אַ חילוק צי מ'זאָגט אויפן מענטש, צי מ'זאָגט נאָר אויף די מדה [של שפתי חלקות].

טאָקע ביי די כריתות אין די תורה, שטייט טאָקע וְנִכְרְתָה 'הנפש' ההיא, איז טאָקע 'דער נפש' ארור, און דאָ שטייט נאָר פֶּל' שְׁפָתַי חֲלָקוֹת, לְשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדִלוֹת, זאָגט ער נאָר "שְׁפָתַי", ער זאָגט נישט דער 'מענטש', דער וואָס ער איז מְדַבֵּר חֲלָקוֹת. דאָס שטייט גארנישט, וְכָרַת ה' פֶּל' מְדַבֵּר שְׁפָתַי חֲלָקוֹת, מְדַבֵּר, ער זאָגט נאָר "לְשׁוֹן", דאָס לְשׁוֹן מיטן שְׁפָתַי רחמנא ליצילן.

זעט [דאָךְ] אויס [אז] דאָס איז נאָךְ ווייניגער ווי מ'זאָגט אינגאנצן אויפן מענטש, [ואם כן קשה] וויאזוי דרינגט ער זיך אויף פון דאָנעט אַז סיפר אין לו תקנה [לפי שכבר 'כָּרַתוֹ' דוד ברוח הקודש].

מ

קושיא טו

בווהר הקדוש מתחיל לומר דלא מהני תשובה על חטא לְשׁוֹן הָרָע, ומאריך בחומר העון, ושוב מסיים דכל זה אם לא עשה תשובה, אבל אם שב בתשובה כתיב יוֹם מָחָרְתוֹ וְהוּכָא אֶל הַכֶּהֱן וגו'. והוא לכאורה סתירה מיניה וביה דער זוהר הק', - אַ חֲדוּשׁ, - טאָקע אין די וואָכעדיגע סדרה^{לא} [זאָגט אויך כעין זה].

^ט ברש"י בלק (כג, ח): מַה אָקֵב לֹא קֶבֶה קֵל. [אפילו] כשהיו ראויים להתקלל, לא נתקללו. כשהזכיר אביהם את עונם, פִּי אָפֶם הָרָעוּ אִישׁ [ויחי מט, ז], לֹא קָלַל אֵלָא אָפֶם, שנאמר (שם, ז) אָרור אָפֶם וכו'. במבוכים נאמר (תבוא כז, יב) אֵלָה יַעֲמְדוּ לְכַרְךָ אֵת הָעַם, במקללים לא נאמר ואלה יעמדו 'לקלל את העם', אלא [נאָלָה יַעֲמְדוּ] 'עַל הַקִּלְלָה' (שם, יג), לֹא רָצָה לְהוֹכִיר עֲלֵיהֶם שֵׁם קִלְלָה.

^ל במדבר רבה (כ, ט): מַה אָקֵב לֹא קֶבֶה קֵל. בשעה שהיו ראויין להתקלל, לא נתקללו. כשנכנס יעקב ליטול את הברכות נכנס במרמה, דכתיב (תולדות שם, טז-יט) וַאֲתָ עֶרְת גְּדִי הָעִזִּים, אמר אביו מי אָתָּה, אמר לו אָנֹכִי עֶשׂוֹ בְּכָרְךָ, שמוציא שקר מפיו אינו ראוי להתקלל? ולא עוד אלא שנתברך, דכתיב גַּם בְּרוּךְ יְהִיָּה, והיאך אני מקללן וכו'. וכשהן חוטאין ואומר להביא עליהן קללה, אינו כותב 'שהוא' מביאה, אלא בברכות הוא בעצמו מברכן, שנאמר (תבוא כח, א) וַיִּנְתֶּנָּה ה' אֱלֹקֶיךָ עֲלֵיהֶן וגו', יָצָא ה' אִתָּךְ אֵת הַבְּרָכָה (שם, ח), ובקלות לא היה טובען, שכן הוא אומר (שם, טו) וַיְהִי אִם לֹא תִשְׁמַע 'וְכֹא' עֲלֵיךָ, מעצמן, הוּי מַה אָקֵב לֹא קֶבֶה קֵל. כתיב פִּי מֵרָאשׁ צָרִים אָרָאנוּ, להודיע שנאתו של אותו רשע, שמתוך ברכותיו אתה יודע מחשבתו, למה הדבר דומה, לאדם שבא לקוץ את אילן, מי שאינו בקי קוצץ את הגופים, כל ענף וענף, ומתייגע, והפיקת מגלה את השרשין וקוצץ. כך אמר אותו רשע, מה אני מקלל כל שבט ושבט, הריני הולך לשרשן. בא ליגע, מצאן קשים, לכן אמר פִּי מֵרָאשׁ צָרִים אָרָאנוּ [ומגבעות אשורנו]. דבר אחר פִּי מֵרָאשׁ צָרִים אלו אבות, ומגבעות אלו אמהות.

^{לא} בווהר הקדוש בפרשתן (דף גג): זאת תהיה תורת המצוה וכו'. תא חזי, פֶּל חֲזִיבִי עֲלֵמָא, קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא

דער זוהר הקדוש אויף זאת תהיה תורת המצורע והובא אל הכהן, הייבט ער אן צו זאגן, - ס'איז א חידוש אפילו^ל, - הייבט ער אן צו זאגן, אויף אלעמען - זאגט ער - נוצט תשובה, - תיובתא, - בר מהאי, בר מלשון הרע וואס ס'נוצט נישט קיין תשובה, הייבט אן דער זוהר הקדוש, זאגט ער [אז] אויסער לשון הרע וואס ס'נוצט נישט קיין תשובה. און ער לאזט אויז צום סוף, אין דעם זעלבן שטיקל, ער איז דארטן מאריך אין עין לשון הרע, חלילה לאזט ער אויס צום סוף אז מ'איז נישט מקבל די תפלה, ווייל ער איז מסלק, ס'איז א סילוק שכינה, ביז ער טוט נישט קיין תשובה, און ווען ער טוט תשובה איז צוריק והובא אל הכהן, דעמאלטס קומט ער צוריק צי צו השראת השכינה און צו קיבול תפלות. והובא אל הכהן מיינט מען גאר הקדוש ברוך הוא^ב. אזוי טייטשט דער זוהר הקדוש.

מא

(טו) איז דאך עפעס א חידוש, ס'איז דאך עפעס רישא לאו סיפא וסיפא לאו רישא, אין דעם זעלבן שטיקל. ער הייבט אן צו זאגן אז חלילה אז ס'נוצט נישט קיין תשובה, און ער לאזט אויס [אז] די אלע זאכן איז [נאר] ביז ער טוט נישט קיין תשובה, אבער אז ער טוט תשובה איז צוריק והובא אל הכהן. דאס איז דאך אליין א סתירה .. קומט דאך שוין אויס אז ס'נוצט יא תשובה. איז דאך א פלא דאס ענין לכאורה אין פשטות.

מב

תירוצן הוזהר חי - על קושיא טו

על החלק שבין אדם למקום מהני תשובה, אבל על החלק שבין אדם לחבירו אינו מועיל תשובה עד שירצה אותו כ'האב געזען אין זוהר חי ברענגט ער^ל, וויל ער זאגן אז דעם וואס ער זאגט אז ס'נוצט נישט קיין תשובה, [דאס מיינט] אזוי ווי עבירות שבין אדם לחבירו [שאין יום הכיפורים מכפר] עד שירצה את חבירו (יומא פה:). אבער דעם חלק [שבין אדם למקום] וואס ער האט געזינדיגט אקעגן הקדוש ברוך הוא, אויף דעם קען מען יא תשובה טון.

מכפר עליהו בתשובה, בר מההוא לישנא בישא, דאפיק שום ביש על חבירה. והא אוקמוה, דכתיב זאת תהיה תורת המצורע, זאת היא תורתו של מוציא שם רע. ו רבי חייא אמר, כל מאן דאפיק לישנא בישא, אסתאבין ליה כל שייפוי (פי' כל איבריו), ויתחזי לסגרא, בגין דההיא מלה בישא סלקא, ואתער רוחא מסאבא עליו ואסתאב, אתי לאסתאבא מסאבין ליה, במלה דלתתא אתער מלה אחרא. פתח ואמר, איכה היתה לזונה קריה נאמנה וגו' (ישעי' א, כא), מאן דהות מהימנא לבעלה, אהדרת לזונה. מלאמי משפט (שם), משפט ודאי, דא קודשא בריך הוא, צדק (שם), דא כנסת ישראל, ובגין דאתערת מלה אחרא, אסתלק מנה קודשא בריך הוא ושירא בה רוחא דקטולי, הך הוא דכתיב (שם) וצתה מרצחים. ומה ירושלם קרמא קדישא כף, שאר בני נשא על אחת כמה וכמה. הך הוא דכתיב, זאת תהיה תורת המצורע. ו רבי יהודה אמר, זאת תהיה ודאי לקבליה, לאתפרעא מניה דההוא מוציא שם רע, ביום טהרתו והובא אל הכהן, מאי קא משמע לו, משמע מאן דאית ליה לישנא בישא צלותיה לא עאלת קמי קודשא בריך הוא, דהא אתער עליה רוחא מסאבא. מין דאהדר בתשובה וקביל עליה תשובה, מה כתיב, ביום טהרתו והובא אל הכהן וגו', וראה הכהן נוהנה נרפא נגע הצרעת וגו'.

^ב מה שסותר דבריו לכאורה מרישא לסיפא.

^ל וכעין שהבאנו לעיל (באות כה) מדברי הזרע קודש ועוד, וזה מבואר כבר בזהר הק'.

^ל בזהר חי (להרה"ק מקאמאנא, על הוזהר שם): בר מההוא לישנא בישא, שצריך לבקש מחילה מחבירו, כי אין המקום מכפר על דברים שבינו לבין חבירו עד שירצה את חבירו, ומה שחטא נגד המקום שריבר רע על צלם אלקים, בזה מהני תשובה ודאי כשאר כל עבירות. שמעתי ממורי [לכאורה הכוונה להרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב], כל לשון הרע הוא על ידי חיתוך ודיבור כ"ב אותיות התורה, וכן כשמדבר דברים בטלים, ואחר כך לומד ומתפלל עם כ"ב אותיות התורה, אזי מעלה אותיות של דברים בטלים למעלה, וכן של לשון הרע, כשכבר התרצה חבירו לו באיזה פיוס וכו'.

[אָדער] אַז מ'איז מרצה את חבריו. אַזוי ווי [ביי] אַנדערע עבירות שבין אדם לחבירו.

מג

מה שעדיין קשה לתירוץ הזהיר חי

לפי דבריו נמצא דלשון הרע שזה לשאר מצות שבין אדם לחבירו, וקשה להעמיס כן בלשון הזהיר דמשמע דבלשון הרע חמור יותר מכולם

א] אָבער דאָס שטעלט זיך שווער אַריין [בלשון הזהיר הק'], - זעט דאָך אויס ער צילט [בוזר חי], אַזוי זעט אויס ער צילט אויף דעם ער זאָל 'דאָס' פאַרענטפערן [הסתירה שבדברי הזהיר מרישא לסיפא], - אָבער ס'שטעלט זיך עפעס שווער אַריין אין זוהר הקדוש. [שהרי לפי דבריו] איז דאָך עס נאָר אַזוי ווי אַנדערע [עבירות] שבין אדם לחבירו, ער טוט דאָך נישט אויף קיין נייעס, [ובוזהר הקדוש משמע שיש בזה חידוש], ער זאָגט דאָך אַז ס'איז אַנדערש פון אַלע עבירות לה'.

מד

ועוד דאם כן עיקר חסר מן הספר, דלא נוכר כלום בדברי הזהיר דהכוונה עד שירצה את חברו

ב] און דערנאָך איז דאָך 'עיקר' חסר מן הספר, [דא"כ הזהיר הק'] ער לאַזט אַרויס די [עיקר] תשובה, ער איז גאָרנישט מזכיר [בהסיפא, דהכוונה שירצה את חבריו]. אַז ס'איז נאָר [הא דלא מהני תשובה, עד שיהיה] מרצה אַת חבירו, קומט אויס [אז] די תשובה איז נאָר דעמאָלט [מהני] ווען מ'איז מרצה אַת חבירו, און צום סוף איז ער גאָרנישט מזכיר פון דעם, ער שמועסט גאָרנישט פון דעם.

מה

[אמנם דיוק השני אפשר ליישב, כי] אפשר ווייל ס'איז ממילא [משמע כך, ווייל] ס'איז דאָך אַזוי ווי אַנדערע עבירות שבין אדם לחבירו. אָבער על כל פנים ס'דארף דאָך האָבן פֿשט [בלשון הזהיר, ועדיין קשה דיוק הראשון].

מו

הקדמה לשוב קושיא יב, יג, יד

[נאָר] אפשר קאָן גאָר זיין אַז דאָס איז טאָקע, דאָס איז הכל הולך אַל מקום אַחד [קהלת ג, כ], דער זוהר הקדוש און די גמרא, קען זיין ס'איז אינגאָנצן [די זעלבע], נאָר איין בחינה ליגט אין דערינען.

מז

בבלי יקר מבאר מה שאמר ר' אבא סיפר אין לו תקנה, לפי שכבר נתפשט הלשון הרע בעולם, ואין תקנה לקלון מי שמסופר עליו, כי עדיין קלונן קיים, ולכן אין תקנה להמספר

[דהנה] דער כלי יקר זאָגט^ל, דער כלי יקר איז מַסְפִּיר פאַרוואָס [אין לו תקנה], זאָגט ער פאַרוואָס נוצט נישט קיין תשובה, - ער גייט אַרויף אויף די גמרא, ער שמועסט נישט פונעם זוהר, נאָר פון די גמרא, סיפר אין לו תקנה. -

^{לה} שהרי אמר שעל הכל מהני תשובה חוץ על לשון הרע.

^{לי} בבלי יקר (יד, ד): רבי אבא בר חנינאי אמר, סיפר אין לו תקנה וכו'. ונראה שטעמו של רבי אבא הוא, שהדין נותן שלא יהיה לו תקנה, לפי שאם כבר סיפר לשון הרע והטיל מום בקדושים והוציא שם רע ונתפשט קול ענות זה בכל העולם, פשיטא שאין תקנה לזה שעליו סיפר הלשון הרע, ואף אם 'המספר' יקריב כל אילי נביות, אין בידו להשיב מחשבתו הרעה ודבריו, וכי ילך מקצה השמים ועד קצהו ויכריז לאמר שקר דברתי, כמנהג דורינו זה שאם אחד מבעלי הלשון יוציא לעז על איזו נכבד, עד מהרה ירוץ דברו ממזרח שמש עד מבוא, והוא בעצמו לא יוכל לתקן את אשר עיז, על כן הוא שכשם שאין תקנה לזה שסיפר עליו, כך אין תקנה למספרו. ◦

זאָגט ער פאַרוואָס סיפר אין לו תקנה, זאָגט ער דערויף אַ סבָּראַ, ווייל יעדע עבירה קאָן מען פאַררעכטן, [כשיאמר החוטא] "איך טוה שוין דאָס נישט מער, איך בין פון מיר עוֹקֵר די מִדָּה". אָבער לְשׁוֹן הָרַע, האָט מען דאָךְ עס 'צוטראַגן' אויף דער גאַנצער וועלט, און מ'זאָגט דאָךְ דאָס נאָך איבעראַל. אז מ'זאָגט אַ לְשׁוֹן הָרַע, דאָס דערציילט שוין [ווייטער נאָך] איינער פונעם אַנדערן, [ואם כן] וויאָזוי איז מעגליך ער זאָל תְּשׁוּבָה טון¹⁰.

אפילו ער פאַררעכט, [אז] ער זאָגט שוין נישט מער, אָבער ער קאָן דאָךְ נישט גיין אומקערן [כל הדיבורים שכבר אמרו בכל העולם], ער קאָן נישט גיין אין די גאַנצע וועלט, ער ווייסט ניטאַמאָל וואו, ווייל ס'ווערט דאָךְ 'צוטראַגן' אַ מימרא איינער פונעם אַנדערן¹¹, ס'ווערט דאָךְ 'נאָכגעזאָגט', הקול יוצא, ער קען עס נישט פאַררעכטן אפילו ווען ער וויל.

איבערדעם זאָגט ער, [וויבאלד] ער קאָן 'יענעם' נישט מתקן זיין, דער 'מסופר' האָט נישט קיין תקנה, ער קאָן נישט פאַרראַכטן ווערן, אפילו ווער ער וויל - ער וויל צוריקציען - קען ער אויך נישט, וואָרן ס'איז [שוין] פאַרשפרייט געוואָרן. ממילא איבערדעם אין לו תקנה [גם להמספר], איבערדעם נוצט 'אים' אויך נישט קיין תְּשׁוּבָה. דאָס איז דער טעם וואָס ס'נוצט נישט, אַזוי זאָגט ער.

מח

ומה שאמרו שכבר כרתו דוד ברוח הקודש, אינו נתינת טעם על הדבר, אלא הוא לימוד על שהוא חמור מאוד, אבל טעם החומרא הוא כאמור

מילא אין די גמרא שטייט דאָךְ נישט דער טעם, די גמרא זאָגט דאָךְ נאָר שכבר כָּרְתוּ דוד ברוח הקודש.

נאָר זאָגט ער, מוז איך זאָגן [דכוונת הגמרא] אַז וועגן דעם טעם [האמור] איז עס אַזוי האַרב, ווייל ער קאָן נישט פאַררעכטן [מה שהזיק להמסופר עליו, ודברי הגמרא הם לימוד על החומר, ולא טעם הדבר]. - אַזוי זאָגט דער כלי יקר.

מט

אבל נראה להעמיס גם בלשון הגמרא והפסוק, שנרמז בוה גם הטעם של הכלי יקר. והכוונה לומר שאין תקנה מצד האדם בעצמו כיון שנחפשט הקול, אבל מ"מ יש תקנה ע"י שיסכבו בידי שמים שיפסיקו בני אדם לדבר מזה. - ובאמת גם בכל החטאים א"א לבוא לתשובה אלא ע"י סיעתא דשמיא, אלא דשם יכול גם האדם לעשות לזה, וכאן תלוי לגמרי בידי שמים קען אָבער זיין אפשר, [דשפיר נרמז טעם הכלי יקר גם בלשון הגמרא "שכבר כרתו דוד" ובלשון הפסוק "יָכַרְתָּ ה' כָּל שְׁפָתֵי חֲלָקוֹת], אַז דאָס מיינט טאַקע די דברי חכמינו ז"ל [במה

ולכך כרתו דוד ברוח הקודש ואמר יָכַרְתָּ ה' כָּל שְׁפָתֵי חֲלָקוֹת וגו', ונתן טעם לדבר (בתהלים שם, ו) מִשְׁדַּע עֲנִיִּים מִאֲנֶקֶת אֲבִיוִּנִים וגו', אלו הן הלוקין וצועקים נאקת חלל, העניים והאביונים אשר עליהם יצא הקצף מִחֵץ שְׁחוֹט לְשׁוֹנֵם שֵׁאִין להם תקנה, על כן אין תקנה גם לשפתי חלקות וכו'.

¹⁰ ועיין בחובת הלבבות (שער התשובה, פרק ט"ו) מה שכתב באורך בענין על איזה דברים קשה יותר התשובה, ובתוך הדברים כתב וז"ל: ומהם מי שהרגיל לשונו לכזב ולספר בגנות בני אדם ולדבר בהם, ואינו יכול לעמוד על זה מרוב [שאין] זוכר כל זה לרוב ההרגל שהרגיל בו, מפני שאין לו תכלית [וטרף] אצלו, וכבר שכת האנשים אשר דיבר בהם, והכל שמור עליו וכתוב בספר עוונותיו, ובו נאמר (תהלים מא, ז) ואם בא לראות שוא ידבר לבו יקבץ און לו, ואמר (תהלים, יח) אם ראית גנב ותרץ עמו ושאר הענין וכו'.

¹¹ וז"ל הרמב"ם (ריעות ז, ה): אחד המספר בלשון הרע בפני חבירו, או שלא בפניו, והמספר דברים שגורמים, אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו, ואפילו להצר לו או להפחידו, הרי זה לשון הרע. ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה, כבר נשמע הדבר ונודע וכו'.

שאמרו שכבר כרתו דוד ברוח הקודש, און] אַז דאָס האָט דוד המלך געזאָגט יְכַרְתֶּה ה' כָּל שְׁפָתַי חֲלָקוֹת, אַז דאָס איז דער 'טעם' [פארוואָס] מ'קען נישט מתקן זיין [האדם בעצמו, לפי שכבר נתפשטו השפתי חלקות בעולם].

נ

נאָר [בלשון הגמרא והפסוק נרמז מ"מ יש תקוה שיהיה תקנה להחטא, ווייל] דער כָּלל איז דאָך^{לט}, א איד אַז מ'טוט תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה פארן בורא עולם, האָט מען סײַעֲתָא דְשִׁמְיָא. [והכתוב אומר] [הושע יד, ב] 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ, בִּזְיוֹם בְּאִשְׁעֶפְעֶר.' סיי ווי סיי, יעדער בעל תְּשׁוּבָה ברויך סײַעֲתָא דְשִׁמְיָא.

נא

נאָר דער חילוק איז דאָס, ביי יעדע עֲבִירָה טוט מען אַלײן אויך דערצו [לתקנו], נאָר מ'קען נישט 'דורכפירן' [לבא לידי גְמֵר], און דער בורא כל עולמים העלפט [שיגמור בכי טוב]. אָבער דעס [בלשון הרע, אַז] מ'זאָל מְתַקֵּן זיין ביי 'ענעם', דעס האָט מען דאָך גאַרנישט אין די האַנט.

אָבער דער בורא כל עולמים איז אַ כל יָכוֹל, דער בורא כל עולמים קען 'פֿאַרנײַכטן' [די לשון הרע] אַז מ'זאָגט נישט [מער, גס אצל אחרים].

נב

[וכעין] אַזוי ווי ס'שטייט^{מא}, אַלִּיָּהוּ האָט געזאָגט עֲנִנִי ה' עֲנִנִי [מלכים א' יח, לז], [ופירשו בגמרא שאמר] עֲנִנִי זאָלסט מיר ענטפערן [שתרד אש מן השמים], זאָגט ער נאָכאַמאָל עֲנִנִי, שלא יאמרו מעשה כשפים [הם], ער האָט מתפלל געווען אַז מ'זאָל נישט 'זאָגן'. וואָרן מ'האָט אַ ברירה געהאַט צו זאָגן [דמעשה כשפים הם], ער האָט חוֹשֵׁשׁ געווען [אויף] יעדן [שלא יאמר כך]. אָבער דער בורא כל עולמים האָט אַרײַנגעגעבן אין די מַחֲשָׁבָה, אין געדאַנק, אַז מ'האָט נישט געזאָגט קיינער.

נג

ממילא [גם לענין סיפור לשון הרע], וכי כלום חסר פון בורא כל עולמים, ער קאָן דאָך דאָס מַשְׁתִּיק זיין דאָס קול, עס עוקר זיין מן העולם.

נד

אַזוי איז געווען ביי יוסף הצדיק שטייט^{מב}, [ווען] ס'איז געווען ס'איז געשען די מַעֲשֶׂה, [סיבב הקב"ה, אַז] כדי מ'זאָל נישט שמועסן דערפון, איז געשען די מַעֲשֶׂה מיטן שׁוֹר הַמִּשְׁקִים און מיט שׁוֹר הָאֹפִים, זאָגט דער מדרש דאָרט^{מג}.

^{לט} וכמבואר בגמרא (שבת קד. ועוד) דאם בא ליטהר מסייעים אותו. ועיין עוד בחובות הלבבות (שם, ריש פרק י').

^מ וכמו שפירש באבן עזרא שם: שובה מעט מעט, עד ה'. וטעם כי כשלת בעונך, ואין מי יקימך רק ה' לבדו.

^{מא} בגמרא ברכות (ט:): עֲנִנִי ה' עֲנִנִי. אמר רבי אבהו למה אמר אליהו ענני שתי פעמים, מלמד שאמר אליהו לפני הקב"ה, רבונו של עולם ענני שתירד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח, וענני שתסיח דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם [פירוש: י] תסיח דעתם מלבא בלבם מזמה של רשע, להכחישני ולומר על ידי כשפים הבאתי האש הזאת], שנאמר (מלכים א' יח, לז) וְאֵתָה הִסְבֵּתָ אֶת לִבְּךָ אֶתְרֹנִית.

^{מב} כבראשית רבה (וישב פח, א): וְיָהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲטָאוּ (וישב מ, א). [הדא הוא דכתיב] מִכָּל פְּשָׁעֵי הַצִּילָנִי חָרַפְתָּ נָכַל אֶל תְּשִׁימָנִי (תהלים לט, ט) וכו'. מִכָּל פְּשָׁעֵי הַצִּילָנִי וגו' זה יוסף, לפי שכתוב בו וַתִּקְרָא לְאִנְשֵׁי בֵּיתָהּ וגו' נְתָנָה אוֹתוֹ בַּפִּיָּהם שֶׁל כֻּלָּם, אמר הקב"ה מוטב שיפנו אלו באלו, ואל יפנו לצדיק הזה, הדא הוא דכתיב וְיָהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲטָאוּ וגו'.

^{מג} וכמו שהאריך רבינו בענין זה בס"ג וישב תשי"ד (לשון קדשו קונטרס כ"ז).

נה

ממילא דער בורא כל עולמים איז בְּכַח מְשִׁתִּיק צו זיין, מ'זאל פֿאַרניכטן די אַלע קולות, און מ'זאל דאָס נישט מְקַבֵּל זיין קיינער. ממילא וועט דאָך 'יענער' אויך אויפהערן צו רעדן, מיט דעם פֿאַן (שיסבבו כן מן השמים).

נו

דאָס איז אַ בחינה ווי ביי תְּשׁוּבָה שטייט (יזמא פו:): אפילו יחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם כולו.

לכאורה וואָס עפעס די גאַנצע וועלט איז מען מוחל, מ'האָט דאָך נישט קיין תְּשׁוּבָה געטון קיינער, נאָר ער אַליין.

זאָגן זיי דאָך דעם פֿשט^מ, אַז דעם חֶלֶק - דורכן עֲרֻבוֹת - וואָס יעדער איז נִכְשָׁל געוואָרן 'דורך אים', דעם איז מען מוחל לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.

אַבער (לדרכינו) קען זיין דאָס איז 'דער' בחינה, וואָרן מ'קען דאָך נישט תְּשׁוּבָה טון אויף לְשׁוֹן הָרַע, מוז מען האָבן סִייעֲתָא דְשִׁמְיָא אַז דער בורא כל עולמים (זאל משתיק זיין), אַזוי ווי 'ער' הערט אויף צו רעדן (מער דערפון), זאל מען מְשִׁתִּיק זיין (אויך) די אַלע קולות (של שאר אנשים), מ'זאל (יעדער) אויפהערן צו רעדן (דערפון, און) ס'זאל נִשְׁפָּח ווערן מִפִּי הַבְּרִיּוֹת.

נז

אַזוי ווי ס'איז דאָ אַ תפילה גאָר דערויף^מ, אַל תַּעֲשִׂינוּ שִׁיחָה בְּפִי כָל הַבְּרִיּוֹת. זעט מען (אַז) ס'נוצט אויף דעם אויכעט אַ תפילה^מ, (שְׁהַבְּרִיּוֹת לֹא יִשְׁיחוּ מִמֶּנּוּ).

נח

ממילא קען גאָר זיין אַז דער בורא כל עולמים, דער בורא כל עולמים איז אַ כל יָכוֹל, דער בורא כל עולמים קען דאָך מְבַעֵר זיין די דְּבוּרִים, דער בורא כל עולמים איז מְשִׁתִּיק די שִׁיחָה, ער איז (דאָס) מְבַטֵּל, (אַז) מ'איז דאָס מְסִיחַ דַּעַת פֿון יעדן. דער בורא עוֹלָם איז דאָך דאָס בְּכַח.

נט

ישוב קושיא יב, יג, יד

זה שאמר ר' אחא סיפר אין "לו" תקנה, דהיינו מצד עצמו, אבל מצד הקב"ה שפיר יש לו תקנה, שאם ירבה בתשובה ותפילה ובעסק התורה, יעזור הקב"ה שיחול הקול ולא ידברו עוד מזה הלשון הרע

דאָס איז דער פֿשט - קען זיין - (בלשון הגמרא) סיפר אין "לו" תקנה, "ער" האָט נישט, 'ער' קאָן זיך נישט העלפן. נאָר וואָס דען, "דער באַשעפער" קען אים יאָ העלפן.

איבערדעם אַז מ'טוט תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה ווערט נִתְקַבֵּל די תְּפִלָּה (שיושתק שיחה מפי כל הבריות).

^מ בעשרה מאמרות להרמ"ע (חיקוד דין ח"א פרק יד), הובא בבני יששכר (ניסן ג, ה. ותשרי ד, לא) ובאגרא דפרקא (אות נו).

^מ בירושלמי ברכות (פ"ה ה"ב, דף לג.): "בית ר' ינאי אמרין, הנוער משנתו צריך לומר ברוך אתה ה' מחיה המתים, רבוני חטאתי לך, יהי רצון מלפניך ה' אלקי שתתן לי לב טוב, חלק טוב, יצר טוב, חבר טוב, שם טוב, עין טובה, נפש טוב, נפש שפלה, ורוח נמוכה. אל יתחלל שמך בנו, ואל תעשינו שיחה בפי כל הבריות, ואל תהי אחריתנו להכרית, ולא תקוותנו למפח נפש. ואל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם, ואל תמסור מזונותינו בידי בשר ודם, שמתנתם מעוטה וחרפתם מרובה. ותן חלקנו בתורתך, עם עושי רצונך. בנה ביתך, היכלך, עירך, ומקדשך, במהרה בימינו. (והוא ממאמרי הירושלמי שהיה רגיל ללמד ברכים במוציא שמחת תורה).

^מ ואף שהוא דבר התלוי בהבחירה של בני אדם.

ס

ועל זה אמר שכבר כרתו דוד ברוח הקודש, שנאמר "בְּכֶרֶת ה'" כל שְׁפָתַי חֲלָקוֹת', שהקב"ה הוא בכחו 'להכרית' ולבטל השפתי לשון, שיושבת מן העולם ולא ידברו עוד מזה

איבערדעם דוד המלך האָט געזאָגט "יְכַרֶּת ה'" כל שְׁפָתַי חֲלָקוֹת', (והכוונה בזה כי) ער האָט געבעטן [א] דער 'לְשׁוֹן הָרַע' זאָל נְכַרֶּת ווערן מִן הָעוֹלָם, ס'זאָל זיין לא יִזְכָּר וְלֹא יִפָּקֵד. [ועל ידי זה] ממילא וועט יענער^מ קענען תְּשׁוּבָה טון.

סא

ונמצא שבוה נרמז שפיר המעם על מה שבידי אדם אין לו תקנה, דהוא לפי שכבר נתפשט תקול, ולכן אין לו עצה אחרת אלא שיוכרת ויתבטל הלשון הרע בידי שמים

וואָרן דאָס איז דאָךְ דער טַעם [וואָס] ער קען נישט תְּשׁוּבָה טון, ווייל ס'איז דאָ אַן אַנדערער [וואָס] רעדט ווייטער [ואפילו] בְּסוֹף הָעוֹלָם, [ונמצא] דאָס איז גִּיּוֹרָא דִּילִיָּה^מ, איז עס נִקְרָא עַל שְׁמוֹ פֿון יענעם^מ, וואָרן ס'איז זיין כֹּחַ, אַזוי ווי מ'העט געווען זיין שְׁלִיחַ, [ווייל] ס'קומט דאָךְ פֿון אים, [און וויבאלד] אַז ער האָט עס גוֹרֵם געווען איז דאָךְ דער חֲטָא אַלץ אויף אים, [און] אפילו ווען ער טוט תְּשׁוּבָה, אָבער 'יענער' נוצט דאָךְ עס ווייטער 'זיין כֹּחַ'. ס'זאָגט זיך אַליין, אפילו ווען 'ער' וויל שוין נישט.

סב

איבערדעם ווען מ'ברענגט יענעם צו אַ חֲטָא [אף בשאר חטאים] איז דאָךְ עס אויך ווי גלייך ווען מ'טוט אַליין, דעמאלטס איז עס נאָךְ מַעֲרָעַר [=מער האַרב]. איבערדעם זאָגט מען^מ אויף דעם וואָס ער ברענגט [אחרים לידי חטא, אַז] מ'ווערט חלילה, זיי ווערן נִכְשָׁל [על ידו], די אַלע וואָס זענען נִכְשָׁלִים עַל יְדוֹ דורך 'זיין' [כח], איז דאָךְ אַין מַסְפִּיקִין בִּידוֹ [לעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה].

סג

והחילוק שבין ר' חמא ור' אחא, כי ר' חמא סובר דעל ידי התשובה ועסק התורה, יתכפר לו, וכמו בשאר חטאים. ור' חמא סבירא ליה דלא סגי בזה, עד שיזכה שירחמו עליו מן השמים להשבות ולהשכוח זאת גם מפי אחרים

איבערדעם איז רעכט, דאָס קען זיין, דאָס זאָגט די גמרא טאַקע אויך, אויף [דעם פסוק] מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים, טאַקע אויף דעם.

דער חילוק איז נאָר פֿון די ביידע [מאן דאומרים שבגמרא], דער ערשטער מאן דאָמַר זעט אויס ער האָט געהאַלטן אַז מיט די תּוֹרָה אַליין איז מען עס שוין מִתְקַן.

און ער [דער צווייטער מאן דאמר] זאָגט ניין, זאָלסט נישט מיינען אַז 'ער' [המספּר] איז מִתְקַן, סיפּר אַין "לו" תקנה, שכבר כרתו דוד ברוח הקודש, זעט מען דאָךְ מ'האָט

^מ היינו המספר.

^מ היינו שההיזק בא מידו ממש, וכאדם הזורק חץ בחבירו. והוא מלשון הגמרא בבבא מציעא (ק"ז). מודה רבי יוסי בגירי דיליה. ופירש רש"י (ד"ה איני), אף על גב דאמר דעל הניזק להרחיק את עצמו, הני מילי היכי דלאו אדם עצמו מזיק, כגון אילן ובור, שבשעת נטיעתו אינו מזיקו, אלא השרשים גדילין ומתפשטין מאליהן לאחר זמן, אבל היכא דאדם עצמו מזיקו וזורק בו חציו, כי הכא ששופך המים על ראשו, מודה הוא דלא גרמא דנזקין הוא דתיפטר, אלא מזיק ממש הוא, ואדם מועד לעולם, ער וישן, שוגג ומזיד.

ועיקר הדבר שענין לשון הרע נדמה כיוור חצים, כן מבואר בפסוקים, וכדכתיב (ירמ' ט, ז) חץ שְׁחוֹט לְשׁוֹנֵם מִרְמָה דִּבֵּר בְּפִיו שְׁלוֹם אֶת רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבִקְרָבוֹ יֵשֵׁם אֲרָבוֹ, וכתיב (תהלים קכ, ג-ד) מִה יִתֵּן לָךְ וּמִה יִסִּיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה, חֲצֵי גִבּוֹר שְׁנוֹנִים עִם גִּחְלֵי רִתְּמִים.

^מ בפרקי אבות (ה, יח): כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו. וכל המחטיא את הרבים, אין מספיקין בידו לעשות תשובה וכו'. ירבעם חטא והחטיא את הרבים, חטא הרבים תלוי בו, שגאמר (מלכים א' טו, ל) על חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל.

אויף דעם געדארפט האָבן אַ רוח הקודש, דוד המלך האָט אויף דעם מתפלל געווען ס'זאָל זיין יִכָּרֶת ה' שְׁפָתַי תִּלְקוֹת לְשׁוֹן מִדְּבַר־תְּהִלָּתוֹ, האָט ער דאָס מַרְמֵז געווען, [אז] איבערדעם [בצירוף] מיטן פֿך הַתְּשׁוּבָה מוז מען הערשט [נאָך] מִתְפַּלֵּל זיין צו הקב"ה אַז ער זאָל זיין – [כדכתיב] לִקְל גִּמְר עָלַי – 'ער' זאָל מְסוּבֵּב זיין אַז דער לְשׁוֹן הָרַע [יוכרת ויתבטל], ס'זאָל נִשְׁכַּח ווערן מן הָעוֹלָם. (ראה עוד המשך ביאור הפלוגתא שבגמרא, באות סט)

סד

והוא כעין שאמרו במי שהוליד ממזר, דקשה לו לתקן בתשובה לכד, עד שימות הממזר ולא יהיה קיים עוד בעולם פונקט אזוי ווי ס'שטייט¹, חלילה אַז מ'זינדיגט והוליד ממזר, ווילאנג דעס איז בעולם [כל זמן שהממזר קיים], איז עס אַ מְעוֹת שְׁלֵא יוֹכַל לְתַקֵּן. סיידן אַז ס'איז מְמַזֵּר לֹא תִיִּיב, אַז דאָס ווערט נאָכד מן הָעוֹלָם, דערנאָכדעם קאָן אים נִתְקַבֵּל ווערן זיין תְּשׁוּבָה. אזוי דאָ ביי לְשׁוֹן הָרַע, ווען דאָס ווערט נישט נִשְׁכַּח מן הָעוֹלָם, [אַז שפיר מתקבל תשובתו ויש לו תקנה].

סה

ועכ"פ רק הקב"ה יכול לעזור לו שיתוקן הדבר, ולא הוא בעצמו [אָבער] דאָס איז נאָר ביים אייבירשטן אין די הענט, [ווייל] וואָס ביי 'ענעם' טוט זיך, [דעם וואָס] ער איז מְכַשֵּׁל, דאָס איז 'ער' נישט בְּכַח גאָרנישט [למנעו ולתקן]. דאָס איז דער פֿשט אֵין "לו" תִּקְנָה, [וכן] שִׁכְבַּר פֶּתְרוֹ דוד שנאמר [יְכָרֶת ה' וגו'] איז דאָס דער פֿשט. ער מיינט נישט חלילה טאַקע אַז ס'איז גאָרנישט פאַרהאַנדן קיין תְּשׁוּבָה, נאָר וואָס דען, ס'מוז געטון ווערן דורכן 'בורא כל עולמים' אַליינס.

¹ בתהלים (נז, ג): אָקראַ לאַלקים עָלֶיךָ לִקְל גִּמְר עָלַי. ומפרש שם במצודות דוד: כן אָקראַ לאַלקים מצד שהוא עָלֶיךָ, רצה לומר ראשית כל הסיבות, והסיבה הראשונה לכל דבר. וכן אקרא לִקְל גִּמְר עָלַי, מצד שהוא גם הגומר, והוא הסיבה האחרונה גם כן לכל הדברים.

² במשנה חגיגה (ט): מי שלא חָג ביום טוב הראשון של חַג, חוּגג את כל הרגל, ויום טוב האחרון של חַג. עבר הרגל ולא חָג אינו חייב באחריותו, על זה נאמר (קהל א, טו) מְעוֹת לֹא יוֹכַל לְתַקֵּן וְחִסְרוֹן לֹא יוֹכַל לְהַמְנוֹת. רבי שמעון בן מנסיא אומר, אִיזוהו מעוות שאינו יכול להתקן, זה הבא על העררה והוליד ממנה ממזר [פירש"י: שהביא פסולין בישראל, ויהא זכרון, לפיכך אין עונותיו נמחקין בתשובה]. אם תאמר בגונב וגזול, יכול הוא להחזירו ויתקן. רבי שמעון בן יוחאי אומר, אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן בתחילה ונתעוות, ואִיזוהו זה תלמיד חכם הפורש מן התורה.

ובגמרא יבמות (כב): [תנן] מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר וכו'. 'מכל מקום' לאתויי מאי, אמר רב יהודה לאיתייבי ממזר וכו'. ○ וחייב על מכתו. אמאי, קרי כאן וְנָשִׂיא בְּעַמָּךְ לֹא תֹאֵר (משפטים כב, כז), בעושה מעשה עמך [פירש"י: והא, אביו לאו עושה מעשה עמך הוא, שהרי בא על העררה והוליד ממנה ממזר]. כדאמר רב פנחס משמיה דרב פפא בעושה תשובה, הכא נמי כשעשה תשובה. והאי בר תשובה הוא? והתנן שמעון בן מנסיא אומר אִיזוהו מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על העררה והוליד ממנה ממזר. השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא, [הואיל ושב עושה מעשה עמך הוא. ונהי נמי דענו גלוי ונזכר 'כל זמן שממזר קיים', מיהו מתשובה ואילך בכלל עושה מעשה עמך הוא].

³ וכמבואר בגמרא יבמות (עח): שאלו את רבי אליעזר, ממזרת לאחר עשרה דרי מהו. אמר להם מי יתן לי דור שלישי, ואטהרנו [פירש"י: כלומר דבר שאי אפשר הוא]. אלמא קסבר ממזרא לא חיי, וכן אמר רב הונא ממזרא לא חיי [שלא יטמעו כשרים בדרותיו]. והא אנן תנן ממזרין אסורין ואיסור עולם, אמר רבי זירא לדידי מפרשא לי מנייה דרב יהודה, ידידי חיי [ממזר ידידי לכל בבור, חיי הוא ודרותיו, דלא מיטמעי ביה], דלא ידידי לא חיי [דלא ידידי כלל, לא חיי אפילו הוא, שלא ישא כשרה]. ידידי ולא ידידי, עד תלתא דרי [דההיא אינשין], חיי, טפי לא חיי [דכיון דלאו דבר בורר הוא, משתכחא מילתא]. ההוא דהוי בשבכותיה דרבי מאיר, אכריו עליה דממזרא הוה, בכי ואזיל, אמר ליה חיים נתתי לך.

סו

ישוב קושיא טו

ובזה מיושב גם סתירת הוזהר, דברישא אמר דלא מהני תשובה, והיינו ע"י האדם בעצמו, ושוב אמר דאם מתקבל תשובתו, אז "והובא אל הכהן" זה הקב"ה, שבא הדבר אליו יתברך, והוא משכיחו מהבריות באופן שיתוקן כל ההטא ויתקבל תשובתו

דאס קען זיין איז דער מכוון אין זוהר הקדוש אויכעט.

דער זוהר הקדוש הייבט אן צו זאגן אז ס'נוצט נישט קיין תשובה, טאקע אויך מהאי טעמא, וואָרן דער גרויסער כח הטומאה (כנזכר בזוהר הקדוש) דאָס ציט זיך ווייטער אַליין, [און] ער קאָן זיך נישט העלפן [להשתיק הקול].

[אַבער] 'דערנאָך' זאָגט ער, אַז ער טוט אָבער דאָך תשובה שלימה, איז וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, "צום בורא כל עולמים, [און] אז ס'הייבט שוין אָן נְתַקֵּב ווערן תּפִּילָתוֹ, אַז די תפילה ווערט אים נְתַקֵּב [שיושכח שיחה זו מפי הבריות], דערנאָכדעם קען שוין נוצן די תשובה, טאקע דאָס, די תפלה ווערט אים נקתבל אַז ס'זאָל נִמְחָה ווערן, דער עוֹן זאָל נִשְׁכַּח ווערן מן העולם, און ס'זאָל נישט קיין שליטה האָבן דעם 'געזאָגעכטס', מ'זאָל עס מְשַׁכַּח זיין מִפִּי הַבְּרִיּוֹת, מ'זאָל עס מוֹחָה זיין²² מפי הבריות.

[און] דאָס קען 'ער' שוין נישט, אויף דעם קאָן 'ער' נישט העלפן, נאָר דער בורא כל עולמים.

סז

ישוב קושיא א (באופן שני) וקושיא י (באופן שלישי)

ובזה יבואר הפסוק זאת תהיה תורת המצריע, דהיינו שתקנתו שיעסוק בתורה וכדברי החיד"א, ואם תאמר האיך יועיל זה והלא כבר נתפשט הקול, לזה אמר וְהוּבָא הִדְבַּר אֶל הַכֹּהֵן זה הקב"ה וכדברי הוזהר, והשי"ת בכוחו להשתיק הקול, עד שיתוקן הדבר, בזכות עסק התורה והתשובה

איבערדעם זאָגט ער זאת תהיה "תורת" הַמְּצַרֵּעַ, אַז ס'זאָל יאָ נוצן די תּוֹרָה, [כמו שדרשו בגמרא מהפסוק מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים. וביאור הכתוב כאן הוא כמו שמפרש החיד"א ברמז הפסוק (כדלעיל באות לד)].

[אלא דלכאורה קשה על זה, הלא] ס'קען דאָך נישט נוצן, [ווייל] וואָס קען ער דען טון צו דעם, ס'איז [דאָך] שוין פאַרשפּרייט אויף דער וועלט.

[ולכן] זאָגט ער אָבער וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, [והכוונה] דעם וואָס דער זוהר הקדוש זאָגט, אֶל הַכֹּהֵן צום בורא כל עולמים, [וואָס] דער בורא כל עולמים איז אַ כל יָכוֹל און קען דאָס מתקן זיין [שיושכח ויושכח הקול מפי הבריות].

ממילא אַז מ'איז דאָס מִתְקַן [על ידי שנשכח הקול מפי הבריות] קאָן שוין נוצן די תשובה [שעל ידי "התורה", וכנרמז ברישא דקרא].

סח

ישוב קושיא ב

[אבל העצה של עסק התורה מועיל רק בצירוף התשובה והתפילה, אבל בעודו רשע לא מהני מה שיעסוק בתורה. ולזה מהביא כאן במדרש בפסוק זאת תהיה "תורת" הַמְּצַרֵּעַ, הדא הוא דכתיב וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מַה לָּךְ לִסְפֹּר חֲקֵי וְתִשָּׂא בְרִיתִי עָלֶי פִּיךָ. כי הכתוב מיירי שם ממספר לשון הרע, וכמו שממשיך שם, פִּיךָ שְׁלִחַת בְּרָעָה וְלִשְׁוֹן תַּצְמִיד מִרְמָה, תִּשָּׁב בְּאַחִיךָ תִּדְבֹּר בְּכָן אִמָּךְ תִּתֵּן דְּפִי, אֲלֶה עֲשִׂיתִי וְהִתְרַשְׁתִּי וגו'].]

סט

סיום ישוב קושיא יב, יג, יד

איבערדעם איז דאָס די פֿלוגֿטאָ פון די מאַן דאומרים.

אַבער זיי זענען טאַקע ביידע מוֹדָה איז ס'איז יאָ אַ מציאות תְּשׁוּבָה צו טון, (ווייל) סאיז נישט פֿאַרהאַנדן [אַנדערש], אַין לך דבר שעומד בפני התְּשׁוּבָה, אַקעגן דעם פֿלל איז נישט פֿאַרהאַנדן [קין 'חורן'], אַקעגן דער פֿלל'.

נאָר דאָס איז די פֿלוגֿטאָ, [דמאן דאמר הראשון] ער האָט בוחר געווען, ער האָט אַ חשבון אַז ס'איז גענוג [אַז] ער אַליין פֿאַררעכט, מיט זיין חלק.

און [מאן דאמר השני] ער זאָגט אָבער ניין, דאָס איז נאָכנישט [גענוג], סיפר [אין לו תקנה], דאָס איז נאָכנישט קיין תקנה וואָס ער קאָן אַליינס טון, [נאָר] ער ברויך נאָך צו דעם האָבן גרויסע כוחות, בעטן דעם באַשעפער תפלות ותחנונים אַז דער בורא כל עולמים זאָל עס מוחה זיין מן העולם, ס'זאָל נישט נוצן [די שפתי חלקות], לא יִרְעו וְלֹא יִשְׁחיתו, די אַלע לְשׁוֹן הָרַע'ס וואָס ער האָט גערעדט. נאָר מיט דעם, דאָס קען זיין די תקנה, 'בצירוף' מיטן כַּח הַתּוֹרָה אָדער מיטן כַּח פונעם שְׁפּוֹלוֹת רִיחַ ווי די גמרא זאָגט, די ביידע אינאיינעם, נאָר דאָס קען זיין די תְּקָנָה.

ע

איבערדעם מיט דעם דָּרָךְ קען זיין איז מיושב דברי חכמינו ז"ל און דברי הזוהר הקדוש, אַלעס עַל קֶטֶב אָחָד.

עא

סיום ישוב קושיא א (באופן שני) וקושיא י (באופן שלישי)

איבערדעם איז דאָס פֿאַרענטפערט טאַקע דער [איבעריגער] פסוק, זאת תְּהִיָּה תּוֹרַת הַמִּצְוָה וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן (קושיא א).

איבערדעם איז 'וְהוּבָא' אֶל הַכֹּהֵן (קושיא י). 'די זאָך' קומט נאָר צום בורא, ס'קומט ברצונו יתברך שמו. 'ער' [האדם עצמו] קאָן צו דעם גאָרנישט טון, נאָר מתפלל זיין. אָבער די זאָך אַליין מוז קומען צום בורא כל עולמים, דער בורא עוֹלָם אַליין,

י"ד וז"ל השל"ה הקדוש (שער האותיות אות ק', בהג"ה): וכתב המיימוני (רמב"ם תשובה ג, יד. הובא לשונו לעיל בהערה כא) וכו'. שאין לך דבר שעומד בפני התשובה וכו'. הא קמן, שהתשובה מועלת על כל דבר פשע ועל כל חטא ורשע. והא דאמרינן במסכת חגיגה (טו.) דיצאת בת קול ואמר שובו בנים שובבים חוץ מאחר. תשובתו בצדו, שיודע את כבודו ומכוין למרוד בו. ואם תאמר והלא מנשה משומד להכעיס היה, ואפילו הכי כשעשה תשובה קבלו הקב"ה וכו'. ויש לומר דמשומד להכעיס דאחר ומשומד להכעיס דמנשה, אינם נכנסים תחת סוג אחד וכו'. ועוד דאפילו אלישע אחר, אם הפציר וְהִרְבָּה בתפלה והיה מסגף עצמו בסגופים גדולים וקשים כמו שעשה מנשה, יכול להיות שהיה מקובל ברחמים רבים, ואף על פי ששמע מאחורי הפרגוד "חוץ מאחר", לא היה לו למנוע את עצמו מן הרחמים, אף שידע כבודו ומרד בו. ודוגמת זו מצינו בר' אלעזר בן דורדיא (ע"ז יז.) וכו', כך לא היה לו 'לאחר' לייאש עצמו מן התשובה, אף על פי שבת קול יצא והכריז חוץ מאחר, היה לו לעשות את שלו, אפילו היה מת מתוך התשובה. • וכן כתב בעל ראשית חכמה בשער הקדושה בפרק י"ז, וז"ל שם, 'הכללי' שאין לך דבר שלא יתקן בתשובה, ומה שפירשו בזוהר שאינו תלוי בתשובה, היא שתשובתו קשה, ואף זה מכלל קושי התשובה, שמראים לו שאינה תלויה בתשובה. [אבל באמת] ואין לך דבר שעומד בפני התשובה, ואף אם שְׁמַעַת שובו בנים שובבים 'חוץ מפלוני', כענין אלישע אחר, אל תחוש, שהרי 'אלישע אחר' סוף סוף נתקבל אפילו שלא שב, כל שכן אם היה שב שהיה מועיל לו יותר ויותר, אלא שסגרו דלתי התשובה בפניו, והיה צריך להפציר עד שיפתח הפתח. וזה מה שאמרו ז"ל (פסחים י"ט:) כל מה שאומר לך בעל הבית עשה חוץ מִצָּא, 'בעל הבית' היינו הקב"ה, כל מה שיאמר לך עשה מהמצות, עשה, חוץ מִצָּא, שאם יאמר לך צא מביתי וְאֵל תִּכְנָס בתשובה, כענין אלישע אחר, אל תשמע לו, אלא תכנס בתשובה, כי זה חשקו של הקב"ה אלא שמטעה אותך, עד כאן.

ברוב רחמי וחסדיו קאן מען צו דעם טרעפן א תיקון, אז ס'זאל יא נוצן די תשובה, ס'זאל אלעס נוצן [מה שיעסוק בתורה ובתפילה].

עב

ביאורים בענין שבת הגדול

לאמיר נאָר זען.

נאָר וואָס דען, מ'האָב מיר געשמועסט טאָקע דער וְהוּבָא אַל הַכֶּהֱן, ווי כ'האָב פריער געזאָגט (באות כט).

דאָס איז טאָקע די זעלבע [דברי הורע קודש כדברי הזוהר הקדוש], זאָגט ער וְהוּבָא אַל הַכֶּהֱן" [זה הקדוש ברוך הוא], מיט דעם, סיי די רפואה פון אים, און סיי די ישועה כלליות, אזוי ווי דער זרע קודש טייטשט עס אויס אויף דער גאולה, ער טייטשט עס אויס אויף די גאולה [און] אויף דעם אלעמען, דאָס איז די בחינה וואָס ער זאָגט טאָקע וְהוּבָא אַל הַכֶּהֱן, דאָס איז אלעס אַמת.

עג

דעם איז די בחינה [פון שבת הגדול], די גאולת מצרים איז דאָך אויך אזוי געווען, ס'האָט זיך אליין געטון [מן השמים, בבחינת] וְהוּבָא אַל הַכֶּהֱן, אזוי ווי ס'איז געוועזן [ביציאת מצרים, אז] דעם אור האָט מען פלוצים באַקומען [וכמובא בזרע קודש].

עד

איבערדעם הייסט עס 'שבת' הגדולה. וואָרן דעם אז ס'זאל קומען מן השמים, דעם איז "שבת". [שהרי] אין יום טוב שטייט דאָך¹¹ [שמברכיין] מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים, מוז מען ממש'ן זיין די הארה [על ידי מעשינו, און] אידן זענען מְקַדֵּשׁ הַחֹדֶשׁ, איבערדעם שטייט נישט מְקַדֵּשׁ הַזְּמַנִּים, נאָר מְקַדֵּשׁ 'יִשְׂרָאֵל' [וְהַזְמִינִים], ווייל ס'קומט קודם דורכן כַּח יִשְׂרָאֵל. [אָבער] ביי שבת שטייט נאָר מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת, ווייל די הָאָרָה קומט פון זיך אליין [מן השמים].

עה

אזוי ווי ער איז דאָך מאריך אין דעם, דער סידורו של שבת¹², אויף דעם שטעלט ער זיך, כִּי שִׁמְחַתְּנִי ה' בַּפְּעִלָּהּ בְּמַעֲשֵׂי יָדָיו אֲרָנָן (תהלים צב, ה), [הנאמר בתוך] מְזִמּוֹר שִׁיר

¹¹ בשנת תשי"ד חל פסח ביום א', ובשבת שלאחריי (פרשת אחרי) היה "שבת ערב פסח" ושבת הגדול (וכמו שמוכר רבינו להלן באות קנב-קנד). ובשבת זו פרשת מצורע היה "שבת הגדול מוקדם", וכבר אמרו אָז היוצרות לשבת הגדול (לאחר סיום כל חזרת הש"ץ), ולכן ביאר רבינו בדרוש זה גם בענין שבת הגדול.

¹² בגמרא פסחים (ק"ז:) וביצה (יז.). וכבר הזכיר רבינו זה בשבוע שלפניו בס"ג החודש תשי"ד (לשון קדשו קונטרס רלה), ושם העתקנו (בהערה ט) לשון הגמרא.

¹³ בסידורו של שבת (ח"א שורש א, ענף א, עלה א-ב): ועוד זאת הפליא לעשות עמנו, את יום קדושתו להנחיל אותנו. והוא יום שבת קודש עונו ותפארתנו. אמנם ערכו האמתי מה מאוד מכוסה ומופלא מעין כל חי וכו', ואולם אפס קצוהו תראה וכו' בהפרש והבדל יום שבת קדשנו משארי מקראי קודש. כאשר נכבדות מדובר בו במאמר התנא האלקי רשב"י ע"ה (זוהר הק' אמור צד). וזה לשונו, תלתא אינון זמינין מקודש, חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות, אמר ליה רבי אבא וכי שבת לאו מקודש הוא זמין, א"ל לאו וכו', דשבת לאו זמין הוא, דהא דיליה הוא ירותא ודאי, דקודש הוא ולא זמין, ועל דא כלהון זמינין בקודש ומתקשרין בשבת ומתעטרין ביה בהאי יומא שביעאה וכו'. למלאך דהוי ליה ברא יחידאה חביבא דנפשיה וכו'. זמין לון להני שושביני, ברא לא אתחזי

"ליום השבת", שטייט פ' שמוחתי ה' [בפ'עלף], דער בורא כל עולמים אליין טוט עס. מ'דארף נאך זיין א פלי מוכן 'לקבל', [אבער] דער אור קומט דאך אליין.

עו

איבערדעם ביי פסח האט געמוזט קומען די ישועה [מן השמים, און] דער אור קומט אליין [באתערוהתא דלעילא לחוד, ווייל] אידן האבן נישט געהאט גענוג מצות ומעשים טובים וואס זיי האבן געטון פריער, איז עס געקומען [מן השמים] 'אויפאמאל'.

[ולכן] האט מען געברויכט האבן צו דעם דעם פ' פון שבת [ולכן נקרא יום א' דפסח בשם שבת, וכדכתיב מ'ח'רת "השבת"]. [און] אנגעוויבן האט דאס נס האט זיך אנגעוויבן דורכדעם וואס דער שבת [שלפניו] האט דאס גורם געווען, [איבערדעם] הייסט עס "שבת הגדול".

עו

קושיא א - בענין שבת הגדול

מ'פרעגט פארוואס מ'האט נישט דאס נס קובע געווען אויף י' בניסן.

עח

שוב קושיא א - בענין שבת הגדול

נאך אזוי ווי דער מגן אברהם זאגט דאך, פארוואס, - אז ס'איז געווען א גזירה חלילה, פארקערט, - זאגט ער מ'מאכט וועגן דעם אין פרשת חקת אין ערב שבת

לזמנא אלא למיעל ולמיכל בביאת דאבוה בשעתא דאיהו בעי וכו', עד כאן. ועוד שם (צה). בגיני כך שבת עדיף מכל זמנין וחגיגין, ואקרי קודש ולא מקרא קודש. וכן כתב מרן הקדוש איש אלקים מהר"י ז"ל בספרו הקדוש פרי עץ חיים (שער ערביית דפסח פ"א ע"ש). והרב הגדול המקובל בעל המחבר שערי גן עדן הרהיב דברו לבאר ענין זה, כתב וזה לשונו, יום השביעי הוא קודש, והוא קדוש מעצמו בלי שום סיוע ממעשה התחתונים, ואינו תלוי בתחתונים להחליף אותו זולתו, או לקדשו על פי ב"ד כמו שהב"ד מקדשין המועדות וראשי חדשים, רק ויקדש אלקים את יום השביעי, שהוא קדוש מפי הקב"ה, כי קדוש היום לאדונינו, ולא מקרא קודש כמו הזמנים וראשי חדשים. ולכן בזמנים וראשי חדשים מסיימן הברכה מקדש ישראל והזמנים, או מקדש ישראל וראשי חדשים, כי המה תלויים בקביעות על פי בית דין, משא"כ ביום השביעי מסיימים מקדש השבת לבד, שהקב"ה מקדש השבת ולא ישראל. וכן תדע כי כל הכוונות של שבת מן תפלת ערבית עד מוצאי שבת אין כוונתנו כמו בשאר הימים והזמנים, שע"י תפלתנו וכוונתנו ע"י עובדא דלתתא יתער עובדא לעילא ולעילא ולהעלות כל העולמות כפי ערך הזמן שנוכל להעלות העולמות ע"י כוונתנו, אבל כוונת שבת אין אנו מכוונים לעשות ע"י פעולת כוונתו שום ע"ל להעלה, כי הוא נעשה מאליו, רק שכמו שיש ע"ל בשבת כפי הזמנים, שבו נעשה מאליו, כך אנו מכוונים איוזו פעולה בכל תפלה, לכיון בזה התפלה כפי הע"ל שבאותו הזמן, ולא שיעשה כוונתו איוזו פעולה, כי כל הפעולות נעשים מאליהם וכו'. וזה הוא לעת ערב שהיא שעת תפלת ערבית, וכוונת קבלת שבת הוא לעשות הכנה לשבת וכו', והוא סוד תוספת שבת שמוסיפין מחול על הקודש. עכ"ל הנצרך לענינו. ועל המעלה הנפלאה הזאת שיבא אדונינו דוד המע"ה ואמר בהמזמור שיר ליום השבת, פי שמוחתי ה' בפ'עלף במעשי ידך ארנן, פירוש שאתה בעצמך שמוחתי, בפ'עלף, במה שאתה לבד פועל בשבת, בלי אתערותא שלי. ואני רק לפי מעשה ידך, כפי התחלוקות קדושת העתים שביום השבת, כן אני ארנן, לעשות ולכוין בכל עת ועת כפי ערך אור קדושת ה' המאיר בו, כמבואר בדברי הרב הנזכר, כפי הזמנים שבו נעשה מאליו.

נח ועיין בבני יששכר (ניסן יב, ג).

ט כן הקשה הב"ח והלבוש והפרי חדש (או"ח סימן תל).

במגן אברהם (או"ח תפ, ט): וראיתא בכתבים (שער הכוונות דרושי הלילה, ופרי עץ חיים שער תיקון חצות פ"ג) שראוי לכל בר ישראל לבכות על שריפת התורה, שמכאן זה נמסרה התורה לקליפות, המקום יחזירה לנו במהרה בימינו. כתב התניא (הקדמון, סוף סימן נח), ביום הששי פרשת חקת נהגו יחידים להתענות, שבאותו היום נשרפו כ' קרונות מלאים ספרים בצורת. ולא קבעו אותו בימי החדש, מפני שמתוך שאלת חלום נודע להם שיום הפרשה גורם גזירת התורה, זאת חקת התורה מתרגמין דא גזירת אורייתא. וגם בשנת ת"ח נחרבו שני קהילות גדולות באותו היום, כמו שאומרים בסליחות שחיבר בעל השתת כהן. גם נוהגין להתענות עשרים בסיון בכל מלכות פולין, נהרא נהרא ופשטיה, רפה שבריה כי מטה (ה"ס, ט).

איז געווען אַ תענית, מ'האָט עפעס פאַרברענט, ה' ישמרינו מ'האָט עפעס פאַרברענט ספרי תורות. [ווייל] ס'איז נתגלה געוואָרן בחלום אַז דער זמן [קריאת הפרשה] האָט גורם געווען, [דכתיב בה] זאת חקת התורה [ובתרגום אונקלס] דא גזירת אורייתא, די 'פרשה' האָט גורם געווען, איבערדעם האָט מען קובע געוועזן - רחמנא ליצלן [זכרון הגזירה] - אויף די פרשה, און נישט אויפן חודש. זעט מען דאָך אַז מ'קוקט 'וואָס' דער גרם איז.

עט

דאָס קען זיין אויכעט [בענין קביעות שבת הגדול]. זיי האָבן דעמאָלטס געזען אַז דער שבת האָט עס גורם געווען, ווייל אַזאָ אור ס'זאָל קומען פלוצים אליין, דאָס איז דער כח [השבת], דאָס איז די זעלבע בחינה פון שבת. [וממילא] איז נישט קיין קשיא פאַרוואָס מ'האָט עס קובע געווען אויף שבת הגדול, נישט אויף י' בניסן.

פ

איבערדעם ביי אַלע עונות איז אויך פאַרהאַנדן [שיבוא התעוררת תשובה וסליחה מן השמים], דאָס קען זיין דאָס איז די בחינה [פון והובא אל הכהן].

פא

קושיא ב-ג - בענין שבת הגדול

דער בני יששכר [ניסן ג, ד] ברענגט אַ מדרש: האדם שעשה עבירה וחזר בו ועשה תשובה, הקדוש ברוך הוא מוחל לו על כל עונותיו, ולכך נקרא 'שבת הגדול'. [ב] ס'איז דאָך אַ פלא דער מדרש, [מה שאמר דלכך נקרא] שבת הגדול. [ג] און דערנאָך [איז שווער], וואָס איז דער עשה תשובה הקדוש ברוך הוא מוחל לו על "כל" עונותיו.

פב

שוב קושיא ג - בענין שבת הגדול

נאָר לדרכינו איז פאַרהאַן אַמאָל [אז] איינער טוט עפעס [אַ חטא, וזה גורם כמה עונות לרבים].

וואָרן לכאורה [קשה כדלעיל על אומרו שמוחל לו על "כל" עונותיו, דמשמע] אַז מ'טוט [תשובה] אויף איין עבירה איז מען מוחל אויף אַלע עונות. ווער זאָגט ס'איז פאַרהאַנדן [אַזאָ זאך, והלא] מ'מוז דאָך אויף יעדער עון מוז מען דאָך עקסטער תשובה טון, וואָס זאָגט ער עפעס אַז מ'טוט אַן 'עבירה', ער הייבט אָן [שעשה] 'איין עבירה', און ער לאַזט אויס מ'איז מוחל על "כל" עונותיו.

פג

נאָר ס'קען זיין טאַקע די בחינה וואָס איך האָב היצט געשמעסט [באות מו-נח], דער ענין פון לשון הרע, [שהוא עושה תשובה] אויף דעם איינעם [עון] וואָס נאָר ער רעדט [לשון הרע], און אפילו ער טוט תשובה אויף זיינעם, ער האָט דאָך אָבער גורם געווען פאַר די גאַנצע וועלט [אז] מ'רעדט נאָך אים, האָט ער דאָך אַסאך עונות [על ידי אותו העון האחד שעה].

^א דשם אינו לזכר נס וישועה כמו הכא, אלא זכר לצרה וגזירה.

פר

[און] אַזוי [ביי] יעדע עבירה חלילה, אַז מ'לערנט זיך פון אים [לעשות כן יש בידו הרבה עונות שנגרמו על ידי חטא אחד. שהרי] יעדע עבירה וואָס מ'טוט, איז דאָך אַ כלל גדול, - [וכעין המשל של] קפֿץ לתוך האמבטי [והקיר אותו בפני האחרים]²⁰, - יעדע עבירה וואָס אַ מענטש טוט, מאַכט [עס] קאַלט ביי יענעם, [ווייל] אַז מ'זעט איינעם טון אַן עבירה ווערט עס גרינגער [בעיני אחרים], טוט מען נאָך [לעשות כמותו], מ'פאַררופט זיך איינער אויפן אַנדערן, אַזוי ווי מ'זעט נעבעך בחוש.

פה

אַזוי ווי דער חות יאיר זאָגט²¹, [אַז] איך זאָג נישט [דעם כלל פון] אַחזוקי אִינשי בְּרִשְׁתִּי לֹא מְחֻקִּין²², ביי אַ זאך וואָס ס'איז 'נפֿרץ'. זאָגט ער [ווייל] מ'לערנט זיך אָפּ איינער פונעם אַנדערן, ווייל 'יענער' טוט, טוט מען אויך. איבערדעם איז אַזא גרויס אַחֲרִית, אויף יעדער עֶזֶן וואָס מ'טוט.

פו

קומט אויס אַז מ'טוט [אַן עבירה חס ושלום, אפילו] ער טוט נאָר איין עבירה, ער האָט אָבער אַסאַך [עבירות] דערפון, וואָרן אַסאַך [מענטשן] טוען [אים] נאָך. איבערדעם, אַז מ'טוט אָבער תְּשׁוּבָה, אפילו ער טוט תְּשׁוּבָה אויף 'דער' עבירה [שעשה הוא עצמו], אָבער ער קאָן דאָך נישט תְּשׁוּבָה טון אויף 'יענעם' עבירה, [פון] די אַלע וואָס זיי האָבן נאָכגעטון נאָך אים, [שהלא] די טוען [דאָך] ווייטער אפילו [ווען] ער וויל שוין נישט טון.

- [וכעין] אַזוי ווי דער כלי יקר זאָגט ביי לְשׁוֹן הָרַע (כדלעיל באות מז). -

נאָר וואָס דען, דער בורא עולם איז אַ כל יָכוֹל. אַז מ'טוט תְּשׁוּבָה, העלפט אים דער באַשעפער אַז ס'ווערט פאַרראַכטן [גם אצל האחרים], מ'ברענגט אַרײַן אַ רוּחַ טְהוֹרָה [ממרום] און 'יענע' טוען אויך נישט אַזוי, אָדער [אַז] מ'איז זיי נישט מְזַמֵּין דעם חָטָא פאַר יענע.

פז

ממילא זעט מען דאָך אַז תְּשׁוּבָה דאָס מוז קומען מן הַשָּׁמַיִם, אַזוי ווי די בחינה אין מַצְרִים, ס'איז געווען אַזוי [שכא אור גדול מן השמים], אפילו וואָס מ'האָט נישט אַליין געטון. און דאָס איז דער כח פון שְׁכֵת, ווייל אַז ס'איז געקומען אַזא בחינה וואָס מ'האָט נישט אַליין געטון.

²⁰ כמבואר ברש"י תצא (כה, יח): אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדָרְךָ וכו'. דבר אחר לשון קור וחום, צננך והפשירך מרתחתך, שהיו כל האומות יראים להלחם בכס, ובא זה והתחיל, והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחרים.

²¹ בשו"ת חות יאיר (סימן נח) [לענין איזה סכסוך בדיני ממונות שרצו הקהל להוציא מיד היורשים של ראובן] וז"ל: אף כי דין תורה לא ידענא, מכל מקום לפי הנראה דאין לזכות ראובן בין בחייו בין לאחר מותו מטעם אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן. דהיינו [רק] באין רעותא לפנינו כלל, או בענין שיהיה רשע לעשות איסור בלי הנאה, כענין לא שביק אינש התיירא ואכיל איסורא [גיטין לו: וכו']. מה שאין כן בכהאי גוונא, וכפרט בזמנינו בעוה"ר, ובדבר הזה שרבו המתפרצים, ועל ידי כך כל אחד מורה היתר על ידי תקלת חבירו שגם המה עושים כך, אולא לה חזקה הנ"ל, ואיתרעי טובא, ואפילו בהא דקיימא לן (אבות א, ו) הוי דין כל אדם [לכף זכות] וכו', עיין מה שכתב שם הרע"ב. [ובעיקר דבריו עיין מה שהביא על זה מהדי חמד (ח"ו, מערכת אל"ף אות עא), אבל על כל פנים היוצא לענינינו בדבר הנפרץ למדין מזה גם אחרים להורות היתר בכך].

²² כמבואר ברא"ש (בבא מציעא טז, ה), והובא בפוסקים בכ"מ. ועיין בגמרא שבועות (מז:).

פח

איבערדעם זאָגט דער מדרש, האדם שעשה עבירה וחזר בו ועשה תשובה, הקדוש ברוך הוא מוחל לו על "כל" עונותיו, (והכוונה אויף) די אלע עונות וואָס זיי קומען פון 'דער' עבירה, נאָר אזוי ווי ער זאָגט (בכלי יקר) ער קען דאָך אויף דעם נישט קיין תשובה, נאָר וואָס דען אַז דער בורא עולם טוט אים, דער בורא כל עולמים העלפט שלא בהדרגה, דאָרט וואו ס'איז נישטאָ קיין בריירה, יעדער אַז מ'טוט וואָס מ'קען מצד עצמו, העלפט דער בורא כל עולמים שלא בהדרגה.

פט

ישוב קושיא ב - בענין שבת הגדול

[און] אזוי איז דאָך געווען אין מצרים איז דאָך אזוי געווען, (וויבאלד) אַז מ'האָט נישט געהאָט קיין ברירה, (ווייל) ווען מ'איז נאָך אַ רגע [דאָרט] העט מען גיווען געבליבן, [שהרי] זיי זענען דאָך געוועזן משוקעים אין מ"ט שערי טומאה, [ולכן] האָט מען געהאָלפן שלא בהדרגה.

און אַ ראיה איז געווען, ס'האָט זיך אָנגעהויבן [הארת הנס ביום] שבת, און מ'האָט עס אָנגעהאָנגען דורכדעם אין שבת.

איבערדעם איז רעכט, האדם שעשה "עבירה" [ועשה תשובה] הקדוש ברוך הוא מוחל לו על "כל" עונותיו, ווייל דער בורא כל עולמים העלפט שלא בהדרגה אפילו וואָס מ'קען נישט טון, ולכך נקרא "שבת הגדול", דאָס איז דאָך דער טעם פון שבת הגדול, ווייל מ'האָט געזען אַז דער בורא כל עולמים האָט געהאָלפן שלא בהדרגה.

צ

און אזוי וועט זיין לעתיד (וכדלעיל מהזרע קודש, וראה המשך בזה להלן מן אות קלז).

צא

ישוב הקשיזות בפרשת נגעי בתים

היצט לאַמיר'זשע זען, וועל מיר צוריק גיין [לפרשת נגעי בתים, לבאר הפסוק] **פי תבאו אל ארץ כנען ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם, ובא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהַגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כִּנְגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת.**

צב

הקדמה ל'ישוב קושיא נ
(עד אחר אות קיג)

במדרש דורש הפסוקים של פרשת נגעי בתים, על ענין חורבן בית המקדש ובנינו

[ונקדים דהנה] אין מדרש, אין מדרש רבה שטייט^ה, ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם, זה בית המקדש. ובא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת, זה הקב"ה. ואמר לכהן, זה ירמיה הנביא.

^ה בויקרא רבה (יז, ט): בבית ארץ אחזתכם. זה בית המקדש, שנאמר (יחזקאל כד, כא) הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם. ובא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת, זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (חגי א, ט) יען ביתי אֲשֶׁר הוא תרבו. והגיד לכהן, זה ירמיה, שנאמר (ירמיה א, א) [דברי ירמיהו בן חלקיהו] מן הכהנים אֲשֶׁר בעֲנָתוֹת. כנגע נראה לי בבית, זו טינופת עבודה זרה, ויש אומרים זה צלמו של מנשה, הראה הוא דכתיב (יחזקאל ח, ה) והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הנה בבאה וכו'. וצוה הכהן ופגו את הבית, ויקח את אצרות בית ה' (מלכים א' יד, כו). ונתתי את הבית, וביתו דנה סתרה (עזרא ה, יב). והוציא אל מחוץ למחנה, וצמח הגלי לבבול (סם). יכול לעולם, תלמוד לומר ולקחו אֲבָנִים אחרות, שנאמר (ישעי' כח, טז) לכן כה אמר ה' אלקים הנני יסד בעיון אֲבָן אֲבָן בחן פנת יקרת מוסד מוסד, המאמין לא יחיש.

פִּנְגַּע נִרְאָה לִי בְּבִיתִי, זֶה עֲבוּדָה זָרָה, וַיֵּשׁ אֹמְרִים צִלְמוֹ שֶׁל מִנְשָׁה] שֶׁהֶעֱמִיד צֶלֶם בְּהִיכָל. וְצִנָּה הִפְחֵן וּפָנּוּ אֶת הַבֵּית, רַעֲכַנְט עַר אוֹיֵס, זָאָגַט עַר דָּאָרט דָּאָס חוֹרֶבֶן, וְנִתֵּן אֶת אֲבָנָיו, אַז ס'אִיז חֲרוֹב גַּעוּוֹאָרֶן דַּעַר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אָבַעַר וְעָפַר אַחֵר יָקָח וְטָח אֶת הַבֵּית, אַז דַּעַר בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים וּוְעַט הֶעֱלַפֵּן ס'וֹוְעַט קוֹמַעֵן דִּי יִשׁוּעָה, אֹוֶן מ'וֹוְעַט צוֹרִיק אוֹיִפִּבּוֹיַעֵן דַּעַם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אַזוֹי שְׁטִיט אֵין מִדְרַשׁ רַבָּה.

צג

[קושיא ח]

וצ"ב להבין שייכות הדרש והפשט בזה

לכאורה נעמט ער עפעס אינגאנצן אַרויס פונעם פֿשט.

אַזוֹי אֵין פֿשְׁטוֹת אִיז דָּאָךְ עַס אָן הִלְכָּה, [בדין] נִגַּע צָרַעַת בְּבִית אָרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם. אֹוֶן עַר דְּרִשְׁנִיט גָּאָר, - דָּאָס מוֹז דָּאָךְ עֶפְעַס הָאָבֶן אַ שְׁיִיכוּת [הדרש עס הפשט], - דַּעַר דְּרִשׁ נַעֲמַט דָּאָךְ עַס אַרוֹיס אִינגאַנצֵן דָּאָ דַּעַם פֿסוֹק פֿונַעַם פֿשְׁט, אֹוֶן עַר שְׁטַעֲלֵט 'דָּאָס' אַרִיין [ענין החורבן בית המקדש].

צד

הקדמה לישוב קושיא ח

(ערד אחר אות ק)

בפֿשטות אַ שְׁטִיקֵל שְׁיִיכוּת הָאָט עַס (כההמשך דלקמן באות ק).

צה

[קושיא ט]

מצאנו בדברי חכ"ל דנגעי בתים הם לעונש על החטא, ולעומת זה אמרו דבשורה טובה הוא לישראל בכדי למצוא האוצרות שהטמינו האמוריים, והוא לכאורה סתירה

וּוּאָרֶן לַעוֹלָם דָּאָ שְׁטִיט דָּאָךְ¹⁰ [אַז דַּעַר פֿסוֹק] וְנִתְּתִי נִגַּע צָרַעַת בְּבִית אָרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם [איז] אַ בְּשׁוּרָה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, [לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם, וע"י הנגע נותן הבית ומוצאן].

צו

[און] ס'אִיז לכאורה אין דעם אויכעט אַ סתירה.

[ווייל] אֵין מִדְרַשׁ שְׁטִיט¹⁰, אֵין בַּעַל הַרְחָמִים פּוֹגַע 'בִּנְפִּשׁוֹת' תַּחֲלִילָה, [נאָר] אַז מ'זִינְדִּיגַט, אִיז 'קוֹדֶם' צַעוּוֹאָרְפֵט מַעַן אִים דָּאָס הוּיז [מַחֲמַת נִגַּע הַבֵּית, אֹוֶן] וּוְעַן עַר זָאָל תְּשׁוּבָה טוֹן [דִּיז בַּכּ. אֹוֶן] אַז עַר טוֹט נִישַׁט קִיין תְּשׁוּבָה, אִיז [בַּא הִנֵּגַע] אוֹיִף דִּי בַּגְדִים, [וּאָם לֹא חוֹזַר בְּתִשׁוּבָה בַּא הִנֵּגַע עַל גּוֹפֵן].

זַעַט מַעַן דָּאָךְ [אַז] ס'קוֹמַט גָּאָר [הִנֵּגַע בְּתִים] פֿאַר דִּי עֲוֹנוֹת, עַר בְּרוּיךְ גָּאָר תְּשׁוּבָה טוֹן.

¹⁰ בויקרא רבה (יז, ו): וְנִתְּתִי נִגַּע צָרַעַת [בְּבִית אָרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם]. תני ר' חייא, וכי בשורה היא להם שנגעים באים עליהם. תני רבי שמעון בן יוחאי, כיון ששמעו כנענים שישאל באים עליהם, עמדו והטמינו ממונם בבתים ובשדות, אמר הקב"ה, אני הבטחתי לאבותיהם שאני מכניס את בניהם לארץ מלאה כל טוב, שנאמר (ואתחנן ו, יא) וְבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוֹב. מה הקב"ה עושה, מגרה נגעים בביתו, והוא סותרו ומצא בו סִימָא [פירוש: אוצר]. וכן כתב רש"י (יד, לד): וְנִתְּתִי נִגַּע צָרַעַת. בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותן הבית ומוצאן.

¹⁰ בויקרא רבה (יז, ד). והובא לשונו לעיל בהערה ו.

צז

ממילא [לפי דברי המדרש הראשון] אַז ער טרעפט גאָר דאָרט מַטְמוּנִיּוֹת דערנאָך, ברענגט דאָך עס אים נישט קיין הֶרְהוּר תְּשׁוּבָה, [שהרי לפי זה] איז דאָך עס נישט געווען פאַרדעם מ'זאָל אים דערמאָנען תְּשׁוּבָה צו טון, [נאָר] אדרבה ס'האָט דאָך אים נאָך געברענגט אַ גרויסן רִיח, ער האָט געטראָפֿן אַ מַטְמוֹן.

[וואס כן] לכאורה זענען דאָך די צוויי מימרות זענען זיך סותר.

'אַזוּי' [לפי המדרש הראשון] איז עס גאָר אַ יְשׁוּעָה, ס'איז גאָרנישט [אויף] מַחְזִיר בְּתְשׁוּבָה צו זיין. און דאָ [לפי המדרש השני] זאָג איך אָבער [אַז] דאָ הייסט עס אַ שטיקל עוֹנֶשׁ, [אַז ס'קומט] קודם בביתו. לויט דעם איז דאָך עס אַן עוֹנֶשׁ, נאָר נישט אַזאַ גרויסער עוֹנֶשׁ, ס'איז נישט 'בנפשות' תחילה, [אָבער] ער זאָגט דאָך אַז דאָס דערמאָנט אים ער זאָל תְּשׁוּבָה טון, [ווייל] אַז נישט גייט מען 'ווייטער' חלילה. אָבער 'אַזוּי' אַז ס'איז אויף מַטְמוּנִיּוֹת צו טרעפֿן, איז דאָך לכאורה [נישט אַן עוֹנֶשׁ].

איז דאָך דאָס אַ תרתי דסתרי די צוויי מימרות. זיי זענען 'ביידע' מאמרי חכמינו ז"ל, [און] ס'איז לכאורה תרתי דסתרי.

צח

ישוב קושיא ט (באופן ראשון)

שתי הבחינות אמת, דלפעמים בא הנגע בבית מחמת עונש, ולפעמים בא כדי למצוא מממוניות

נאָר דער אָמַת איז אַזוי, פֿל דְּבָרֵי חֲכָמִים קִיָּמִים^ט, ס'איז אַדאָי ביידע אָמַת.

ס'איז געווען אַזאַ טעם אויכעט, ס'איז געווען אַזאַ סיבה, אַז איינער האָט נישט געזינדיגט, [ובא הנגע] בחנם, האָט מען פאַרדעם צעוואָרפֿן [דאָס הויז], וועגן די מַטְמוּנִיּוֹת. ס'איז אָבער [אויך] געווען אַזאַלעכע וואָס זיי האָבן געזינדיגט.

צט

הקדמה לישוב קושיא ו, ולישוב קושיא ד (באופן שני)

בעת שנראה לאדם נגע בבית, באמת לא ידע מאיזה סוג בא לא, אם לעונש ואם למממוניות

ממילא דעם וואָס ס'האָט זיך דאָס געטראָפֿן די טומאה [שכנגע נראה לו בבית], ס'האָט זיך אים דאָס געטראָפֿן, האָט ער אַליין נישט געוואוסט וואָס דאָס איז, וואָס דאָ טוט זיך. האָט ער נישט געוואוסט צי איז ער אַ בַּעַל עֲבִירָה [און] 'איבערדעם' האָט ער די נְגָעִים, צי האָט ער 'פאַרדעם' די נגעים ווייל ער ברויך טרעפֿן מַטְמוּנִיּוֹת. [ולכן צריך להגיד לכהן בלשון "כְּנָגַע" נְאָה לִי בְּבֵית (וכההמשך דלהלן באות קכט)].

ק

[המשך הקדמה לישוב קושיא ח]

בגמרא ערכין, צִדְקָתָהּ כְּהֲרִי קָל, זה נגעי אדם, מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רָבָה, זה נגעי בתים. ומפרש המהרש"א, דהכוונה כעין מה שאמרו בענין חורבן בית המקדש דצדקה עושה הקב"ה עם ישראל כמה ששפך חמתו על עצים ואבנים, כמו כן צדקה עושה הקב"ה בנגעי בתים, שלא כִּלְאָה חֲמָתוֹ על האדם בנגעיו, אלא על הבתים

נאָר וואָס דען, דער מהרש"א זאָגט אין ערכין.

[דבגמרא שם] אין ערכין דף ח' (ע"ב) שטייט [ע"פ] צִדְקָתָהּ כְּהֲרִי קָל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רָבָה (תהלים לו, ז), צִדְקָתָהּ כְּהֲרִי קָל, זה נגעי אדם^ט, מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רָבָה, זה נגעי בתים.

^ט מלשון הגמרא (שבת יז.), אמר רבי עקיבא, אני אתקן שיהו דברי חכמים קיימים.

^ט פירש רש"י: אלו נגעי אדם. שנבררין בשבוע אחד אם לטהר אם ליהלט, וצדקה גדולה היא זו. [משא"כ בנגעי בתים שנבררין בג' שבועות].

קא

זאָגט דאָרטן דער מהרש"א^ט, אַז דאָס איז פונקט אַזוי ווי רש"י זאָגט^ט, [על הפסוק] 'מִזְמֹר' לְאֶסֶף [אַלְקִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחְלָתָךְ] (תהלים עט, א), [דלכאורה] 'קִינָה' [לאספ מיבעי ליה, על חורבן בית המקדש. ברענגט רש"י אז] איבערדעם שטייט נישט 'קִינָה' נאָר מזמור, [ווייל] וועגן חורבן [בית המקדש] האָבן זיי [הבני קרח] שוין געזאָגט [פון פאָראויס] אַ מִזְמֹר [להודות לה' על הטובה שבזה], ווייל דורכדעם זענען אידן ניצול געוואָרן, [אז] ס'איז נישט געווען חלילה געוועזן נגזר געווען כָּלִיָּה, נאָר שְׁפָךְ חַמְתּוֹ עַל עַצְמִים וְעַל אַבְנִים, [ולזה אמרו מִזְמֹר] אַז דאָס חורבן הבית האָט מציל געווען דעם כלל ישראל. על כל פנים דאָס חורבן הבית איז געווען אַ הַצְלָה פֶּאַר אידן.

קב

זאָגט דער מהרש"א דעם זעלבע איז דאָ אַט, אַז מ'וויל נישט פוגע זיין בנפשות, צעוואָרפט מען אים קודם דאָס הויז [כדי] מ'זאָל תְּשׁוּבָה טון. קומט אויס האָט אים דאָס הויז מציל געווען דאָס נפש, [וועל זה דרשו] מִשְׁפָּטֶיךָ תִּהְיוּ רַבָּה [זה נגעי בתים]. דאָס איז די זעלבע ווי דאָס חורבן [שנאמר על זה מִזְמֹר לְאֶסֶף]. אַזוי זאָגט דאָרטן דער מהרש"א אין ערכין.

קג

ישוב קושיא ח

ובזה יובן שייכות הדרש והפשט, במה שהמדרש דורש בכאן ענין חורבן בית המקדש, דשניהם ענין אחד, דע"ה החורבן או הנגעי בתים, ניצולים הנפשות

קען זיין מיט דעם פאַרשטייט מען דעם מדרש אויכעט, וואָס דער מדרש שטעלט דאָ אַריין דאָס חורבן אין דעם פסוק. ווייל ס'איז כּוֹלָא חַד טַעמָא הוא, [ונמצא] ס'האָט אַ שייכות לויטן פּראָסטן פֿשֶׁט.

קד

ישוב קושיא ט (באופן שני), והמשך ישוב קושיא ח

אלא שעדיין קשה האך שייך זה גם לענין מציאת המטמוניות, דלכאורה האך שייך שם ענין עונש, דכשבא החימה על ביתו מגיע הצלה לנפשו

אַבער אף על פי כן דאָס איז אַלץ נאָך סותר [דעם ענין פון] די מִטְמוֹנוֹת. וואָרן [אויב ס'איז פאַר] די מִטְמוֹנוֹת, איז דאָך עס נישט קיין הַצְלָה פֶּאַרן נפש, [שהרי] ס'איז דאָך גאָרנישט וועגן קיין חטא, ס'איז גאָר וועגן די מִטְמוֹנוֹת.

^ט במהרש"א שם: צדקתך כהררי אל אלו נגעי אדם כו'. על פי מה שאמרו פרק קמא דקידושין (לא:), שדרש אבימי מזמור לאספ כו', ופירש"י קינה מבעי ליה, אלא שאמר שירה על שפילת הקב"ה חמתו על העצים והאבנים, ומתוך כך הותר פליטה כו', וכן הוא אומר (איכה ד, יא) כָּלָה ה' חֲמָתוֹ [שפך חרון אפו] וַיֵּצֵא אֵשׁ בְּצִיּוֹן, עכ"ל. כמו כן קאמר הכא, צדקה עושה הקב"ה שלא פילה חמתו על האדם בנגעיו, אלא על הבתים משפטו תהום רבה, שיהיו נגעים בהם ג' שבועות.

^{טב} ברש"י קידושין (שם, ד"ה אסתיעצא), ולשונו הובא בתוך דברי המהרש"א דלעיל.

ומקורו באיכה רבה (ד, יד): כָּלָה ה' אֶת חֲמָתוֹ שֶׁפָּךְ חֲרוֹן אָפוֹ (איכה שם) וכו'. כתיב (תהלים עט, א) מִזְמֹר לְאֶסֶף אֲלֵקִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחְלָתָךְ, לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאספ, נהי לאספ, קינה לאספ, ומה אומר מזמור לאספ. אלא משל למלך שעשה בית חופה לבנו, וסיידה וכיידה וציירה, ויצא בנו לתרבות רעה, מיד עלה המלך לחופה וקרע את הוילאָות ושיבר את הקנים, ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים והיה מזמר, אמרו לו המלך הפך חופתו של בנו ואת יושב ומזמר, אמר להם מזמר אני שהפך 'חופתו' של בנו ולא שפך חמתו על 'בנו'. כך אמרו לאספ, הקב"ה החריב היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר, אמר להם מזמר אני ששפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל, הדא הוא דכתיב (איכה שם) וַיֵּצֵא אֵשׁ בְּצִיּוֹן וְתֹאכַל יִסְדִּיתִּיהּ.

[דאלמלי היה] וועגן חטא אויס, טרעפט ער דען די מַטְמוֹנִיּוֹת דורכן חטא? די מַטְמוֹנִיּוֹת זענען דאָך אַ שָׂכר.

קה

וועל זיז לומר, דסוף סוף געט מ'מטמוניות, כדרך בזה גם עונש. כי היה אפשר להתעשר באופן אחר, ועתה בא לו מתחילה ע"י נגע, שמפחד על מה הוא בא, אם על החטא בלבד, או בכדי למצוא מטמוניות, ועד שהוא נותן את ביתו ומוצא המטמוניות, הוא שריו בפה, והוא גם כן כעונש המציל את הנפש.

נאָר אפשר קאָן גאָר זיין, אַז דאָס איז אַליין אויכעט שוין אַן עונש. וואָרן ער האָט דאָך געקאָנט טרעפן מַטְמוֹנִיּוֹת אויף אַן אַנדערן אופן, דער בורא כל עולמים האָט דאָך אַסאך דָּרְכִים.

[אַדער] מ'האָט געקאָנט אויף דעם איינעם פּלאַץ שיקן די נָגַע, אַז מ'זאָל נישט דאַרפן צעוואַרפן [את כל הבית. כי באמת] קודם צעוואַרפט מען דאָך נישט דאָס הויז, נאָר 'דעס' פּלאַץ, האָט מען דאָך געקאָנט [ליתן הנגע רק] אויף דעם איינעם פּלאַץ, און אַזוי טרעפן די מַטְמוֹנִיּוֹת.

[נאָר] זעט אויס ער איז נישט ראוי געווען צו די מַטְמוֹנִיּוֹת נאָר [ווען ס'קומט] קודם דורך אַ שטיקל צער, דורך אַ נָסִיוֹן, [אַז] קודם זאָל מען אים צעוואַרפן דאָס הויז, דערווייל שרעקט ער זיך, דערווייל האָט ער דאָך מוֹרָא [כי אינו יודע אם הוא מכלל אותן שימצאו מטמוניות לאחר הניציה]. און אַנדערש האָט ער צו די מַטְמוֹנִיּוֹת אויך נישט געקאָנט צוקומען, נאָר דורך צער. קען זיין [דמזה מוכח] ס'איז אַ קָטְרוֹג געווען [מחמת החטא], דאָס האָט אויך נישט געקענט צוגיין אַזוי גלאַטיג'.

קו

המשך ישוב קושיא ח

גם על פי ישוב קושיא ט [באופן הראשון]

או יבואר קישור ענין חורבן בית המקדש לנגעי בתים, לפי דרך הראשון, דיש מי שבא לו נגעי בתים בדרך עונש מחמת החטא, ויש שבא בדרך שבר למצוא מטמוניות, ולא בדרך עונש.

אַדער אפשר טאָקע גאָר ווי איך האָב פריער געזאָגט [באות צח] [אַז] ווי דער אָמֶת זעט אויס אַז די ביידע בחינות זענען אָמֶת. ס'איז 'אַמאָל' געווען וועגן דעם, און 'אַמאָל' וועגן דעם. און ס'איז אויך נישט ביי 'יעדן' גלייך.

קז

וכמו כן בענין הצלת נפש שע"י חורבן בית המקדש, לא בכל אחד נאמר. כי אמנם יש כאלו שהגלות והחורבן הוא להם לטובה והצלה, אבל יש שאדרבה יורדין והולכין על ידי זה. כי אינו דומה זמן החורבן לזמן המקדש, שאז נתרוממו כולם ע"י כח העבודה וכח קיבול תפילות שהיה בבית המקדש, משא"כ בזמן הגלות שרבים נפלו בכבוד הגלות, ולא כולם עומדים בנסיון החשכות והנסיגות שבגלות.

אַזוי ווי דאָס חורבן [בית המקדש] אַליין איז נישט פאַר 'יעדן' געווען אַ הַצְלָה. [אַבער] ס'איז פאַר אַסאך אידן געווען אַ הַצְלָה.

קח

ווי כ'האָב נעכטן [בסעודת ליל שב"ק] נאָכגעזאָגט פון רבי אלעזר ניסן, האָב איך נאָכגעזאָגט נעכטן, אויך די זעלבע זאך. האָב איך נאָכגעזאָגט, [מה שאמר לפרש מה שאמרו]^{עב} כל דור שלא נבנה בית המקדש

^{עב} בירושלמי יומא (פ"א ה"א, דף ה.ה.): האמרים ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קלו, ז), אמרו כל דור שאינו נבנה בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו. - [וכן הוא במדרש תהלים (מזמור קלז)].

בימיו כאילו נחרב בימיו, זאָגט ער^{עב} [אז] מיט דעם צַעַר [על] שלא נבנה, איז פונקט די זעלבע [מכפר] ווי [בשעת] ס'איז נחרב [געוואָרן].

קט

קען זיין, אַזוי ווי דעם [החורבן] איז געווען אַ הַצְלָה פאַרן כלל ישראל, אַזוי איז דאָס [המשך אריכות הגלות] אויך הַצְלָה, [דכובד הגלות מכפר על ישראל, ומציל מן החרון אף שלא יהיה כליה בהנפשות ח"ו].

אַבער 'דאָך' נישט פאַר יעדן [איז עס אַ טובה והצלה, שהרין] ווער ס'איז נישט ראוי, איז דאָך נישט געווען קיין חורבן [און גלות, אַ הַצְלָה. שהרין] דאָס חֲשָׁכוֹת, נישט יעדער האַלט עס אויס [להתקיים בהנסינות].

[וורק] אַז מ'איז זיך מִדְּבַק אין מַצּוֹת אויף ווייטער [אף מתוך גודל הצרות והחשכות], איז אַ טובה געווען דאָס חורבן. די וואָס זיי האָבן זיך מִדְּבַק געווען אין תּוֹרָה וּמַצּוֹת [היה זה להם הַצְלָה כִּי] זיי זענען 'אויפגעהאַלטן' געוואָרן.

אַבער די וואָס זיי זענען נישט געווען דערביי, זענען זיי [אדרבה] אַריינגעפאַלן אין אַ גרויס חֲשָׁכוֹת, איז מען 'מער' משוקע געוואָרן אין עֲוֹנוֹת, [ונמצא] ס'איז אַ טונקעלקייט [החורבן, להם].

קי

[שהרין] אַיִנו דוֹמָה ווען ס'איז געווען דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, און מ'האַט זיך געקאַנט מַחֲזִיק זיין אין די קְדוּשָׁה, ס'האַט געהאַט אַ גרויסע הַשְׁפָּעָה [של קדושה], די גרויסע הַשְׁפָּעָה פון מְקוֹם הַקֹּדֶשׁ, כִּהְיִים בְּעִבּוּדָתָם וּלְוִיִּים בְּדוּכָנָם וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם, די גרויסע הַשְׁפָּעָה, [און] דער גרויסער כּח פון קְבוּל תְּפִלוֹת^{עב}, אידן האָבן זיך געקאַנט 'דערוואַרעמען', מ'האַט זיך געקאַנט 'דערכאַפן'.

אפילו די וואָס זענען געווען ווייט פון אידישקייט, אַז מ'איז געקומען אין אַזאַ מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ און מ'האַט געזען די הייליגע עֲבוֹדָה [נתרומם נפשם לעבודת ה' ויראתו]^{עב}.

^{עב} מובא בייטב פנים (תמוז אב, אות א): והנה אמרו חז"ל כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו. ולכאורה הדברים מתמיהין, כי מה אית לן למיעבד יותר ממה שאנו מחכים ומתפללים בכל יום ויום שנשוב ברחמים לביתנו במהרה בימינו. ושמעתי מפי אבא מארי הגאון הצדיק מו"ה אלעזר ניסן זצ"ל, שפירש דבריהם, ותורת חסד על לשונו. והוא כי עיקר הפדות של חורבן בית המקדש היה, בשביל שהדור שבימיהם נחרב הבית, אין לשער גודל הצער שהיה להם באותו זמן. וכמו כן עתה, הדור ששמים אל לבו ענין החורבן ומחכה מתי יבנה, ועודנה תכלינה עיניו, ועבר קציר פלה קיץ ואנחנו לוא נושענו, אוי לנו כי פנה היום, ואין קול מבשר טוב כר', ומצטער על דלותן ושפלות של ישראל וגלות השכינה, ואשר עוד לא נבנה הבית, הנה זה מכפר עון הדור, כאילו נחרב בימיו שהיה כפרתן של ישראל, עד כאן דבריו. ואמר זה לפני מורי זקני [הישמח משה] זלה"ה וקלסיה, ואמר לו בזה הלשון בני נחמתי. כך שמעתי מפיו הקדוש. - [וכן כתב עוד בייטב פנים לט"ו באב, אות כב. ולי"ג מדות וי"כ, אות לא].

^{עב} כמבואר בכמה פסוקים. כדכתיב (ויצא כח, יז): וְזֶה שְׁעַר הַשְּׁמַיִם [ויפרש"י: מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה]. וכתוב (מלכים א' ח, ל): וְשָׁמַעְתָּ אֶל תַּחֲנֻת עַבְדְּךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְפַּלְלוּ אֶל הַמֶּקֶם הַזֶּה, וְאַתָּה תִשְׁמַע אֶל מְקוֹם שִׁבְתְּךָ אֶל הַשְּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלַחְתָּ וגו'. וכתוב (ישעי' נו, ז): וְהִבְיְאוּתִים אֶל הָר קְדִשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תִּפְלִי גו' כי בֵּיתָה בֵּית תִּפְלָה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים.

^{עב} וז"ל התוספות בבבא בתרא (כא, ב): כי מצינן תצא תורה (ישעי' ב, ג). לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה. כדדרשינן בספרי, לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה וגו' (ראש ד, כג), גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה.

קיא

ממילא די וואָס זענען געווען נידעריג, זענען זיי [על ידי החורבן] נאָך אַריינגעפאלן אין אַ גרעסער חֲשֻׁכוֹת, מ'איז נאָך מער מְשׁוּקָע געוואָרן, דאָס חורבן האָט נישט געטון קיין טובה [פאַר זיי].

אַבער אַ איד וואָס ער איז געווען צובראַכן, ער האָט געזוכט תּוֹרָה וּמִצְוֹת, האָט [ער] געהאַט אַ טוֹבָה דורכן חורבן, ווייל דורכדעם איז ער ניצול געוואָרן. [וגם שהיה מכפר עליו, וכדכתיב] (איכה ד, כב) **תָּם עֲוֹנָךְ בַּת צִיּוֹן** אויף 'אידן' ע"י. דעם האָט אַראָפּגענומען די עֲוֹנוֹת, דאָס צער פונעם חורבן.

מ'האָט זיך גאָר דערהאַלטן, מ'איז עומד בְּנִסְיוֹן געווען אין די יָמֵי הַגָּלוּת.

קיב

אַז אַ איד, אַז ער דינט דעם באַשעפער אינעם גָלוּת, און אין חֲשֻׁכוֹת, איז ער זיך נאָך מִזְכֶּה דאָס נֶפֶשׁ, דורך די נִסְיוֹנוֹת. אַבער נישט יעדער האָלט אויס די נִסְיוֹנוֹת, נישט יעדן איז עס אַ טוֹבָה.

קיג

איבערדעם איז טאַקע די ביידע זאַכן אָמַת. [הן] וְנִתְּתִי נֶגַע צָרַעַת [כפשוטו, און] הֵן וואָס ער טייטשט אויס [במדרש דרומז] אויפן חורבן, ווי דער מדרש זאָגט בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶּם [זה בית המקדש].

קיד

ישוב קושיא ג

ולוּה אמרו במדרש, דוּה שאמר הכתוב אֶךְ 'טוֹב' לְיִשְׂרָאֵל 'אַלְקִים', כִּי מֵדַת הַדִּין שֶׁל הַחֲרוּבִין והגלות הוא לטובה, אבל יבול לִפְלִי, תלמוד לומר לְבָרִי לִבֵּב, ולא לאותן שאינם עומדים בנסיון זאָגט ער אַבער [במדרש שבקושיא ג], [זה שאמר הכתוב] אֶךְ 'טוֹב' לְיִשְׂרָאֵל 'אַלְקִים', [וכי מֵדַת הַדִּין] דאָס איז אויך אַ 'טוֹבָה', [ווייל] מ'האָט זיי מַצִּיל געווען גאָר פון כליוֹן, און ס'ברענגט צובראַכנקייט, [און] נִסְיוֹנוֹת, און מ'איז עומד בְּנִסְיוֹן. זאָגט ער אַבער, יכול לִפְלִי, [תלמוד לומר] נאָר לְבָרִי לִבֵּב, די וואָס זענען בָּרִי לִבֵּב בְּמִצְוֹת, דאָס האָרץ איז זיך מְשֻׁתָּק [למצות], האָט מען נאָך [אַ טובה], איז געוואָרן דערפון אַ טוֹבָה, פון דעם חֲשֻׁכוֹת, פון די נִסְיוֹנוֹת. אַבער נישט לִפְלִי. דאָס זאָגט דער מדרש, ס'איז אַבער נישט לִפְלִי.

^{טו} וכמבואר בבראשית רבה (מב, ג): בכל מקום שנאמר 'וְיָהּ' משמש צרה, 'וְיָהּ' שמחה וכו'. מתיבין ליה, והכתיב (ירמ' לח, כח) וְיָהּ כְּאִשֶּׁר נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלַיִם, אמר להם עוד היא שמחה, שבו ביום נטלו ישראל אופכי [פריש"י מלשון פרעון] על עונותיהם. דאמר רשב"ג, אופכי גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב בית המקדש, שנאמר תָּם עֲוֹנָךְ בַּת צִיּוֹן וגו'. [וכן הוא בייקרא רבה (יא, ז) ובמדבר רבה (יג, ה) ותנחומא שמיני (סימן ט)]. ובאיכה רבה (ד, כה): ורבנן אמרי, טובה היתה מגילת קינות על ישראל, ממ' שנה שנתנבא עליהם ירמיה. למה, שבה נטלו ישראל אופכי שלימה על עונותיהם ביום שחרב בית המקדש, הדא הוא דכתיב תָּם עֲוֹנָךְ בַּת צִיּוֹן פֶּקֶד עֲוֹנָךְ בַּת אֲדוֹם.

ובתנחומא וארא (סימן יז): וַיָּרָא פְּרָעָה כִּי חָדַל הַמָּסָר וְהַבְּרָד וְהַקָּלָת וְהַיָּסָף לְחֻטְאֵהוּ. הנכרים מוסיפין לחטוא, אבל ישראל, תָּם עֲוֹנָךְ בַּת צִיּוֹן לא יוסיף להגלותך פֶּקֶד עֲוֹנָךְ בַּת אֲדוֹם וגו', אמר.

^{טז} מה שאין כן בהנכרים והרשעים, כמבואר בדברי התנחומא וארא דלעיל.

קטו
הקדמה לשוב קושיא ד-ה
(עד אחר אות קכו)

איבערדעם דאָס קאַן זיין [בביאור הפסוק] ובא [אָשר לוּ הבית] וְהָגִיד לַפֶּהַן לְאָמֵר
כִּנְגַע נִרְאָה לִי בְּבֵית.

קטז
מבואר במשנה דנגעים וברש"י, דאפילו תלמיד חכם צריך שיאמר בלשון ספק,
"כִּנְגַע" נִרְאָה לִי בְּבֵית, ולא יאמר בלשון ודאי, "נגע" נִרְאָה לִי בְּבֵית

לְאָמֵר זַעַן.

רש"י זאָגט דאָס^ט, און ס'שטייט דאָךְ אויך [בתורת כהנים (ה, י, און)] דאָס איז אַ
משנה, ס'איז טאַקע אַ משנה אין נגעים, אין פרק י"ב דנגעים^ט, [א] אפילו אַ תלמיד
חכם האָט נישט געטאַרט זאָגן "נגע" [נִרְאָה לִי בְּבֵית], נאָר "כִּנְגַע" [נִרְאָה לִי], ווייל ס'איז
גיווענדט אין כֶּהֱן, ווייל ס'איז אַ גזירת הכתוב דער פֶּהַן האָט געדאַרפט זאָגן אָדער
טָמא אָדער טָהוֹר, אפילו ער [הבעל הבית] איז אַ תלמיד חכם, ער האָט געוואוסט דעם
דִּין, ער האָט געלערנט דעם דִּין פון נגע, אַלע הֶלְכוֹת, צי ס'איז טָמא צי ס'איז טָהוֹר,
אַבער דאָס איז נישט גיווענדט אין 'אים', איבערדעם האָט 'ער' נישט געטאַרט זאָגן
נגע, נאָר כִּנְגַע.

קיז
[קושיא ז']

והקשה המורחי דכיון שאין הטומאה וטהרה תלוי אלא ביד כהן, ולא ביד בעל הבית,
אם כן מה איכפת לנו אם יאמר בלשון "נגע", דהלא לא מעלה ולא מוריד בדבריו

דער מזרחי פרעגט [והביא תירוץ] בשם רבותיו^ט, [דלכאורה קשה הלא] אדרבה אַז זיינס
איז גאָרנישט געווען [שאין דיבורו מטמא או מטהר], האָט ער דאָךְ געמעגט [זאָגן].
ער דער מזרחי [עצמו] 'פרעגט' [עס], אַז זיינס איז גאָרנישט געווען, האָט ער דאָךְ
געמעגט זאָגן, [דהא כל הטעם שהכהן עצמו לא יאמר טמא עד שיצא מן הבית הוא כמו שאמר
הכתוב] וְלֹא יִטָּמָא כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית, [ואם כן הבעל הבית שאינו מטמא בדיבורו] האָט ער דאָךְ
געמעגט זאָגן, וואָרן אפילו אַז ער האָט געזאָגט "נגע" איז דאָךְ עס אויך גאָרנישט
געווען, [ואם כן] פאַרוואָס האָט ער געדאַרפט זאָגן "כִּנְגַע".

^ט ברש"י (יד, לה): כִּנְגַע נִרְאָה לִי בְּבֵית. אפילו תלמיד חכם שיודע שהוא נגע ודאי, לא יפסוק דבר ברור לומר
'נגע' נראה לי, אלא 'כִּנְגַע' נִרְאָה לִי.

^ט במשנה דנגעים (יב, ה): כיצד ראית הבית, ובא אָשר לוּ הבית והגיד לַפֶּהַן לְאָמֵר כִּנְגַע נִרְאָה לִי בְּבֵית, אפילו
תלמיד חכם ויודע שהוא נגע ודאי, לא יגזור ויאמר 'נגע' נִרְאָה לִי בְּבֵית, אלא 'כִּנְגַע' נִרְאָה לִי בְּבֵית.

^ט בפירוש הרא"ם (יד, לה) כתב על דברי רש"י: ולא ידעתי טעם בזה, דמה הפרש יש בין 'כנגע' נראה לי, בין
'נגע' נראה לי. בשלמא אם היה הדבר תלוי בידו לטמא ולטהר, הוה אמינא שצריך לומר 'כנגע' המורה על
הספק, ולא 'נגע' המורה על הודאי, מפני שאם יאמר אותו בלשון ודאי, כבר נטמא כל מה שבבית טרם שפנו את
הבית. אבל כיון שאין טומאת הנגע וטהרתו תלויה אלא בכהן, כדלעיל, וכמו שכתב אחר זה (ברש"י יד, לו) גבי
בטורם יבא הכהן, שכל זמן שאין כהן נזקק לו אין שם תורת טומאה. [אם כן] מאי נפקא מיניה בין שיאמר אותו
בלשון ודאי או בלשון ספק, אפילו אם יאמר אותו בלשון ודאי, אין הנגע טמא עד שיאמר 'הכהן' טמא הוא. ◦
אבל שמעתי מרבותי, שאין הכתוב מקפיד כאן בין ודאי לספק מפני טומאת הנגע וטהרתו, אלא מפני דרך ארץ
בלבד, שלא יאמר אדם טומאה - אפילו על הדבר הברור לו - ודאי, אלא ספק, וזהו שאמרו חז"ל (ברכות ד. מסכת
דרך ארץ פ"ג) למד לשונך לומר 'איני יודע'. ונכון הוא.

קיח

[תירוץ הגור אריה - על קושיא ז]

ומתירן הגור אריה, והטעם כדי שלא יהיה דובר שקרים, דמכיון שבאמת עדיין אינו נגע, לכן אין לומר בלשון ודאי נאָר דער גור אריה זאָגט^א, ער האָט נישט געדאַרפֿט זאָגן 'נגע' וועגן דער שְׁקָרִים לאַ יכון לַנֶּגֶד עֵינַי (תהלים קא, ז), ווייל זיין זאָגן, [טאקע] 'ווייל' ס'איז גאָרנישט (ונמצא שבאמת אין זה נגע, לכן) האָט ער נישט געטאָרט 'זאָגן' אויך נישט, [כיון שאין האמת כן]. האָט ער נאָר געמוזט זאָגן "כִּנְגַע".

קיט

אלא שהקרבן אהרן הקשה על תירוץו, כי לשון "נגע" פירושו מכה, ואפילו אינו טמא מצד הדין, וא"כ אין בזה דובר שקרים דער קרבן אהרן פרעגט אים ווידעראום האַרב^ב, זאָגט ער לאַ דָק. וואָס הייסט - זאָגט ער, - פאַרוואָס איז עס דער שְׁקָרִים, מאַכט דען דער כֹּהֵן די "נגע"? (והלא) די נֶגַע איז דאָך אַמאָל^ג נֶגַע. נאָר אין די הִלָּכָה, [די] טומאָה, די טומאָה וְטִהְרָה מאַכט דער כֹּהֵן, [צו] וויסן צי ס'איז טמא צי ס'איז טהור [דאָס] איז געווענדט אין כֹּהֵן, אָבער אַ נֶגַע איז דאָך עס פריער אויך, פאַרוואָס איז ער אַ דער שְׁקָרִים אַז ער זאָגט "נגע", אַ נֶגַע איז דאָך עס. [והתינתן] ווען ער זאָגט טמא אָדער טהור איז ער אַ דער שְׁקָרִים, ווייל ס'איז נישט געווענדט אין אים, ער קען נישט זאָגן, אפילו ווען ער זאָגט טמא איז עס נישט טמא און ווען ער זאָגט טהור איז עס נישט טהור, ס'איז נישט געווענדט אין אים נאָר אין כֹּהֵן, אָבער "נגע"? אַ נֶגַע איז דאָך עס, דאָס מאַכט נישט דער כֹּהֵן.

קכ

אמנם בתוספות יו"ט מיישב דברי הגור אריה, דאך שבלשון הפסוק מתפרש "נגע" על כל מכה, מ"מ בלשון בני אדם אין קורין נגע רק לנגע שהוא טמא מצד הדין, ולכן שייך בזה ענין דובר שקרים אם יאמר "נגע" נראה לי נאָר דער תוספות יו"ט זאָגט^ד [ליישיב תירוץ הגור אריה], פאַר אַ אָמַת' איז עס אפשר

^א בגור אריה (שם): אין הטעם שאם יאמר 'נגע' נראה לי בבית יהיה כל שבכית טמא, ודאי אין טומאה של בית רק על פי כהן. אבל טעם הדבר, דובר שקרים לא יכון, דהא כל זמן שלא נזקק לו הכהן לאו נגע הוא, ואיך יאמר 'נגע' נראה לי בבית.

^ב בקרבן אהרן על התו"כ (ה, ט): נדחק הרא"ם לבקש טעמא לזה, ואמר (שהוא שם) [הוא בשם] רבותי, שאין הכתוב מקפיד כאן וכו' מפני 'טומאת הנגע' וטהרתו, אלא מפני 'דרך ארץ' בלבד וכו', ועל דרך למוד לשונך לומר איני יודע. ○ ולי נראה שהטעם הוא 'מפני דרך ארץ' שצריך לנהוג עם הכהן, וזה דאע"ג שאין דבריו מועיל לטמא הנגע וכו', עם כל זה שני דברים יצטרך לכל נגע, הא' ההוראה, והב' הגזירה על טומאתו, וההוראה אינה תלויה בכהן וכו', והכהן גוזר על הטומאה וכו', ולזה מפני שלא יראה כמורה הוראה לפני הכהן, שאין דרך ארץ להיות מורה לפניו, וגם שבוז מורה אינו מוחזק אצלו לחכם וכו'. ○ אי נמי הטעם הוא 'מפני הטומאה', וזה, שהתורה חסה עליו שלא יראה הכהן את הנגע עד שיפנו הבית, וזה מפני שאם יראנו כאשר יאמר שהוא נגע, בהכרח יגזור על טומאתו, ולזה לא הרשהו לראותו מבלי שיאמר טמא, אלא שלא יראנו כלל, מהטעם שאמרנו. והוא הדין גם כן כאשר יאמר לו התלמיד חכם שהוא נגע ודאי, שלזה אמר שיאמר 'כנגע' ולא נגע. ○ ובעל גור אריה אמר שהטעם הוא משום דובר שקרים וכו', עד כאן. ולא דק הריב בזה, שהכהן אינו עושה אותו 'נגע', אלא מה שעושה בו הכהן הוא 'הטומאה', שהייתו 'נגע', קודם שיכוח הכהן נגע הוא.

^ג אַמאָל. פירוש: בכל אופן.

^ד בתוספות יו"ט (נגעים יב, ה): ואם תאמר למה אסרה התורה מלומר 'נגע' [נראה לי בבית], והלא עד שיאמר הכהן טמא, עדיין אין כאן טומאה, כדתנן בריש פרק ג'. והרא"ם כתב בשם רבותיו, וכיון דבדיבורו לא יוכל לשפוט, הלכך לא יאמר בלשון ברור, על דרך אמרם ולמד לשונך לומר איני יודע. [ונכתב על זה בקרבן אהרן] ולי נראה, מפני דרך ארץ שצריך לנהוג עם הכהן כו'. אי נמי, שלא ימרה הכהן ויגזור טומאה, עד כאן. ○ וגור אריה כתב, משום דובר שקרים לא יכון וכו'. וכתב בעל קרבן אהרן ולא דק בזה, שהכהן אינו עושה אותו 'נגע', אבל 'הטומאה' עושה בו. וקודם שיכוח הכהן 'נגע' הוא, עד כאן. ○ ואפשר לתרץ [דברי הגור אריה] שכשיאמר 'נגע', המכוון ממנו מה 'שקוראין' נגע, והיינו נגע 'טמא'. ומכיון שעדיין אינו טמא, הרי דובר שקרים. [והמשך דברי התוס' יו"ט, מובא להלן בהערה פט].

[וכדברי הקרבן אהרן], ווייל [למעשה הוא נגנע], אָבער דאָך - זאָגט ער - אין לִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם איז דער מִכְּבֵן "א נִגְע" הייסט דאָךְ דעס וואָס ס'איז טִמְאָ, [ולכן מכיון שהדרך לקרות 'נגע' רק לנגע טמא, על כן אם יאמר בלשון 'נגע'] הייסט דאָס אויך שוין אַן ענין פון דוֹכֵר שְׁקָרִים, איבערדעם ברויך ער נישט צו זאָגן "נגע", אלא "כנגע". - [עד כאן דברי התוספות יו"ט].

קכא

אלא שיש להקשות עוד, דלכאורה הוא רק כמילתא דמשתמע לתרי אנפי [דהשומע מבין הכוונה על נגע טמא, ובאמת הכוונה רק על מכה], ולא כדובר שקר. ומצינו שדיברו כיוצא בזה בשאר מקומות, כגון ביעקב כשאמר אָנֹכִי עָשׂוּ בְּכֶרֶךְ, ובהקב"ה כשאמר וְהָעֵלְהוּ שָׁם לְעֹלָה

הגם מ'געפינט דאָךְ אפילו גאָר [שיאמר] א מִלְתָּא דְּמִשְׁתַּמֵּע לְתַרֵּי אֲנִפִּי.

יעקב אבינו האָט געזאָגט אויך (תולדות כו, יט) אָנֹכִי עָשׂוּ בְּכֶרֶךְ, [ואף שהוא כוון בדבריו כפירש"י^פ, אבל יצחק הלא הבין משמעות הדברים כפשוטו].

[וכן מצינו כי] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט (וירא כב, ב) וְהָעֵלְהוּ שָׁם לְעֹלָה, [כדי שאברהם יבין דהכוונה להקריבהו, ושוב אמר לו לבסוף דפירושו רק] "וְהָעֵלְהוּ", איך האָב נישט געזאָגט 'שְׁחַטְהוּ' נאָר 'וְהָעֵלְהוּ'^פ. [און] כאָטשיג ער האָט געזאָגט וְהָעֵלְהוּ, און איבעראַל [בתורה במקום דכתיב כעין לשון] הָעֵלְהוּ לְעֹלָה, [וכגון בפרשתו (יד, כ) דכתיב] וְהָעֵלְהוּ אֶת הָעֵלָה, מיינט מען אַלע דִּינֵי עֹלָה, אַז מ'זאָל שְׁחַטֵּן [און מקריב זיין על המזבח, וכן הבין אברהם אבינו כששמע מאמר זה מפי הקב"ה].

[אָבער] וויבאַלד ס'שטייט נישט, וויבאַלד אַז מ'זאָגט נישט אַרױס אַז נישט, [הייסט דאָס נישט קיין שקר ממש].

[וואס כן כמו כן בכאן, אף שהשומע יסבור דמשמעו על 'נגע טמא', מכל מקום כיון שהמדבר כוונתו על 'מכה' ולא על נגע טמא, אין זה דובר שקרים].

קכב

אמנם באמת אין להביא ראיה משם לכאן, כי שם ע"י מחשבתו הטובה של אברהם באמת נחשב כאילו שחמו וְהָעֵלְהוּ לְעֹלָה

נאָר וואָס דען [משם אין ראיה כל כך, ווייל] ס'איז צום סוף נישט קיין קשיא, מילא דאָרטן איז טאַקע געווען וְהָעֵלְהוּ לְעֹלָה, ס'איז שוין געווען, אַזוי ווי (קידושין מ.) חישב ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, דער בורא כל עולמים האָט נאָר נישט געזאָגט דעם דיבור פון שְׁחַטְהוּ, אָבער דאָס ענין [שאמר וְהָעֵלְהוּ] איז מקויים געוואָרן, [דמעלה עליו הכתוב כאילו שחמו והעלה אותו לעולה].

קכג

על כל פנים אויף אַלענפאַלס, מ'קען זאָגן אַז דאָס איז צוויי [זאכן], ס'איז דאָךְ אַ חילוק. [אבל בעלמא אין לדבר כך, ווייל] ס'איז אויכעט אַן ענין וואָס ס'הייסט 'נישט קיין דָּבָר אָמֵת', אָבער אינגאַנצן אַ 'דָּבָר שְׁקָר' איז דאָךְ נאָר ווען מ'זאָגט אַרױס בְּפִירוּשׁ דעם שְׁקָר.

^פ ומפרש ברש"י שם: אָנֹכִי עָשׂוּ בְּכֶרֶךְ. אנכי המביא לך, ועשו הוא בכורך.

^פ בבראשית רבה (נז, ח): אמר רבי אחא, התחיל אברהם תְּמִיחַ, אין הדברים הללו אלא דברים של תימה, אתמול אמרת כי בְּיָצֵחַ יִקְרָא לָךְ זֶרַע, חזרת ואמרת קח נָא אֶת בְּנֶךְ, ועכשיו את אמר לי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר, אתמא. אמר לו הקב"ה, אברהם, לא אֶחָלָל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפִיתִי לֹא אֶשְׁנָה (תהלים פט, לה), כשאמרתי לָךְ קח נָא אֶת בְּנֶךְ לֹא אמרתי 'שְׁחַטְהוּ' אלא 'וְהָעֵלְהוּ', לשם חיבה אמרתי לך, אֶסְקֶתִּי וְקִימָתְךָ דְּבָרִי, ועתה אֶחְתִּינֶיהָ. משלו משל למלך שאמר לאוהבו העלה את בנך אל שלחני, הביאו אותו אוהבו וסכיניו בידו, אמר המלך וכי 'העלהו לאכלו' אמרתי לך, 'העלהו' אמרתי לך, מפני חיבתו. - [והובא זה גם ברש"י וירא (כב, יב)].

קכד

וכן מיעקב אבינו אין אריה, כי היה כעין מקום פיקוח נפש, יען כי הוצרך לזה בכדי ליטול את הברכות, שלא יוכל עשו לקטרג עליו ולהגביר כחו. ובאמת היה מותר לומר אף שקר, אלא שמ"מ עדיף לומר בלשון המשתמע לתרי אנפין, וכפירש"י שם

[וכן ביעקב אבינו] דאָרט איז דאָך אלץ געווען אַ טעם וואָס מ'האָט געמוזט זאָגן [אזוי], וועגן פיקוח נפש, [וויבאלד] ער האָט אנדערש נישט געקענט האָבן די ברכות, ס'העט געווען אַ קטרוג אויפן כלל ישראל, אַקעגן עַשְׂרֹן, ס'העט חלילה געווען התגברות כוחו של אדום, ס'האָט דאָך געמוזט אזוי גיין אַקעגן קטרוג, ער העט גיווען [באמת] געמעגט זאָגן אַלדינגס שטייט דאָך¹⁹ [ואפילו שקר גמור, נאָר] על כל פנים למעט בַּשֶּׁקֶר עַדִּיך, איז ליבער צו זאָגן אַ מילתא דַּמְשַׁתְּמַע לַתְּרִי אַנְפִּין²⁰.

קכה

אבל בעלמא אין לומר אפילו מילתא דמשתמע לתרי אנפין, דמכיון שהשומע מבין בזה שלא כהאמת, יש בזה בחינת של שקר, וא"ש תירוצו הגור אריה

אָבער עפעס איז דערניען [קצת בחינת שקר, אפילו ביי] אַ מילתא דַּמְשַׁתְּמַע לַתְּרִי אַנְפִּי, אַז יענער מיינט [אזוי, בכוונת דבריו, שלא כפי האמת], דאָס איז אויך עפעס אַ 'בחינת שקר'. - (וממילא אתי שפיר תירוצו הגור אריה, דאס יאמר "נגע" יש בזה משום דובר שקרים).

קכו

דער תוספות יום טוב [אליין] וויל זאָגן נאָך אַ תירוצ'פֿט.

איך וויל אָבער שוין נישט מאריך זיין.

(וראה עוד תירוצ' בזה לדרכינו, באות קכט)

קכז

ישוב קושיא ד-ה (באופן ראשון)

והיוצא מזה כי בפסוק זה נלמד גודל הזהירות מלהיות דובר שקרים, ואפילו במילתא דמשתמע לתרי אנפין

אָבער על כל פנים [כאן בפסוק] "כַּנְגַע" נִרְאָה לִי בְּכִית, לויט דעם פֿשֿט וואָס דער גור אריה זאָגט, אַז ער האָט נישט געטאָרט זאָגן "כַּנְגַע", [נרמז בזה לימוד, אַז] ער זאָל נישט זיין קיין דוֹבֵר שְׁקָרִים.

קכח

והפסוק רומז דעל הכהן לעורר אותו תמיד בדברי כיבושין על הרחקה ממדת השקר, וזה יגרום "לאמר", שמגודל הזהירות בזה יאמר רק בלשון "כַּנְגַע" נִרְאָה לִי בְּכִית

איבערדעם דאָס קאָן זיין איז דער פֿשֿט [בביאור לשון הפסוק] וְהִגִּיד לִפְנֵי לְאֹמֶר, [ליישיב וואָס] כ'האָב פֿריער געפרעגט [בקושיא ד] וואָס איז דער "לאמר".

¹⁹ בפ' הרד"ק (תולדות כו, יט): אַנְכִי עֲשׂוֹ כְכָךְ. יש תמהים איך יעקב שהיה צדיק וירא אלהים דיבר שקר, ואין זה תימה, כי יודע היה יעקב כי הוא ראוי יותר לברכה מאחיו, ורוח הנבואה שתשרה על יצחק לברכו יותר יתעשת האלקים לברכתו מברכת אחיו, כי הוא רצוי לְקַל יותר ממנו, וחלופ הדברים במקומות כאלה אינם גנאי וחילול לצדיק, שהרי ראינו כי הָקָל אמר לשמואל (שמואל א' טו, ב) עֲגַלְת כֶּקֶר תִּקַּח בְּיָדְךָ וְאָמַרְתָּ לְזִבְחָ לַה' בָּאתִי, וכן אברהם ויצחק אמרו על נשותיהם אַחֲתִי הִיא (וירא כ, ב. תולדות כו, ז), ולא נקרא בעבור זה דוברי שקר, כי מיראה אמרו מה שאמרו, וכן יעקב לקבל ברכת אביו, ואם שינה דברו לא היה בעבור זה דובר שקר. ועוד כי מצות אמו היתה, וכתוב (קדושים יט, ג) עֲלֵי אִתְּאָמֶר בְּנִבְרָאָה דְּלֹא יִתֵּן לוֹטִיָּא עֲלֶךְ בְּרִי. - ועיין עוד באבן עזרא (שם) מה שכתב בזה.

²⁰ ולכן מפרש שם רש"י דהוא באופן כזה.

²¹ בתוספות יו"ט (נגעים שם, בהמשך דבריו): ולי נראה בהיפך, דלהכי הקפידה התורה מלומר 'נגע', כדי שלא לפתוח פיו לשטן לו, כדרדשינן בפרק מי שמתו (ברכות יט). מאומרו (ישעי' א, י) שָׁמְעוּ קְצִינֵי סֶדֶם וגו', הרי אפשר שיחזור ויכהה טרם בוא הכהן. • ולכל הטעמים נראה לי שבכל הנגעים הדין כך, שלא יאמר נגע עד שיטמאנו הכהן. ואפילו אם תמצא לומר דאין הדין הזה אלא בנגעי בתים, וכן הרמב"ם לא כתב שיהא נוהג גם בשאר הנגעים, יש לומר דנגעי בתים הואיל וקודמין בזמן כדלקמן, לכך הקפידה התורה ביותר, משא"כ בשכבר בא עליו נגע הבית, כשאח"כ בא עליו נגע בגדיו, וכן גופו, שוב לא הקפידה בכך.

[אמנם יבואר הכוונה] אַז דער פֿהן דאַרף אים אויף דעם [אַפיר] 'נעמען', אים זאָגן דְּכָרִי כְבוֹשִׁין² [לעורר אותו תחילה] אַז ער זאָל זיך [אייביג] אָפּהיטן פון שְׁקָר, און דעם קאָן גורם זיין ["לאמר"] אַז ער זאָל אים זאָגן נאָר "כִּנְגַע", [ווייל פון] אַ זאך [וואָס] טאַמער איז עס נישט אינגאַנצן אַמֶת, דאַרף ער זיך היטן [דערפון]. אַז מ'וועט זיך נאָר 'אַרויסלערנען' דערפון [כפי הבנת השומע] אַ דְּכָר שְׁאִינוּ אַמֶת, דאַרף ער [עס] נישט צו זאָגן.

איבערדעם איז וְהָגִיד לִפְהֶן, ער איז געקומען צום כהן, "לאמר", זאָגט ער [לאמר באמצע] ווייל דער כהן דאַרף אים 'אַלץ' זאָגן [דברי כיבושין], נישט נאָר דעמאָלטס, ער דאַרף אים כסדר זאָגן, [און] דורכדעם איז ער גורם [לאמר] אַז ער קען זאָגן [כִּנְגַע]. 'ווייל' דער כהן זאָגט אים דברי כבושין, קומט ער צו דעם אַז ער זאָגט נאָר 'כִּנְגַע', [וכהמשך הכתוב] 'כִּנְגַע' נְרָאָה לִי בְּפִתִּי (ומוישוב גם קושיא ה).

קכט

הקדמה ליישוב קושיא ד-ה (באופן שני), ולישוב קושיא ו-ז

יש מי שבא אליו נגעי בתים לטובה בכדי למצוא מטמוניות, ויש מי שבא אליו מחמת החטא, והבעל הבית אין יודע מאיזה טעם בא הנגע בביתו, ולכן מבקש לכהן להמתיק הדינים, שאף אם בא מחמת החטא יתוקן החטא ויתהפך הדינים לטובה נאָר אָבער, קען זיין אָבער פֿשוט אויכעט [בביאור הלשון פון] דעם "כִּנְגַע".

ווי כ'האָב פריער געזאָגט (באות צט) [אז] לעולם איז דאָך דאָ צוויי טעמים [על ביאת נגעי בתים], ס'קאָן זיין אַז ס'מיינט מ'וויל אים געבן מְטֻמוֹנִיּוֹת, און ס'קאָן גאָר זיין פאַרקערט, [ווייל] ער האָט געזינדיגט און מ'וויל אים מאַכן, מ'וויל דערמאָנען ער זאָל תְּשׁוּבָה טון. [וואו נמצא] איז ער גאָר אַ בעל עבירה, און חלילה אַז ער וועט נישט קיין תְּשׁוּבָה טון וועט מען פֿוגע זיין בִּנְפְּשׁוֹת. [ולכן אומר בלשון ספק].

קל

איבערדעם ווען ער גייט [צום כהן] ווייסט ער נישט וואו ער האַלט, [אָדער קומט ער לטובה למצוא מטמוניות], אָדער קומט ער צום פֿהן ער זאָל פון אים מְמַתִּיק זיין, מְמַתִּיק זיין די דִּינִים.

קלא

כי כל זמן שלא נטמא הבית, עדיין יכול להמתיק הענין.

וכדרך שמצינו בשאר דברים, דכל זמן שלא יצא לפועל, יכולין בנקל יותר להמתיקו

[און] יעדע זאך קען דאָך נאָך איבערגעדרייט ווערן לְטוּבָה, איידער ס'קומט אַרויס לְפִועֵל. מ'קען דאָך עס נאָך [ממתיק זיין], איידער [דעם], יעדע פֿעולָה [קען מען נאָך ממתיק זיין]²³.

קלב

אפילו [ביי] אַ נְבֻאָה שטייט²³ [אז] ווילאַנג ס'קומט נישט אַרויס אין אַ פֿעולָה קען עס נאָך נְמַתֵּק ווערן.

² וכפירוש התורת כהנים.

²³ ועיין כעין זה בתירוק התוספות יו"ט דלעיל (בהערה פט).

²³ ברמב"ן לך (י, ו): אומר לך כלל, תבין אותו בכל הפרשיות הבאות, בענין אברהם יצחק ויעקב. והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה, ואמרו (תנחומא לך סימן ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יאריכו הכתובים בסיפור המסעות וחפירות הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאילו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות, יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו. • ודע כי כל גְזִירַת עֶרֶין כאשר תצא מכת גזירה אל פועל דמיון, תהיה הגזרה מתקיימת על

קלג

ישוב קושיא ד-ה (באופן שני) - עם ישוב קושיא ו

וזהו שאמר הכתוב ובא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית 'וְהַגִּיד' לַבְּהֵן, דשבת לכהן מפקד שמהא הוא לעונש, ולכן נאמר בלשון דדברים הקשים כגידן, והוא מבקש מהכהן "לאמר", שיתהפך הענין לטובה שהיא בחינת אמירה רכה

איבעררעם ווען ס'באַטרעפט אים, ובא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית 'וְהַגִּיד' לַבְּהֵן, דערציילט ער פֿאַרן כֹּהֵן דברים קשים, ער האָט דאָ אַזאַ שווערע זאַך, אַ נַגַע, ער פֿאַרכט זיך, און ער בעט דעם כֹּהֵן ער זאָל עס מאַכן דערפון "לאמר", אמירה רכה, דער כהן זאָל עס מִמֶּתִיק זיין, זאָל פון דעם "הַגִּיד" זאָל ווערן "לאמר" (ומישוב קושיא ו).
'טאַקע וועגן דעם' קומט ער צום כֹּהֵן, [ווייל] ווען ער קומט איז עס נאָך 'וְהַגִּיד', און זאָל ער עס מִמֶּתִיק זיין [אז] ס'זאָל ווערן דערפון "לאמר", אמירה רכה.

קלד

ישוב קושיא ז - לדרכינו

ולזה ממשיך לומר "כִּנְגַע" נִדְאָה לִי בְּבֵית, כדי שלא להוציא מפיו בלשון וראי שהוא בדרך עונש, אלא בלשון ספק שמהא הוא כך, דעכ"פ הוא דומה לענין "נגע" המורה על צרה, ומבקש להפכו לענין "ענג" המורה לטובה, וכמו שפירשו ברמז הכתוב וְהָיָה הַנֶּגַע לֹא הָפֵךְ אֶת "עֵינוּ"

נאָר דעס וואָס ער זאָגט "כִּנְגַע", וואָרן ער ווייסט נישט, למשל אַז ער טרעפט זיך, אַז ער טרעפט דעם מִטְמוֹנִיּוֹת, [אם כן אינו בבחינת 'נגע' וצרה].
[ווי] ס'שטייט דאָך, זיי זאָגן דאָך דעם פֿשט²² [בלשון הפסוק] וְהָיָה הַנֶּגַע לֹא הָפֵךְ אֶת עֵינוּ (תזריע יג, נה), [אז] אַן הַמִּתְקָה קאָן ווערן [אז] פון "נגע" [יתהפך להיות] "ענג", [וואָס] ס'איז די זעלבע אותיות, די הַמִּתְקָה ווערט דאָך פון די זעלבע אותיות, [און] אַ נַגַע טאַמער שטעלט מען פריער דער עיין, מאַכט עס ענג²³, און 'אָזוי' איז עס "נגע", [ולזה אמר] וְהָיָה "הַנֶּגַע" לֹא הָפֵךְ אֶת "עֵינוּ", ס'האָט זיך נאָכנישט איבערגעקערט דער [אות] עיין. אָזוי שטייט דאָך אין די ספרים הקדושים.

קלה

ממילא ווען ער קומט, ווייסט ער נישט צי וועט ער דאָ טרעפן עפעס אַן ענג.
[ווייל] אַז ס'וועט זיין מִטְמוֹנִיּוֹת, וועט ער האָבן אַ טאַפֿלטע ענג, א[ן] ער וועט טרעפן די מִטְמוֹנִיּוֹת, ב[ן] און נאָך וועט ער געוואָר ווערן אַז ער איז נישט קיין פֿעל חוטא.

כל פנים [פירוש, בכל אופן]. ולכן יעשו הנביאים 'מעשה' בנבואות, כמאמר ירמיהו שצוה לברוך (ירמ' נא, גז-סד) וְהָיָה כְּכֹלֶתְךָ לִקְרֹא אֶת דְּבַרֵּי הַסֵּפֶר הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו אֶבֶן וְהִשְׁלַכְתָּהּ אֶל תּוֹךְ פֶּתַח וְאָמַרְתָּ כֹּכָה תִּשְׁקַע כָּבֶל גּוֹר, וכן ענין אלישע בהניחו וזרועו על הקשת (מלכים ב' יג, טז-יז) וַיֹּאמֶר אֵלִישָׁע יְרֵה, וַיֹּאמֶר חִץ תִּשׁוּעָה לָהּ וְחִץ תִּשׁוּעָה בְּאַרְסָהּ, ונאמר שם (פסוק יט) וכו' וַיֹּאמֶר לַחֲכוֹת חֲמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים גּוֹר, וְעַתָּה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים תִּכָּה אֶת אֶרֶץ. ולפיכך החזיק הקב"ה את אברהם בארץ, ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרוע, והבן זה.

²² הובא בספר שם אפרים (להגרא"ז מרגליות, ר"פ תזריע) וז"ל: לֹא הָפֵךְ הַנֶּגַע אֶת עֵינוּ וכו'. ובזהרר (ח"ב רנב: וח"ג רנב:). איתא, אם שב בתשובה הגנע מתהפך לענג. ובוה שמעתי בשם אלוף נעורי הגאון החסיד שבכהונה מה"ר יצחק אייזיק הכהן האב"ד דק"ק קאריץ ז"ל (עגמח"ס ברית כהונת עולם), שלזה רמז הכתוב, לפי שבמלת נגע העיין לבסוף, ובמלת הענג העיין בתחלת התיבה, וכשנעשה הענג מתהפכת העיין מסוף התיבה לראשיתו, ואותיות נ"ג במקומם עומדים. ולזה רמז וְהָיָה הַנֶּגַע לֹא הָפֵךְ אֶת "עֵינוּ", רצה לומר עיין שלו. [ועיין בייטב פנים לשמיני עצרת אות ט, מה שביאר על פי דבריו בחיבת "צרעת", דכשמתהפך לטובה נעשה "עצרת"].

וכן כתב בחתם סופר עה"ת (סוף תזריע) בקצרה. ועיין עוד בדברי יואל בפרשתן (עמוד רפב) מה שביאר רבינו בזה במאמר הכתוב (שער נב, ח) פי' עיין בעינין יָרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן. ובדברי יואל בא (עמוד ערה) מפרש בזה מאמר הכתוב (תהלים לג, יח) הִנֵּה 'עֵינִי' ה' אֵל יִרְאֵיוּ.

²³ והוא על פי המבואר בספר יצירה (פרק ב): אין בטובה למעלה מענג, ואין ברעה למטה מנגע.

וואָרן 'אַזוי' ווייסט ער דאָך נישט, קאָן זיין ס'איז פאַרדעם ווייל מ'וויל אים דערמאָנען תְּשׁוּבָה צו טון, ווייל ער האָט געזינדיגט. [אַבער] טאָמער טרעפט ער מַטְמוֹנִיּוֹת, ווערט ער דאָך געוואָר אַז דער טעם איז פאַרדעם כדי מ'זאָל אים געבן די מַטְמוֹנִיּוֹת, האָט מען דאָך אים נישט געוויזן קיין [הוראה] אַז ער איז אַ בַּעַל עֲבִירָה. וועט ער האָבן אַ טאַפּלטע שְׂמֻחָה, ממילא איז דאָס אַן עָנָה, איז דאָס נישט קיין נִגְעָה.

קלו

היצט [בשעת בואו לכהן] ווייסט ער נישט וואָס דאָס איז, צי איז דאָס נִגְעָה צי איז דאָס עָנָה, איבערדעם היצט מוז ער נוצן אַ כ"ף הדמיון, ס'איז עפעס 'אַזוינס', ס'איז 'אַזא מין', 'כִּנְיָנָה'. אָבער 'וואָס' דאָס איז, צי איז דאָס נִגְעָה צי איז דאָס עָנָה, ער ווייסט נישט וויאָזוי אָנצורופן, נִגְעָה צי עָנָה, ס'איז עפעס נאָר 'אַזא מין' [ווי נגע], 'די' אותיות זענען דערינען, [אַבער] 'וואָס' [דאָס איז] וועט ער הערשט שפעטער וויסן. איבערדעם איז רעכט וואָס ער זאָגט וְכָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהַגִּיד לַכֹּהֵן לְאָמַר "כִּנְיָנָה" נִרְאָה לִי בַּבַּיִת, [ווייל] ער ווייסט נאָכנישט וואָס. איבערדעם זענען דאָס די ביידע, איבערדעם איז עס ביידע מרומז.

קלז

הקדמה ל'שוב קושיא' י (באופן רביעי)

(עד אחר אות קמז)

עניני הנעים וטהרתן, רומז על צרות הגלות ועל הגאולה

דער מדרש זאָגט [ברמז ענין נגעי בתים, אַז] ס'איז די בחינה פונעם חורבן [בית המקדש] (וכדלעיל באות צב). [וכן נרמז זאת בכל עניני נגעים וטהרתן, וכפירוש הזרע קודש דלעיל (באות כד-כט) בהפסוק זאת תהיה תורת המצדע ביום סְהֻרָתוֹ].

קלח

והנה אם היה הדור זכאי, היו יכולין לזכות להגאולה על ידי תורה

ומעשים טובים בלבד, ולא היו צריכין לכל אלו הצרות שבגלות

[והנה] מ'העט גיווען געקאָנט געהאַלפֿן ווערן [מן הגלות והחורבן] 'אַן' די אַלע צָרוֹת, נאָך פריערער, פון דעם אַלעמען העט גיווען געקאָנט זיין "תּוֹרַת" [המצדע, שיהיה כל התיקון והגאולה ע"י עסק התורה בלבד] (וכדרך שפירשנו לעיל באות ל-לב). נאָר בעונינו הרבים, דער עוֹן הַדּוֹר [גַּרם שיבואו לידי התיקון על ידי חורבן וגלות].

קלט

ובאמת עיקר גזירת הגלות היה רק על אֵלֶּף החמישי, כמבואר בוהר, ומה

שנמשך אֵלֶּף הששי הוא רק בעון הדור שגָרם להאריך הגלות עוד

שטייען שטייט דאָך^{צב} אַזוי^{צב}, אַז דאָס גלות איז נאָר געווען [לאַלף שנה, וכנרמז בפסוק] כָּל 'הַיּוֹם' יְדוּהָ (איכה א, יג), דאָס גלות איז נאָר געווען אויף 'איין' יומו של הקדוש ברוך הוא [שהוא אֵלֶּף שנה]. פון ווען ס'איז געווען דאָס חורבן [בית המקדש, ביז] אויף אֵלֶּף שנה, [דהכוונה על] אֵלֶּף החמישי.

און דער אֵלֶּף הששי [מה שנתארך הגלות גם בו], דעם האָט מען זיך שוין גורם געווען מיטן עוֹן הַדּוֹר, [וואָס] מ'האָט אַליינס געזינדיגט ווייטער.

^{צב} בוהר הקדוש (וירא קיז. ושמות יז), ובוהר חדש (מדרש הנעלם דף מ.). ועיין בזה באורך ביואל משה (א, ע-עד).

^{צד} כי עונותינו הוא שהאריכו קצו.

קמ

והוא כעין המבואר ברמב"ן לענין גלות מצרים, דע"י החטא נתארך יותר בל' שנה

[וכעין] ווי דער רמב"ן הקדוש זאגט¹² אין [גלות] מצרים אויך, אז די לעצטע דרייסיג יאָר, דאָס האָט מען שוין מוסיף געווען דורכן חטא, מ'העט גיווען געקאָנט אויסגעלייזט [ווערן ל' שנה לפני זה].

[וכתב שם כי] דעמאלטס ווען די בני אפרים האָבן געוואָלט גיין, האָבן זיי געזען דעם אָמֶת [אז] די ד' מאות שנה האָבן זיך שוין אויסגעלאָזט [דעמאלטס], - [דהחשבון הוא עתה] משנולד יצחק [אבל היה ראוי להיות תחלה מברית בין הבתרים] - נאָר ווייל מ'האָט געזינדיגט אין מצרים, איז עס פאַרלענגערט געוואָרן, [און] 'דאָס' האָבן זיי נישט געזען [די בני אפרים, ובזה הוא שטען].

קמא

און אַזוי איז אין 'דעם' גלות. דער אָמֶת, דעס גלות איז נאָר געווען אויפן אָלף [החמישי], ביז צום אָלף הששי, אָבער דערנאָכדעם, דאָס האָט שוין דער עֵן הדור מאריך געווען. און ס'האָט אַזוי ווייט געברענגט, ביז ס'איז שוין געווען 'אַזא ווייטע' קץ, 'אַזא' אַריכות הגלות. אָבער באמת העט אַלעס גיווען געקאָנט זיין אויף אַן אַנדערע בחינה, אַלעס העט געקאָנט זיין אויף אַן אַנדערע בחינה.

קמב

[קושיא יא]

לכאורה קשה, דהתחיל לומר והובא אל הכהן, דמשמע שהמצורע בא אל הכהן.

ותיכף אח"כ סותר זה באומר ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, דמשמע שהכהן יוצא אליו

דאָס קאָן זיין טאַקע דער פֿשֶׁט [בכפל וסתירת הענין באומר] והובא אל הכהן, ויצא הכהן [אל מחוץ למחנה].

¹² ברמב"ן בא (יב, מב) האריך בכמה דרכים בענין חשבון של ת"ל שנה שהזכיר שם הכתוב, ואח"כ כתב: ועוד אני אומר, כי הפשט המקור מן הכל הוא, שנאמר כי הגזרה היתה ארבע מאות שנה מן היום ההוא [של ברית בין הבתרים], כאשר הזכרנו, והשלשים שנה האלו הם תוספת עליהם בעון הדור ההוא. כי אם נגזר על האדם בחטאו גלות ועינוי שנה או שנתים, והוא יוסיף על חטאתו פשע בהם, יוסיפו עליו שבע על חטאתיו וגלות ויסורין כהנה וכהנה, שאין עונשו הראשון הבטחה לו שלא יענש בעון שיעשה. והנה היה על אברהם אבינו גזירה שיהיה ירעו גר בארץ לא להם ארבע מאות שנה, ושלא ישובו הנה עד דור רביעי כי לא שלם עון האמרי, ולא היתה לו הבטחה רק באחריו כן יצאו ברכש גדול, והוא [און] מיד, או מופלג כמה. • וגם הוא על תנאי, כמו שאמר (לך טו, יד) וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחריו כן יצאו ברכש גדול, שיעמיד בדין את הגוי אם עשו כראוי לישראל לפי מעשיהם ולפי הנגזר עליהם. ועוד שאין שום הבטחה 'שלא יגרום החטא' לבטלה, אלא במקום שבועה. • ומן הידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאים מאד, ובטלו גם המילה וכו', ועל כן ארך גלותם שלשים שנה. והיה ראוי שיתארך יותר, אלא שצעקו והרבו תפלה, וזה טעם (שמות ב, כג-כד) ויִאָּנְחוּ מִן הָעֵבֶדָה ויִצְעֲקוּ וַתַּעַל שְׁוַעֲתָם, וישמע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם, וַתֵּתֶנָּה ה' צֶעֶקֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנוֹ אֱלֹהִים (שם ט, ט), וכתוב (תבא כו, ז) וַיִּצְעַק אֵל ה' אֱלֹקֵי אֲבֹתֵינוּ וישמע ה' אֶת קִלְגוֹ וַיֵּרָא אֶת עֲבִינוּ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ, כי לא היו ראויים להגאל מפני הקץ שבה, אלא שקבל צעקתם ונאקתם מפני הצער הגדול שהיו בו. • ולמה היה קשה על הראשונים לפרש כי נתארך גלותם על הקץ שלשים שנה, והנה נתארך עליהם ארבעים שנה בחטא המרגלים, כי כל הארבעים שנים ההם היה להם ענוי וכו', והיה להם גלות שלימה בארץ לא להם רק לנחש שרף ועקרב, ולא נתקיים להם ודור רביעי ישובו הנה, כי בארבעים שנה נתחלף הדור ההוא בודאי שכבר נולד, אבל החטאים גרמו הכל. • ואפשר שהיה זה סבת "בני אפרים" שיצאו שלשים שנה קודם לביאת משה רבינו, וכמו שהזכירו רבותינו (סנהדרין צב, ב) כי הם מנו [חשבון הניכוח] ולא טעו, [אלא] וַיּוֹנְתֵינוּ יִלְכְּדֵנוּ אֶת הָרָשָׁע (משלי ה, כב). - והקב"ה ימחול לנו על כל חטא ושגיאה. - [ועיין בזה באורך בדברי רבינו בס"ג וארא תשי"ד (לשון קאות מג-ז), ועוד בכ"מ].

איז די קשיא³³, ס'שטייט [דאך שוין] וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, האָט מען דאָך אים געברענגט צום כהן, און תוך כדי דיבור זאָגט ער וַיָּצֵא הַכֹּהֵן, אַז דער כֹּהֵן איז צו אים אַרויסגעגאנגען, [אַל] מַחוץ לַמִּחְנֶה.

קמג

[הקדמה לשוב קושיא יא]

יש ב' אופנים לקץ הגאולה, כמו שאמרו אין בן דוד בא אלא בדור "שכולו זכאי", או "שכולו חייב"

[נאָר] דאָס איז אפשר אויכעט מִרְמָז די בייַדע [סאָרט] קָצִים. [ווי] ס'שטייט (סנהדרין צח). ס'איז פאַרהאַנדן אַ קץ וואָס ס'איז כולו זכאי, און ס'איז פאַרהאַנדן חלילה כולו חייב.

קמד

ואם ח"ו הוא בבחינת כולו חייב ונופלים לו' שערי טומאה, א"כ יוצאים ח"ו מתוך מחנה הקדושה 'אל מחוץ למחנה'. וזה יש לרמוז בלשון הגמרא שנעשית עדרים עדרים "והולכת", דהיינו שהולכת ח"ו מחוץ למחנה שהוא בבחינת מִדְבָּר

[וכן אמרו עה"פ] וְתָהִי הָאָמֶת נְעֻדָּתָהּ (ישעי' נט, טו), [שנעשית] עדרים עדרים והולכת.

דער מדרש זאָגט³⁴ [אויף דעם, שנעשית עדרים והולכת "למדבר", אַז] מ'גייט אין די "מִדְבָּר". אַזוי ווי דער מהרש"א אין סנהדרין זאָגט³⁵ [להעמיס כן גם בכוונת הגמרא, על פי דברי המדרש].

נאָר אין די גמרא (שם) [שטייט בקיצור, שנעשית עדרים] עדרים "והולכת". [ונראה לפרש דהכוונה בזה שהולכין ח"ו משורש הקדושה], אַז מ'האָט נישט קיין שייכות, מ'איז 'אַרויס' פון די קְדוּשָׁה. [והנה המדבר הוא בדרך כלל מקום ציה ושממה ומקום החיצונים ח"ו, וכמבואר בספרים, ונמצא גם לדרכינו דכוונת הגמרא הוא כדברי המדרש שהולכת "למדבר"].

אַזוי ווי ס'איז נעבעך, אין דעם היצטיגן דור.

אַזוי ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט³⁶, [אַז] מ'איז אין די נו"ן שערי טומאה [דהיינו בשער הנ'], דאָס לעצטע דור. מ'איז 'אַרויס' שוין פון גדר [הקדושה בעוה"ר].

³³ עיין בכלי יקר שהקשה כן.

³⁴ בשיר השירים רבה (ב, ג) [א] [וכן] הוא בפסיקתא רבתי (פרשה טו) ופסיקתא דר"כ (ה, יט): דאמר ריש לקיש, דור שכן דוד בא, בית הוועד יהיה לזנות, והגליל יחרב וכו' וחכמת הסופרים תסרח, ויראי חטא ואנשי חסד נאספים, והאמת נעדרת, ופני הדור כפני הכלב. ומנין שאמת נעדרת, שנאמר (ישעיה נט, יד) וְתָהִי הָאָמֶת נְעֻדָּתָהּ וְסָר מִקֶּרַע מִשְׁתָּלָל. להיכן הולכת, דבי ר' ינאי אומר הולכת ויושבת לה עדרים עדרים 'במדבר'. [והובא זה בילקוט שמעוני (ישעי' רמז תצו, ועומס רמז תקמט) וכמו שהביאו המהרש"א בשם הילקוט].

³⁵ דאיתא בגמרא סנהדרין (צז): תניא רבי יהודה אומר דור שכן דוד בא בו בית הוועד יהיה לזנות וכו', שנאמר וְתָהִי הָאָמֶת נְעֻדָּתָהּ. מאי ותהי האמת נעדרת, אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים 'והולכת לה'.

ועל זה כתב במהרש"א שם: מאי ותהי האמת נעדרת. [ד] לפי 'פשוט' שהוא מלשון "חסר ועידור", דמשמע דנעדר האמת לגמרי, לא יתכן, כדאמרין בפרק כל כתבי (שבת קט:): דאפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמנה בדברי תורה, ואמת נופל על דברי תורה, ועל כן 'דרשוהו' מלשון "עדר", שנעשית עדרים והולכת כו'. • ובילקוט אמר שנעשית עדרים עדרים "במדבר", ואיך שיהיה נראה דרצה לומר כי אנשי אמת יהיו הולכים ונחבאים במדברות מפני הדור הרע ההוא, וכן פירש הרד"ק שם (בישעי' נט, יד) והוא הפסוק הקודם לפסוק ותהי האמת נעדרת) במה שאמר הכתוב כי קְשָׁלָה כְּרָחוּב אָמֶת, כי 'בסת' היו בהם אנשי אמת. וכן אמר ירמיה (ה, ח) בְּקֶשֶׁת בְּרָחוּבוֹתֶיהָ אִם יֵשׁ אִישׁ מִבְּקֶשׁ אֲמוֹנָה גו', עד כאן לשונו [של הרד"ק] עיי"ש.

³⁶ באור החיים הק' (שמות ג, ח): ואם תאמר ומה בכך אם היה ה' גואל אותם קודם זמן זה. עוד, לְמָה ה' הוציאם בבוכלא בתרייתא, בזמן שאם היו מתעכבים קצת היו נלכדים, עד שהוצרך למדה ולא יכלו לְהִתְמַקְּמָה (בא יב, לט), והיה לו להוציאם בזמן מרווח. • הנה לְמָה שקדם לנו כי עיקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנטמעו בנ' שערי טומאה, וכמו שצינתי דבר זה כמה פעמים, בזה יניח דעת בבי' השאלות, כי אם היה מוציאם קודם זה היו מפסידים בריוור החלק ההוא. ותדע שְׁעָם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתייחס בשם עֶמֶל (בישעי' 30, יא) השגת מ"ט שערי בינה. וטעם שלא השיג שער החמשים, הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשגיג, ולצד ישראל לא נכנסו בני' שערי טומאה לברר אותו, לא השיגו בבחינת הקודש שכנגדו. והבטיחו כי

קמה

והנה מצינו בנאולת מצרים נכנס הקב"ה למקום טומאה עֲרֹת הָאָרֶץ, בכדי להציל את ישראל, וכמבואר במדרש. וכמו כן יהיה לעתיד, דאף אם ח"ו משוקעים בשערי טומאה יכנס הקב"ה לשם, בכדי להציל את ישראל ולהוציאם משם הקדוש ברוך הוא איז געגאנגען קיין מצרים [שהוא מקום טומאה וערות הארץ, בכדי לגאול את ישראל בכבודו ובעצמו].

[וקשה] לכאורה וואו קומט אַ כֶּהֱן [למקום טומאה], מה לכהן בבית הקברות. - אַזוי האָט משה רבינו געענטפערט פֿאַר פֿרעה'ן^ק, ווען ער האָט געזוכט הקדוש ברוך הוא [בספריהם]. -

[און דערווייל שטייט] וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (בא יב, יב), אָנִי וְלֹא מִלְאָךְ וְלֹא הַשְּׁלִיחַ [ברייתא דהגדה של פסח].

קמו

[נאָר ס'שטייט אין מדרש^ק אויף דעם, אַז] הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט מוטב שאטמא את עצמי ולא אטמא את תרומתי. זאָגט ער אַ מִשְׁלַל, אַ כֶּהֱן האָט פֿאַרלוירן די תְּרוּמָה בבית הקברות, האָט ער נישט געוואוסט וואָס ער זאָל טון. האָט ער געזאָגט [אז ענדערש] ער זאָל זיך אַליין מִטְמֵא זיין, [כדי] ער זאָל נישט מִטְמֵא זיין תְּרוּמָתִי, און ער איז געגאנגען אַרויסברענגען די תְּרוּמָה. [והנמשל, דמכו כן] הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט ער איז געגאנגען אין אַ מקום טומאה, קיין מצרים [שהיא] עֲרֹת הָאָרֶץ, וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אָנִי וְלֹא מִלְאָךְ וְלֹא הַשְּׁלִיחַ, [ווען] ער איז געגאנגען אַרויסליינן

לעתידי לבא ישפיע בנו קל עליון תורת חיים שבשער החמשים, והשגתה היא באמצעות הגליות, ובפרט בגלות האחרון אנו משיגים הדבר. • וטעם שנסתנו ישראל במצרים בבירור שער הנ', לצד שלא היו בני תורה, מה שאין כן דורות האחרונים באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ', ולהוציא בלעז מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה. ומעתה כל שהיה ה' מוציא ישראל קודם זמן כל שהוא, היו ממעטים הבירור, והיו מתמעטים במושג, ולזה הוציאם בנקודה האחרונה של מ"ט וקודם שנכנסו לשער הנ'.

^א בשמות רבה (ה, יד): וַיֹּאמְרוּ אֵל פֶּרְעֶה כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיְחַגְּזוּ לִי בַמִּדְבָּר (שמות ה, א). אמר ר' חייא בר אבא, אותו היום יום פרוכובטי של פרעה היה [היינו יום שהמלכים באים לבקש בשלומן], ובאו כל המלכים כולן לכבדו, והביאו דוראות [פ' דורות] של עטרות והיו מעטירין אותו, שהוא יום קדומקרטור, והביאו אלהיהן עמהן. משעטרו אותו, היו משה ואהרן עומדין על פתח פלטרין של פרעה, נכנסו עבדיו ואמרו שני זקנים עומדין על הפתח, אמר להן יעלו. כיון שעלו, היה מסתכל בהן שמא יעטרו אותו או שמא יתנו לו כתבים, ואף לא שאלו בשלומן. אמר להם מי אתם, אמרו לו שלוחיך של הקב"ה אנו. מה אתם מבקשים, אמרו לו כה אמר ה' שלח את עמי וגו'. אותה שעה קָעַס ואמר מי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלִי שְׁלַח אֶת יִשְׂרָאֵל (שם, ב), לא היה ידוע לשלח לי עטרה, אלא בדברים אתם באים אלי. לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח (שם). אמר להם המתינו לי עד שאחפש בספר שלי, מיד נכנס לבית ארמון שלו והיה מביט בכל אומה ואומה ואלהיה, התחיל קורא אלהי מואב ואלהי עמון ואלהי צידון, אמר להם חפשתי שמו בבית גנזי ולא מצאתי אותו. • אמר רבי לוי, משל למה הדבר דומה, לכהן שהיה לו עבד שוטה, יצא הכהן חוץ למדינה, הלך העבד לבקש את רבו בבית הקברות, התחיל צווח לבני אדם שעומדים שם לא ראייתם בכאן רבי, אמרו לו רבך לאו כהן הוא, אמר להן הן, אמרו לו שוטה, מי ראה כהן בבית הקברות. כך אמרו משה ואהרן לפרעה, שוטה, דרכן של מתים לתבען בין החיים, שמא החיים אצל המתים, אלקינו חי הוא, אלו שאתה אומר מתים הם, אבל אלקינו הוא אלקים חיים ומלך עולם [ועיי' שער].

והלשון "מה לכהן בבית הקברות", כן הוא לשון הרבינו בחיי (שמות ה, ב) בהביאו מדרש הנזכר. וכן מורגל הלשון בספרים.

^א בשמות רבה (טו, ה): אמר רבי שמעון, גדולה חזיתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום עבודת כוכבים ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן [נמצאים]. משל לכהן שנפלה תרומתו לבית הקברות, אומר מה אעשה, לטמא את עצמי אי אפשר, ולהניח תרומתי אי אפשר, מוטב לי לטמא את עצמי פעם אחת וחזור ומטהר, ולא אאבד את תרומתי. כך ישראל הם תרומתו של הקב"ה, שנאמר קָדַשׁ יִשְׂרָאֵל לְה' וכו', אמר הקב"ה היאך אני גואלן, להניחן אי אפשר, מוטב לירד ולהצילן וכו'.

אידן, [בכדי] ס'זאל נישט חלילה פארפאלן ווערן דער כלל ישראל, איז הקדוש ברוך הוא געגאנגען אין אַ מקום טומאה.

[ונאזער כן בעת הגאולה לעתיד לבא, אף אם יהיה הדור כולו חייב ומשוקעים בנ' שערי טומאה, יכנס הקב"ה בעצמו להוציאם משם, וכמו שהיה במצרים].

קמז

ישוב קושיא י (באופן רביעי) - עם ישוב קושיא יא

והנה באם הדור כולו זכאי, נקרא שהם בתוך מחנה ישראל, שהוא מחנה הקדושה. ואם הוא כולו חייב, נקרא שהם מחוץ למחנה הקדושה

איבערדעם ווען אידן העטן געווען כולו זכאי, העט מען דאך געווען 'אין' די קדושה, דאָס הייסט דאָך [שישראל הם כביכול] ביי הקדוש ברוך הוא. דאָס איז דאָך די מחנה ישראל, דאָרטן וואו ס'איז די קדושה.

און חלילה [אם הוא "כולו חייב"] אז מ'פאלט אריין אין די שערי טומאה, [איז] אזוי ווי אידן זענען געווען אין מצרים, [אז] הקדוש ברוך הוא האָט געדארפט 'ארויס גיין' אין אַ מקום טומאה, איז דאָך געווען מחוץ למחנה. [שהרי] די אַלע ג' מחנות זענען דאָך פארדעם, ווייל דאָרט איז די קדושה^ק. [און] איבערדעם איז דאָך אַ טמא מְשולח מן המחנה, [ווייל] ער איז אַ מְשולח פון דעם מקום הקדושה.

איבערדעם אזוי ווי מ'זעט אויס אז ס'איז כולו חייב, וועט מען אַרויסנעמען אידן [פון] מחוץ למחנה, און אַריינעמען אין די קדושה.

קמח

ולוה רומז הכתוב בב' לשונות, על ב' אופני הגאולה. דאם יזכו להיות הגאולה בדור שכולו זכאי והם כבתוך המחנה, על זה נאמר וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, שמ"מ יתעלו בעת הגאולה להתקרב עוד יותר אל הקב"ה

איבערדעם איז רעכט.

אזוי ווי זיי טייטשן דאָך די וואָך אין דברי חכמינו ז"ל, זיי דרש'ענען דעם ענין פון אַ מצורע אויפן גלות, איז קודם [שטייט] 'וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, [וזה רומז על בחינת "כולו זכאי"], אז אידן וועלן ראוי זיין [וישאר בתוך המחנה דקדושה, עם כל זה] וועט מען זיי אויך אַרויפברענגען [לעתיד לבא] העכער ווי זיי זענען ראוי, איז אויך "וְהוּבָא".

וואָרן אויפאמאָל צו אַזא גרויסע בחינה קען מען גאָרנישט זיין [בלא עזר ממרום, וכמו שיהיה גודל האור לעתיד לבא] העכער ווי מ'איז געווען אין מצרים, העכער ווי ביים ים סוף, איז אויך [שייך די בחינה פון] 'וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן.

קמט

אבל גם אם ח"ו יהיה בדור שכולו חייב, יתקיים הכתוב וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, שהקב"ה יכנס אף למקום טומאה בכדי לגאול את ישראל, וְרָאָה וְהָנֵה נִרְפָּא נֶנֶע הַצִּדְעֵת מִן הַצִּדְעֵת, שהקב"ה ירפא ויטהר אותם מכל טומאותם, ויכניסם אחר כך אל המחנה דקדושה

אַבער סאיז אָבער דאָ נאָך אַ בְּחִינָה, אז ס'איז טאַקע גאָר וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה.

[דבחינה הראשונה הוא] אז מ'איז ביים בורא כל עולמים, אז ס'וועט זיין וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, ווען ס'איז זכאי, [דהיינו] ווען ס'איז [זכו] אַחֲשֵׁנָה, [דאז לא נקרא מחוץ למחנה].

^ק עיין בפרדס רמונים (שער כג, א), ובשער הכוונות ופרע"ח (דרושי שבת, דרוש א), ושער המצות (פרשת בשלח).

[אָבער] אַז ס'איז ווידעראום חלילה 'אָזוי', אַז מ'ווערט אינגאַנצן אַ נְדָחָה [מחוץ למחנה], פון דער גאַנצער הַסִּתְּרָה, איז וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן אֶל מַחוּץ לַמִּחָנֶה. וַיֵּרָא וְהִנֵּה נֶרְפָּא נֹגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ, הַקָּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא איז דאָס מֶרְפָּא, דעם כח הַטּוּמְאָה, און אַזוי קומט מען צוריק אַרײַן אין די מִחָנֶה הַקָּדוּשָׁה.

קנ

איבערדעם זענען די ביידע אָמַת, [ווייל] ס'איז דאָ ביידע בחינות. [און] אַז דער בורא כל עולמים העלפט, [איז] די בחינה טאַקע פון לְבָרִי לְכָב, אַז ס'איז אַף טוֹב לַיִשְׂרָאֵל.

קנא

סיום התורה

בענין סגולת השפעת כח הנאולה בשבת הגדול, ובפרט כשחל בשבת ערב פסח איבערדעם זענען די טעג, זענען די יְמֵי הַנִּסְסִין, איבערדעם זענען די יְמֵי הַנִּסְסִין טעג וואָס ס'איז מְסוּגָל לְגַאּוּלָּה.

קנב

אייביג [בכל השנים] געפינט מען ס'ווערט אָנגערופן [שבת שלפני הפסח בשם] שַׁבַּת הַגְּדוֹל, [על שם שמשוגל לאור הגאולה], איבערהויפט היינט [בשנה כזו, כשחל "שַׁבַּת הַגְּדוֹל" ק"ה ביום "ערב פסח" בסמוך לחג הפסח].

קנג

[ווי] מ'געפינט די גמרא זאָגט^ק [אַז] גְּאֻלָּה איז מען מקרבי [אהרדי, ווייל] מִיִּסְמָךְ גְּאֻלָּה לְגַאּוּלָּה עֲדִיף, איבערדעם אין אַן עיבור יאָר - זאָגט דאָךְ די גמרא - מאַכט מען אין אדר שני דעם פורים, כאָטשיג ס'העט גיווען אַ סברא געווען [לעשותו באדר ראשון], כאָטשיג ס'העט געווען אַ סברא אַז אַין מעבירין על המצות, אַז מ'זאָל טון פריער, [און] ס'איז דאָךְ אַ כָּלֵל גְּדוֹל (פסחים ד.) זריזין מקדימין למצוה, העט מען דאָךְ גיווען געדאַרפט צו טון פריער [לעשות פורים באדר ראשון]. נאָר וואָס דען די אַנדערע סְבָרָא [לעשותו באדר שני] איז אָבער [וועגן] מִיִּסְמָךְ גְּאֻלָּה לְגַאּוּלָּה עֲדִיף, און מיט דעם בלייבט מען, אַז [צריך לעשות הפורים] ווען ס'איז נענטער דער אדר צום ניסן, [ווייל ווען] מ'איז מִסְמָךְ די גְּאֻלוֹת, האָט עס אַ שטאַרקערן כֹּחַ.

קנד

איבערדעם איז היצטערט טאַקע [אין] שַׁבַּת [הגדול שחל בערב פסח, וואָס] דער כֹּחַ

^ק בשבת שלאחר זה, בפרשת אחרי.

^ק בגמרא מגילה (י:א) איכא פלוגתא בשנה מעוברת מתי קורין המגילה, רבי אליעזר ברבי יוסי אומר אין קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יוסי אף קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון וכו'. וקאמר שם בגמרא: בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא, אמר רבי טבי, טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף. [פירש"י גאולה לגאולה, פורים לפסח].

ובירושלמי (מגילה ז:י) ר' אבהו בשם ר' אלעזר, בכל שנה ושנה (סאתר ט, כא), הקיש שנה שהיא מעוברת לשנה שאינה מעוברת, מה שנה שאינה מעוברת אדר סמוך לניסן אף שנה שהיא מעוברת אדר סמוך לניסן, אמר רבי חלבו כדי לסמוך גאולה לגאולה.

הַגְּאוּלָּה [במצרים] הָאֵט געברענגט [דער] שְׁבֶת [שלפניו] [כדלעיל באות עו], איבערדעם הָאֵט עס געהייסן שְׁבֶת הַגְּדוֹל, [ונקבע זכר הנס ליום השבת ולא ליום י' ניסן].

און פסח איז געווען דאָס גרויסע הַתְּגָלוּת [הַגְּאוּלָּה], דעם אור [פון די גאוּלָּה].
[און] היי יאָר [כשחל שְׁבֶת הַגְּדוֹל בסמוך לפסח עצמו] איז דאָס מִסְמָךְ 'גְּאוּלָּה לַגְּאוּלָּה', דער שבת מיטן פסח אינאיינעם איז גאָר סְמוּךְ [זה לזה].

אָן אנדערס מאָל איז נאָך דאָ יְמֵי הַחֹל צווישן שבת און צווישן פסח, איז דער ענין אפשר נישט אַזוי שטאַרק ווי היי יאָר אַז ס'געפאַלט זיך טאַקע [שבת הגדול] אין שבת ערב פסח, [ומיסמכי אהרדי] דער כַּח פֿונעם שְׁבֶת און דער אור וואָס ס'ווערט נִשְׁפָּע אין פסח, דאָס איז צוויי טעג [של השפעת גאולה], מִסְמָךְ גְּאוּלָּה לַגְּאוּלָּה, די השפעת האורה וואָס ס'איז נִשְׁפָּע דערינען דאָס איז טאַקע מִסְמָךְ גְּאוּלָּה לַגְּאוּלָּה.

קנה

ברכת הקודש

דער בורא עולם, דער בורא כל עולמים זאָל טאַקע העלפן:

[אז אריך] 'בִּיז' מ'וועל מיר זוכה זיין [להישועה שלימה], זוכה זיין [אז] דער אייבירשטער זאָל העלפן.

הקדוש ברוך הוא איז בּוֹחֵן [די] לְכָבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל און [ער] זעט דאָך דאָס שְׁפִלוּת, און די גרויסע נְסִיוֹנוֹת וואָס אידן זענען זיך מִתְאַמֵּץ אין דעם גרויסן שְׁפִלוּת. אין דעם גרויסן [שפלות], אין דעם גרויסן חֲשֻׁכוֹת זוכט מען זיך מִדְּבֶק [צו] זיין אינעם באַשעפער, מ'זאָל צוקומען אַהֵן [אל הכהן], מ'זאָל צוקומען צום אָמֶת.

[זאָל דער בוכ"ע העלפן אויך ביז דערווייל, אז] מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל קאַנען, מ'זאָל מיר קאַנען טאַקע טון דעם רְצוֹן הַבּוֹרָא ברוך הוא, בנחת ובשמחה.

דער בורא כל עולמים זאָל נאָר אויפהייבן אידישע הערצער, און מְשַׁמֵּחַ זיין לְכָבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

ס'זאָל נְתַרּוּמָם ווערן קֶרֶן הַתּוֹרָה ויִשְׂרָאֵל, מ'זאָל שוין זוכה זיין צו טון תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה, און טאַקע דערנענטערט צו ווערן און 'קומען' צו השם יתברך [כמאמר הכתוב והקבא אֶל הַכֹּהֵן].

מ'זאָל מיר טאַקע זוכה זיין צו זען די יְשׁוּעָה, און הַשְׁפָּעַת אִוְרוֹ יתברך [ביי] די יְשׁוּעָה שְׁלִימָה, בגאולה שלימה ואמיתית, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

